

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Διπλωματική Εργασία

Θέμα: Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Η περίπτωση της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Επιμέλεια: Φούντζουλα Χριστίνα

Επιβλέπων: Πολύζος Σεραφείμ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2008

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 3767/1
Ημερ. Εισ.: 18-03-2008
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
2008
ΦΟΥ

Αφιερωμένη στις προκλήσεις
που έρχονται...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περιφερειακή ανάπτυξη είναι ένα ζήτημα το οποίο έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια τους αρμοδίους καθότι το πρόβλημα των περιφερειακών ανισοτήτων συνεχίζει να υπάρχει στην χώρα μας και δεν έχει περιοριστεί.

Ο τουρισμός θεωρείται ότι μπορεί να συμβάλει στον περιορισμό των περιφερειακών ανισοτήτων ωστόσο για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει αφενός να συνδυαστούν οι στόχοι της τουριστικής πολιτικής με τους στόχους της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης και αφετέρου να αναπτυχθούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού στη κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης που θα επιτρέψουν την αξιοποίηση των διαφορετικών τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών.

Στο πλαίσιο του περιορισμού των περιφερειακών ανισοτήτων θα αναβαθμιστούν περιοχές απομακρυσμένες και υπανάπτυκτες τουριστικά, ενώ θα μειωθεί σταδιακά ο εισερχόμενος τουρισμός σε περιοχές που έχουν ξεπεράσει την φέρουσα τουριστική τους ικανότητα.

Στην μελέτη αυτή εξετάζεται η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας και κατά πόσο μπορεί να επιτευχθεί η περιφερειακή ανάπτυξη στην περιοχή μέσω του τουρισμού. Οι Νομοί της περιφέρειας αν και είναι αρκετά γνωστοί τουριστικά δεν έχουν καταφέρει μέχρι στιγμής να αναπτυχθούν με τον ίδιο βαθμό με αποτέλεσμα να υπάρχει περιφερειακή ανισότητα.

Η λύση για το πρόβλημα αυτό είναι η ισότιμη ανάδειξη των χαρακτηριστικών των διαφόρων περιοχών της περιφέρειας, η προαγωγή των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων, η δημιουργία κατάλληλων υποδομών και τελικά η τουριστική τους ανάπτυξη που θα επιλύσει τις περιφερειακές ανισότητες.

Λέξεις κλειδιά: τουρισμός, περιφερειακή ανάπτυξη, εναλλακτικός τουρισμός, Ευρωπαϊκές πολιτικές, βιώσιμη ανάπτυξη, συγκριτικό πλεονέκτημα, υποδομές

ABSTRACT

The regional growth is a question which has occupied many theorists the last years as the problem of regional inequalities continues to exist in our country and has not been limited.

Tourism is considered that it can contribute in the restriction of regional inequalities however, in order to succeed this, firstly the goals of the tourism policies should be combined to the goals of the regional policies and secondly alternative tourism in the direction of sustainable development must be promoted which eventually will allow the exploitation of the local comparative advantages.

The framework of reducing the regional inequalities, states that areas remote and underdeveloped will be upgraded, while the incoming tourist population, which corresponds to areas that have already reached their critical capacity, will eventually decrease.

This study examines the region of Western Greece and how much it can be achieved the regional growth in the region through tourism. The Prefectures of region even though they are known for tourism, they have not accomplished to be developed with the same level and as a result there is regional inequality.

The solution for the problem above, is the equivalent development of the different areas of region, the promotion of their comparative advantages, the creation of suitable infrastructures and finally their tourist growth that will solve the regional inequalities.

Key words: tourism, regional development, alternative tourism, European policies, sustainable development, comparative advantage, infrastructures

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Πολύζο Σεραφείμ για τις συμβουλές του και για τη συνολική βοήθεια που μου προσέφερε. Ιδίως, τον ευχαριστώ για την επιμονή του να μην εργαστώ κατά τη διάρκεια της διπλωματικής, συμβουλή που αποδείχτηκε σωτήρια για την περάτωση της.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω, επίσης, στον καθηγητή κ. Παναγιώτη Γετίμη για το σημαντικό υλικό που μου παρείχε, τις παρατηρήσεις του και τον πολύτιμο χρόνο που μου αφιέρωσε. Οφείλω, ακόμη να αναγνωρίσω ότι αποτελεί όχι μόνο υπόδειγμα καθηγητή, αλλά και ανθρώπου, ο οποίος αποδεικνύει καθημερινά στον εαυτό του ότι με ή χωρίς δυσκολίες κατορθώνει πάντα να γίνεται καλύτερος. Ελπίζω να ακολουθήσω, τουλάχιστον, τη φιλοσοφία της σκέψης του.

Ξεχωριστά, θα ήθελα να εκφράσω τη βαθιά μου ευγνωμοσύνη στην Κωνσταντίνα, η οποία συνέβαλε καταλυτικά με την ουσιαστική της βοήθεια στην περάτωση των σπουδών μου.

Ακόμη, ευχαριστώ τη Δανάη, η οποία με στήριξε στις κρίσιμες και αγχώδεις στιγμές της τελικής αυτής διαδικασίας.

Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω το Σπύρο, τη Μαρτσέλλα, την Κατερίνα, το Σωτήρη, τη Νάνσια για τις συζητήσεις μας, την υποστήριξη τους και το χρόνο που μοιραστήκαμε σ αυτή τη παραγωγική διαδικασία της φοιτητικής μας ζωής.

Τέλος, ευχαριστώ τους γονείς μου οι οποίοι έδωσαν και δίνουν αγώνα ζωής για να έχουν τα παιδιά τους όσα οι ίδιοι στερηθήκαν. Ευχαριστώ τον πατέρα μου που προσπαθεί να με καταλάβει και κάνει τα πάντα για να με βλέπει χαρούμενη και τη μητέρα μου που αποτελεί το άλλο μισό της σκέψης μου. Ευχαριστώ και τον αδερφό μου, με τον οποίο μοιράζομαι τα όνειρα μου για το μέλλον μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ	6
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ	7
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΧΑΡΤΩΝ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	11
1.1. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΩΣ ΤΟΝ 20 ^ο ΑΙΩΝΑ	11
1.2. Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	13
1.3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	15
1.4. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ	16
1.5. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	20
1.6. ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ: ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ	32
2.1 ΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	32
2.2. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (2000-2005).....	32
2.3. ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ	33
2.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ	33
2.5. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ	33
2.6. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ – ΕΥΡΩ – ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	34
2.7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ.....	35
2.8. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	51
3.1. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	51
3.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	54
3.3. ΕΙΔΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ...	56
3.4. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	66
4.1. ΓΕΩ-ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	66
4.2. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ.....	67

4.3. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΑΝΕΡΓΙΑ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	70
4.4. ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	71
4.5. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	76
4.6. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	78
4.7. ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ – ΟΡΕΙΝΟΙ – ΠΕΔΙΝΟΙ ΧΩΡΟΙ	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ .....

5.1. ΕΣΠΑ ΓΙΑ ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ.....	85
5.2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ.....	87
5.3. ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΦΕΡΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ.....	88
5.4. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.....	89
5.5. ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	91
5.6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	94
5.7. SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	96
5.8. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	99
5.9. ΠΡΟΣΤΑΣΪΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	102

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ .....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.1. Γεωγραφική κατανομή ξενοδοχείων 2004.....	43
Πίνακας 4.1. Κατανομή πληθυσμού.....	68
Πίνακας 4.2. Εξέλιξη πληθυσμού.....	68
Πίνακας 4.3. Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης.....	69
Πίνακας 4.4. Ενδεικτικές Προωθητικές δραστηριότητες Αστικών Κέντρων.....	81
Πίνακας 4.5. Κατανομή πληθυσμού σε πεδινό, ορεινό και ημιορεινό.....	82
Πίνακας 5.1. Ποσοστιαία Κατανομή Πληθυσμού και Ξενοδοχειακών κλινών περιφέρειας.....	87
Πίνακας 5.2. Ξενοδοχειακό Δυναμικό Δυτικής Ελλάδος ανά νομό 2004.....	90
Πίνακας 5.3. Διασπορά και συγκεντρώσεις κλινών ανά νομό.....	91

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 4.1. Φυσικό Περιβάλλον Δυτικής Ελλάδος.....	78
Εικόνα 4.2. Ορεινή Ναυπακτία.....	83
Εικόνα 4.3. Ορεινή Αιγιαλεία.....	83
Εικόνα 4.4. Φολόη.....	83
Εικόνα 5 : Παναχαϊκό - Καταφύγιο Ψαρθί.....	110
Εικόνα 6: Καταρράκτης στον Ερύμανθο.....	110
Εικόνα 7: Κορυφή του Χελμού.....	111
Εικόνα 8: Παραλία στον Κορινθιακό Κόλπο.....	111
Εικόνα 9: Λίμνη Λυσιμάχεια.....	112
Εικόνα 10: Αμβρακικός Κόλπος.....	112
Εικόνα 11: Ακαρνανικά Όρη.....	113
Εικόνα 12 : Το Παναιτωλικό.....	113
Εικόνα 13: Κυλλήνη.....	114
Εικόνα 14: Αρχαία Ολυμπία.....	114
Εικόνα 15: Δάσος Φολόη.....	115
Εικόνα 16: περιοχή Ζαχάρω.....	115

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Βασικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης τουρισμού.....	116
Χάρτης 2: Πρότυπο χωρικής ανάπτυξης περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος.....	117
Χάρτης 3: Κατηγοριοποίηση νησιών σε ομάδες.....	118

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του τουρισμού στην περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδος. Η τουριστική ζήτηση στην Περιφέρεια εκλαμβάνεται ως η ζήτηση αγαθών και τουριστικών υπηρεσιών εκ μέρους των αλλοδαπών & ημεδαπών τουριστών προκειμένου να ικανοποιήσουν ένα πλήθος επιθυμιών και αναγκών κατά την διάρκεια παραμονής τους στην περιοχή.

Για την ικανοποίηση αυτών των επιθυμιών και αναγκών απαιτείται η παραγωγή ενός αριθμού τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών τα οποία θα μπορούν να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες και τις ανάγκες των τουριστών. Συνεπώς είναι αναγκαία η οριοθέτηση της Περιφέρειας ως μία χωρική ενότητα εντός της οποίας υπάρχει μία δέσμη οικονομικών, φυσικών, πολιτιστικών παραγόντων οι οποίοι προσδιορίζουν τον βαθμό ικανοποίησης ή μη ικανοποίησης των τουριστών και την διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης εικόνας για την περιοχή.

Η μελέτη αυτή διακρίνεται σε 5 κεφάλαια. Ειδικότερα:

- Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση για τον τουριστικό τομέα, όπου αναλύονται: ο ορισμός του τουρισμού, οι τάσεις του, η ιστορία του, οι επιπτώσεις του στην κοινωνία, οικονομία και περιβάλλον και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ελληνική τουριστική βιομηχανία και οι γενικότερες τάσεις του τομέα αυτού. Ειδικότερα παρουσιάζεται ο τουρισμός στην Ελλάδα από άποψη καταλυμάτων, ξενοδοχείων, συναλλάγματος, περιφερειακών ανισοτήτων. Επίσης παρουσιάζονται οι πολιτικές που υιοθετούνται από την πολιτεία για τον τουρισμό.
- Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται ο τουρισμός σε σχέση με την περιφερειακή ανάπτυξη. Εξετάζεται πως μπορεί μέσω του τουρισμού να υπάρξει περιφερειακή ανάπτυξη, ποιος είναι ο ρόλος του κράτους στη διαμόρφωση πολιτικών για την προώθηση του τουρισμού στην περιφέρεια, τι μπορεί να γίνει μέσω του Δ' ΚΠΣ, τι προσέφερε ήδη το Γ' ΚΠΣ και τι προβλέπεται στο χωροταξικό σχέδιο που αφορά τον τουρισμό στην Ελλάδα.
- Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τη Δυτική Ελλάδα, όπου παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά της που αφορούν τον πληθυσμό,

τους τομείς παραγωγής, τις μεταφορικές υποδομές, την απασχόληση, τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά και γενικότερα την εικόνα της περιφέρειας.

- Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται ο τουρισμός στην Δυτική Ελλάδα. Ειδικότερα παρουσιάζεται η ξενοδοχειακή υποδομή της περιφέρειας, η τουριστική ανάπτυξη σε σχέση με το περιβάλλον, τι προβλέπει το σχέδιο δράσης ΕΣΠΑ για την Δυτική Ελλάδα, ποιες οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται στην περιοχή, ποιες παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν, ενώ παρουσιάζεται επίσης μια ανάλυση SWOT για την περιφέρεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΕΝΙΚΑ

1.1. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΩΣ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Η τουριστική ανάπτυξη των ταξιδιών τα αρχαία χρόνια είχε άμεση σχέση με την παράλληλη ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων και αρτηριών, προκειμένου να εξασφαλιστεί η άνεση και η δυνατότητα περισσότερων μακρινών ταξιδιών, καθώς επίσης η διακίνηση χρήματος, που αναγνωρίζεται ως η πρώτη κοινή γλώσσα ανάμεσα στους λαούς του αρχαίου κόσμου.

Η βελτίωση των μεταφορικών μέσων συνοδεύτηκε από την χάραξη μεγαλύτερων δρόμων και την ανάπτυξη των θαλάσσιων μεταφορών. Το εμπόριο έγινε η αιτία για τα πρώτα ταξίδια στην μακρινή Κίνα και την Ινδία, ενώ μεγαλύτερη εντύπωση προκαλεί το θάρρος των ταξιδιωτών της Πολυνησίας που με μακρινά σκάφη διέσχιζαν τους ωκεανούς (Hudman, L, E, & Hawkins, E., D., 1989, σελ. 11).

Οι πρώτοι λαοί που επεκτείνουν την επιρροή τους στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής είναι οι Αιγύπτιοι, Σύριοι και Πέρσες, οι οποίοι γίνονται αιτία για την περαιτέρω βελτίωση των όρων και της ασφάλειας των ταξιδιών. Η ανάγκη να μείνουν ανοικτοί οι δρόμοι για λόγους οικονομικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς καθώς και η διαμόρφωση των πρώτων επιρροών έδωσαν μεγάλη ώθηση στα ταξίδια της εποχής. Τα πρώτα ταξίδια με πολλά κίνητρα όπως ψυχαγωγία, πολιτισμός και θρησκεία, διαμορφώνονται αυτήν την εποχή με την ανάπτυξη περιοχών που προσφέρουν ένα φάσμα τουριστικών υπηρεσιών αλλά και ποικιλία από αξιοθέατα για τους τουρίστες.

Η σταδιακή ανάπτυξη του τουρισμού μέχρι και την εποχή των Ρωμαίων χαρακτηρίζεται από τη διεύρυνση του φάσματος των προσφερόμενων υπηρεσιών, τη διαρκή εξειδίκευση των τουριστικών ταξιδιών και την εμπέδωση της ασφάλειας στις μεταφορές.

Ο 19ος αιώνας μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο αιώνας – κλειδί για την δυναμική ανάπτυξη του τουρισμού και τη διαμόρφωση των συνθηκών που θα οδηγήσουν στην μελλοντική μαζικοποίηση. Η αρχή έγινε με τις εξελίξεις στο χώρο των μεταφορών και επικοινωνιών και συνεχίζεται με την οργανωτική και οικονομική επέκταση του τουρισμού στον παγκόσμιο χώρο και ολοκληρώνεται με τις θεσμικές, κοινωνικές και οικονομικές ανακατατάξεις που οδηγούν στη βιομηχανική επανάσταση.

Εκείνη την περίοδο ο τουρισμός αποκτά για πρώτη φορά τα χαρακτηριστικά μιας βιομηχανίας υπηρεσιών, γεγονός που αποτυπώνεται και στους τουριστικούς οδηγούς της περιοχής. Η βιομηχανική επανάσταση διαμόρφωσε νέες συνθήκες στον κόσμο με την μηχανοποίηση της παραγωγής και την αύξηση της παραγωγικότητας, ενώ οδήγησε στην παραγωγή νέων προϊόντων και την διεύρυνση των εθνικών αγορών. Η οικονομική ανάπτυξη που ακολούθησε άλλαξε την δομή των επαγγελμάτων, δημιουργώντας νέα επαγγέλματα στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Η μεσαία τάξη απαιτούσε σταθερότητα στον οικονομικό και πολιτικό τομέα προκειμένου να μπορέσει να απολαύσει τους καρπούς της καταναλωτικής κοινωνίας που θα μορφοποιηθεί και θα συγκροτηθεί θεσμικά στην διάρκεια του 20ου αιώνα. Τα νέα καταναλωτικά προϊόντα των μεσαίων τάξεων στις Ευρώπης εκφράζονται στην ανάπτυξη των τουριστικών περιοχών με ιαματικές πηγές καθώς και των παραθαλάσσιων θέρετρων.

Οι εξελίξεις του 20ου αιώνα έως και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελούν ουσιαστικά μια συνέχεια των κυρίαρχων τάσεων που διαμορφώνουν το νέο «οργανωμένο» τουρισμό στον παγκόσμιο χώρο. Η εφεύρεση του αυτοκινήτου και η κατοπινή μαζική παραγωγή του δίνει μια εντυπωσιακή ώθηση στα ταξίδια και ανοίγει τον δρόμο για την αυτονόμηση των τουριστών που επιλέγουν και αποφασίζουν ευκολότερα ένα ταξίδι. Η ανακάλυψη και η κατοπινή εξέλιξη των αεροπλάνων αποτέλεσε την βάση στην οποία στηρίχθηκε η μαζικοποίηση του τουρισμού στην μεταπολεμική περίοδο (Burkart, A., J and Medlik, S., 1973, σελ. 7).

Οι πρώτες δεκαετίες του αιώνα διαμορφώνουν επίσης ένα πλαίσιο ανάπτυξης των υποδομών του τουρισμού με κύρια χαρακτηριστικά τη σύγχρονη οργανωτική διάρθρωση, τη διεθνοποίηση των παρεχόμενων υπηρεσιών, την παροχή καλύτερων τιμών και περισσότερης ασφάλειας στους ταξιδιώτες.

Η σχετική σταθερότητα της παγκόσμιας οικονομίας και η εμπέδωση ενός σταθερού πολιτικού συστήματος στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες επιτρέπει την παροχή καλύτερων τιμών και την διοργάνωση ασφαλέστερων ταξιδιών στο διεθνή χώρο με αποτέλεσμα την μαζικοποίηση των τουριστικών ταξιδιών. Ο τουρισμός γίνεται πλέον μια διαρκώς και ευρύτερου φάσματος αναπτυξιακή δραστηριότητα που παράγει εισόδημα και διαμορφώνει νέες επαγγελματικές εξειδικεύσεις και μορφές απασχόλησης στον παγκόσμιο χώρο. Τα ανεπτυγμένα κράτη προωθούν πλέον τον τουρισμό ως οικονομική δραστηριότητα με προφανή θετικά αποτελέσματα για τις οικονομίες τους,

ενώ διαμορφώνουν και το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα ενισχύσει, θα οργανώσει αλλά και θα ελέγξει αυτή την ταχύτατα αναπτυσσόμενη τουριστική βιομηχανία.

Με την πάροδο των ετών ο τουρισμός αποτέλεσε έναν ισχυρό οικονομικό παράγοντα της κοινωνίας και βασική προϋπόθεση για την επιβίωση της. Τα έσοδα από τον τουρισμό, ήταν πολύ σημαντικά για την κοινωνία, αφού μπορούσαν να συμβάλλουν σε διάφορα προβλήματα και στην επίλυση τους (Τσάρτας, Π., 1996, σελ. 27).

1.2. Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Μετά το 1950 ο τουρισμός αρχίζει να αναπτύσσεται με εντυπωσιακούς ρυθμούς που αποτυπώνονται τόσο στους δείκτες κίνησης των τουριστών όσο και στους οικονομικούς και αναπτυξιακούς δείκτες που τον χαρακτηρίζουν. Πρόκειται πλέον για ένα ιδιόμορφο κοινωνικό φαινόμενο που αφενός σχετίζεται με τα νέα κοινωνικά και καταναλωτικά πρότυπα που επικρατούν στις αναπτυγμένες κοινωνίες και αποτυπώνονται κατά κύριο λόγο στους τρόπους χρήσης του ελεύθερου χρόνου και αφετέρου δημιουργεί έναν ισχυρό οικονομικό τομέα ο οποίος επηρεάζει άμεσα τις επιλογές και τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης χωρών ή περιοχών.

Η αλματώδης ανάπτυξη του τουρισμού επηρεάστηκε άμεσα και ενισχύθηκε από μια σειρά από παράγοντες και γεγονότα που σηματοδότησαν την μεταπολεμική περίοδο και ιδιαίτερα τα χαρακτηριστικά ανάπτυξης της

Οι παράγοντες αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

- Η πολιτική και η οικονομική σταθερότητα: Οι ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου είναι αυτές που κατά το μεγαλύτερο ποσοστό καθορίζουν την ενεργοποίηση του τουρισμού στον παγκόσμιο χώρο. Η πολιτική σταθερότητα και οι ανοδικοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης επιτρέπουν μια ανακατανομή των εισοδημάτων σε περισσότερα στρώματα πληθυσμού. Επιπλέον υπάρχει περισσευούμενο εισόδημα σε μεγάλο ποσοστό των μεσαίων κοινωνικών κατηγοριών και στρωμάτων. Η οικονομική σταθερότητα, συνεπώς, των οικονομικά αναπτυγμένων χωρών προσδιορίζει, επίσης, την πορεία ανάπτυξης του παγκόσμιου τουρισμού σε εθνικό και τοπικό επίπεδο αφού από αυτές κατά κύριο λόγο προέρχονται οι τουρίστες άρα και η δαπάνη που οδηγεί στην ανάπτυξη άλλων χωρών ή περιοχών του

- κόσμου, καθώς και οι επενδύσεις που δημιουργούν υποδομή είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό αυτών των χωρών.
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και η ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους στις αναπτυγμένες χώρες: Η έντονη αύξηση του ελεύθερου χρόνου που έχουν οι εργαζόμενοι στις αναπτυγμένες αλλά και σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες οδηγεί στην μαζικοποίηση του τουριστικού φαινομένου και στην διεύρυνση του φάσματος των υπηρεσιών που προσφέρει ο τουριστικός τομέας. Η δεκαετία του '60 και του '70 χαρακτηρίζονται από την θεσμική και οργανωτική ανάπτυξη στις πλουσιότερες χώρες του κόσμου ενός πλέγματος θεσμών και υπηρεσιών το οποίο συνάρθρωσε την έννοια του κοινωνικού κράτους. Η έννοια του κοινωνικού κράτους έχει να κάνει με την πολιτική που το κράτος εφαρμόζει στο χώρο των κοινωνικών υπηρεσιών και της κοινωνικής πρόνοιας των πολιτών του. Το σύγχρονο κράτος προτίθεται να συνδράμει οικονομικά και θεσμικά στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών του με τη δημιουργία υπηρεσιών και θεσμών οι οποίες θα συμβάλλουν προς αυτήν την κατεύθυνση(Dumazedier, J., 1987).
  - Δημογραφικοί και Οικονομικοί παράγοντες: Οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν άμεσα την τουριστική ανάπτυξη δημιουργώντας τις συνθήκες για διάθεση μεγαλύτερου ποσοστού εισοδήματος στον τουρισμό ή για αύξηση του χρόνου που μπορεί να αφιερωθεί στα ταξίδια (Young, G., 1962). Η μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα που παρατηρείται στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες έχει ως επακόλουθο τη διαμόρφωση νέων παραγωγικών και κοινωνικών σχέσεων στις μεγαλουπόλεις με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό την ανάδειξη μιας νέας διευρυμένης μεσαίας τάξης με απασχόληση κυρίως στις υπηρεσίες. Η επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα που χαρακτηρίζει αυτήν την τάξη επικεντρώνεται στην κατανάλωση αγαθών και προϊόντων που μπορούν να θεωρηθούν ενδεικτικά μιας κοινωνικής ανόδου και ένα τέτοιο αγαθό είναι ο τουρισμός.
  - Η ανάπτυξη των μαζικών μεταφορικών μέσων: Η μαζικοποίηση του τουρισμού στηρίχθηκε και ενισχύθηκε αρχικά απο την βελτίωση των

μεταφορικών μέσων και αργότερα απο την επέκταση της χρήσης τους σε τεράστια ποσοστά του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών. Το αυτοκίνητο γίνεται ένα κοινωνικό σύμβολο για τα ανερχόμενα κοινωνικά στρώματα της εποχής που επιδιώκουν να προβάλλουν την κοινωνική τους άνοδο μέσα απο την απόκτηση καταναλωτικών αγαθών. Η εφεύρεση του αεροπλάνου, τρένου και πλοίων διευκόλυνε τις μετακινήσεις των τουριστών και ενίσχυσε οικονομικά τις χώρες λόγω της αύξησης των επισκεπτών(Τσάρτας, Π., 1996, σελ. 34).

1.3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός χαρακτηρίζεται ως ένας ιδιόμορφος και ταχύτατα αναπτυσσόμενος τομέας της παγκόσμιας οικονομίας, καθώς συνδέεται άμεσα με κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές στις σύγχρονες κοινωνίες . Η σχετικά πρόσφατη ανάπτυξη του τουρισμού και η αδυναμία να οριστεί αρχικά η έννοια του, σε αντίθεση με έννοιες που ήταν περισσότερο αποδεκτές αποτέλεσε πρόβλημα για τον εννοιολογική οριοθέτηση του τουρισμού (Τσάρτας, Π., 1996, σελ. 37).

Ο τουρισμός την σημερινή εποχή αποτελεί ένα φαινόμενο διεθνές, σύνθετο και πολύπλευρο, το οποίο λαμβάνει μαζικές διαστάσεις. Η Ελλάδα για πολλούς τουρίστες εδώ και πολλά χρόνια αποτελεί ένα δημοφιλή τόπο προορισμού και ταξιδιών. Στην Ελλάδα ο τουρισμός αλλοδαπών ως ένα οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο έκανε την εμφάνιση του από τη δεκαετία του είκοσι και μετά.

Ο τουριστικός τομέας έχει δείξει ότι οι μέχρι τώρα γενικές τάσεις του τουρισμού είναι μακροχρόνια αυξητικές, με αποτέλεσμα η χώρα να κατατάσσεται για το 2000, στην 15η θέση στον κόσμο και στην 10η θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών προορισμών (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, 2004). Ωστόσο αυτές οι τουριστικές τάσεις δεν απέκλεισαν και φαινόμενα αστάθειας και άνισης κατανομής εισοδήματος. Αποτέλεσμα αυτών ήταν να παρουσιαστεί κορεσμός και πιέσεις στο κοινωνικό, οικιστικό και φυσικό περιβάλλον ορισμένων περιοχών της χώρας. Η υποβαθμισμένη και χωρίς έλεγχο προσφορά που συχνά χαρακτηρίζει ορισμένους τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδος προκαλεί ισχυρές πιέσεις στις τοπικές κοινωνίες (Κούση Μ, 2000, σελ 5), στο οικιστικό και φυσικό περιβάλλον (Κοκκώσης Χ, 2000, σελ. 5). Η κατάσταση αυτή στον ελληνικό

τουρισμό έκαμψε την ανταγωνιστικότητα του και δημιούργησε σοβαρούς περιορισμούς εις βάρος της μονοπωλιακής αγοράς των διεθνών πρακτόρων τουρισμού.

Η τουριστική δραστηριότητα στην Ελλάδα ξεκινά από την Αθήνα η οποία έχει αποκτήσει μεγάλη φήμη λόγω των πολιτιστικών πόρων της και της συγκέντρωσης ξενοδοχειακού εξοπλισμού και τουριστικών υπηρεσιών. Από τις αρχές της δεκαετίας του '70, σημαντικές συγκεντρώσεις παρατηρούνται και σε νησιά όπως η Κέρκυρα, τα Δωδεκάνησα (Ρόδος, Κως), η Κρήτη (Ηράκλειο, Αγ.Νικόλαος) και η Χαλκιδική. Η ζήτηση ήταν έντονη προς τις παραθαλάσσιες περιοχές με αποτέλεσμα ο τουρισμός να εξελιχθεί τελικά σε τουρισμό διακοπών μαζικού χαρακτήρα (Σπιλάνης Γ, 2000, σελ. 34).

1.4. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Για την Ελλάδα ο τουρισμός αποτελεί έναν τομέα ιδιαίτερης σημασίας ο οποίος με σωστό προγραμματισμό μπορεί να οδηγήσει την χώρα σε πολλά οφέλη και να βελτιώσει την οικονομική της κατάσταση. Ο ελληνικός τουρισμός συνεισφέρει στην οικονομία σε επίπεδο εθνικό, περιφερειακό αλλά και τοπικό. Ο πλούσιος εθνικός φυσικός και πολιτισμικός πλούτος, η ποικιλία, το ευχάριστο κλίμα και η φιλοξενία αποτελούν σημαντικά πλεονεκτήματα που μπορούν εν μέρει να εξηγήσουν την μέχρι τώρα τουριστική ανάπτυξη που έχει γνωρίσει η χώρα μας. Επίσης προάγει και τα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης του τουρισμού στην Ελλάδα.

Ωστόσο ορισμένες κινήσεις που έγιναν κατά καιρούς στον προγραμματισμό και στην οργάνωση της τουριστικής βιομηχανίας ήταν λανθασμένες με αποτέλεσμα να χάσει ο τουρισμός τον δυναμισμό του και να εξελιχθεί χωρίς προοπτική και στρατηγικό όραμα. Οι διάφορες εξωτερικές συνθήκες όπως οι πολιτικές και οικονομικές αναδιαρθρώσεις στην Ευρώπη και την Μεσόγειο άσκησαν επιρροή στις διεθνείς τουριστικές ροές και αύξησαν τον ανταγωνισμό στην τουριστική βιομηχανία. Ο βασικότερος όμως λόγος ήταν οι εσωτερικές αδυναμίες και η αδράνεια της χώρας οι οποίες διαστρέβλωσαν την δομή του τουρισμού και τις τουριστικές επιχειρήσεις.

Συνεπώς ο τουρισμός έπρεπε να αποκτήσει ξανά την παλιά του αίγλη και να ενεργοποιήσει τον δυναμικό του ρόλο. Γι' αυτό πρωταρχικός στόχος είναι η ριζική αναδιάρθρωση και απελευθέρωση του τομέα ώστε να αυξηθούν τα οικονομικά και

πολιτιστικά οφέλη της Ελλάδος, γεγονός που θα συμβάλλει στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη και θα αποτελέσει έναν μοχλό περαιτέρω ανάπτυξης.

Ο τουρισμός συμβάλλει συνολικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας σε σχέση με τους κάτωθι παράγοντες:

1. Εθνικό Εισόδημα

Η ακαθάριστη αξία του τουριστικού τομέα είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εξαιτίας της δυσκολίας υπολογισμού της. Ο πιο βασικός λόγος αυτής της δυσκολίας είναι ο χαμηλός βαθμός στατιστικής οργάνωσης και πληροφόρησης στον τομέα αυτό.

Συνεπώς, για να υπολογιστεί η οικονομική συμβολή του ελληνικού τουριστικού τομέα στο ΑΕΠ θα πρέπει η οικονομία να βασίζεται σε εκτιμήσεις οι οποίες θα πρέπει να προσεγγίζουν την πραγματικότητα. Εκτιμήσεις δείχνουν ότι ο τουριστικός τομέας συμμετέχει με ποσοστό 8% στο ΑΕΠ της χώρας, ενώ ορισμένοι υποστηρίζουν ότι το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο αλλά δε μπορεί να αποδειχτεί λόγω των πόρων που δε δηλώνονται.

2. Ισοζύγιο πληρωμών

Σχετικά με το ισοζύγιο πληρωμών, ο τουρισμός επηρεάζει την εισροή συναλλάγματος και τη μείωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών. Τα τελευταία χρόνια οι συναλλαγματικές εισπράξεις από τον τουριστικό τομέα έχουν ενισχυθεί ως πρώτη πηγή συναλλάγματος μεταξύ των αδήλων πόρων (Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, 1993).

3. Απασχόληση

Ο τουριστικός τομέας εκτός των παραπάνω πλεονεκτημάτων προσφέρει πολλές θέσεις εργασίας σε διάφορα άτομα γεγονός που βοηθά στον περιορισμό της ανεργίας. Στις ανεπτυγμένες χώρες ο τουριστικός τομέας υπολογίζεται ότι απασχολεί περίπου 6% - 9%, ποσοστό αρκετά υψηλό.

Στην Ελλάδα, η απασχόληση στον τουριστικό τομέα δεν παρακολουθείται ξεχωριστά. Συνεπώς οι εκτιμήσεις που γίνονται δεν απέχουν πολύ από την πραγματικότητα. Η ΕΣΥΕ (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, 2005), στον τομέα των υπηρεσιών, παρακολουθεί ξεχωριστά την απασχόληση στα Ξενοδοχεία

και Εστιατόρια. Εκτιμάται ότι η απασχόληση στις υπηρεσίες αυτές ανερχόταν το 1999 σε 229.000 άτομα και αντιπροσώπευε το 6% της συνολικής απασχόλησης.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στις χώρες υποδοχής τουριστών είναι ένα από τα πρώτα θέματα που αναλύθηκαν εμπειρικά από την κοινωνιολογία του τουρισμού. Με τον όρο κοινωνικές επιπτώσεις αναφερόμαστε στις επιπτώσεις που μπορεί να φέρει ο τουρισμός στην κοινωνία.

Ορισμένοι από τους τουριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν τον κοινωνικό χαρακτήρα της χώρας είναι (Forster, J, 1964, σελ.262):

- Κοινωνικές αλλαγές στην δομή της κοινωνίας λόγω της παρουσίας των τουριστών
- Οι κοινωνικές και επαγγελματικές ομάδες που λειτουργούν ως φορείς επιτάχυνσης των κοινωνικών αλλαγών
- Οι τύποι του τουρισμού που συνδέονται με τις κοινωνικές επιπτώσεις
- Τα στάδια ανάπτυξης του τουρισμού σε μια περιοχή
- Εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν της τουριστική ανάπτυξη

Ο Forster, J, (1964) αναλύει τρία στάδια ανάπτυξης του τουρισμού τα οποία είναι:

- 1ο στάδιο: Σε αυτό το σημείο οι τουρίστες ή επενδυτές ανακαλύπτουν μια περιοχή που διαθέτει πλούσιους περιβαλλοντικούς και τουριστικούς πόρους και βρίσκεται συνήθως στο ύπαιθρο. Η παρουσία του δε γίνεται αιτία να αλλάξει η κατάσταση στην τοπική κοινωνία και οι τουρίστες λειτουργούν ως επισκέπτες και χρησιμοποιούν τις υπάρχουσες υποδομές
- 2ο στάδιο: Σε αυτό το στάδιο αρχίζουν οι κάτοικοι να ανταποκρίνονται θετικά στην τουριστική ανάπτυξη στρεφόμενοι στις επενδύσεις σε υποδομές για τον τουρισμό, ενώ παράλληλα ενισχύονται από κράτος
- 3ο στάδιο: Σε αυτό το στάδιο ο τουρισμός εισέρχεται μαζικά στην περιοχή με επενδύσεις που προέρχονται κατά κύριο λόγο από αλλοδαπούς ή από άτομα που κατοικούν σε άλλες περιοχές.

Το ζήτημα των σταδίων ανάπτυξης στηρίζεται σε μια σχηματική εξελικτική θεώρηση της τουριστικής ανάπτυξης αλλά χαρακτηρίζεται παράλληλα από μια προσέγγιση λειτουργική η οποία δεν αποδίδει παρά ένα μέρος των διαπλεκόμενων κοινωνικών φαινομένων της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι τίποτα δεν επιβάλλει σε μια περιοχή να περάσει διαδοχικά από όλα τα στάδια της ανάπτυξης του τουρισμού. Για παράδειγμα ο χρόνος που μεσολαβεί από την ανακάλυψη ως την θεσμοθέτηση του τουρισμού συμπίεζεται και τείνει να αποτελεί έναν επιβαρυντικό παράγοντα για την πορεία των κοινωνικών αλλαγών που παρουσιάζονται στον τόπο υποδοχής.

Για ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών αλλά και οι πιθανές τοπικές ιδιομορφίες δεν αποτελούν παράγοντες που αναιρούν την γενική τάση που ωθεί προς τον μαζικό τουρισμό του 3ου σταδίου. Συνεπώς οι κοινωνικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης έχουν να κάνουν με το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται η περιοχή αλλά και το βαθμό διαφοροποίησης της τοπικής κοινωνικής και παραγωγικής δομής που οφείλεται στην παρουσία του τουρισμού (Τσάρτας, Π., 1996, σελ. 264).

Αναφορικά με τη σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος, είναι γενικώς αποδεκτό ότι βρίσκονται σε εξαιρετικά αλληλοσυνδεόμενη σχέση. Με άλλα λόγια το φυσικό περιβάλλον αποτελεί βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, ή το κεφάλαιο με το οποίο μπορεί να αναπτυχθεί περαιτέρω. Συνεπώς ο τουρισμός καλείται να αναδείξει και να αξιοποιήσει την περιοχή ώστε να υπάρξουν οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά οφέλη.

Στη χώρα μας, η επιθυμητή ισορροπία μεταξύ περιβάλλοντος και τουρισμού δεν κατάφερε να επιτευχθεί στο καλύτερο δυνατό. Βασικό χαρακτηριστικό του φαινομένου που επικρατεί στην χώρα μας είναι η υπερ-συγκέντρωση τουριστών και η περιβαλλοντική επιβάρυνση ορισμένων περιοχών, οι οποίες αναπτύχθηκαν επιλεκτικά σε αντίθεση με άλλες περιοχές οι οποίες αν και αξιόλογες παρέμειναν αναξιοποίητες και περιβαλλοντικά άθικτες.

Η υπερ-συγκέντρωση τουριστών σε ορισμένες περιοχές και η κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών της ζήτησης είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των παρεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα την εμφάνιση σοβαρών περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων και απωλειών. Παραδείγματα περιβαλλοντικής επιβάρυνσης είναι η καταστροφής βιοτόπων, η μείωση της βιοποικιλότητας, η ρύπανση των υδάτων και γενικά η απαξίωση του φυσικού περιβάλλοντος (Καραμέρης, Α., 2005, σελ. 25). Τη σπουδαιότητα του προβλήματος μπορούμε να τη διαπιστώσουμε αν λάβουμε υπόψη ότι

σε επίπεδο χώρας υφίσταται ήδη ένα υψηλό ανταγωνιστικό δυναμικό μεταξύ τουρισμού και φυσικού περιβάλλοντος, πολύ περισσότερο δε στο νησιωτικό χώρο, όπου ο τουρισμός παρουσιάζει πολλαπλάσια ένταση. Όλες αυτές οι περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις είχαν αρνητικό αντίκτυπο στον τουρισμό, καθόσον επηρέασαν την ποσότητα και ποιότητα του τουριστικού «κεφαλαίου», το οποίο άρχισε να μην ανταποκρίνεται πλέον στα συνεχώς ανερχόμενα επίπεδα των τουριστών.

Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης, δηλαδή η υπάρχουσα απόκλιση μεταξύ «πραγματικού» και «επιθυμητού» ήταν η εμφάνιση στον τουρισμό της Ελλάδος σημείων «κόπωσης» των τουριστών, που συνοδεύτηκε με «εγκατάλειψη» παραδοσιακών τουριστικών κέντρων και αναζήτηση άλλων περιοχών με «περισσότερο» φυσικό περιβάλλον. Η τάση στροφή αυτή προς το φυσικό περιβάλλον εξελίσσεται αυξητικά μέχρι τις μέρες μας. Η συνειδητοποίηση της κατάστασης αυτής και η ανάγκη προσαρμογής των καταστάσεων στις νέες απαιτήσεις της ζήτησης έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση νέων μορφών εναλλακτικού τουρισμού όπως είναι ο ήπιος, εναλλακτικός, πράσινος, αειφορικός τουρισμός, οικοτουρισμός, και αγροτουρισμός. Οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται τα τελευταία χρόνια για να υποδηλώσουν την εναλλακτική πρόταση τουρισμού, σε αντίθεση με τον μαζικό τουρισμό. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποτελεί «πανάκεια» για την επίλυση των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν, ωστόσο απαιτείται και ο προγραμματισμός και η οργάνωση από την πλευρά της κοινωνίας (Καραμέρης, Α., 2005, σελ. 27).

1.5. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο ορισμός του τουρισμού δεν είναι πάντα εύκολο να προσδιοριστεί καθότι περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις. Κατά καιρούς πολλοί είναι αυτοί που έχουν προσπαθήσει να ερμηνεύσουν τον τουρισμό αλλά δεν έχουν καταφέρει να συμπεριλάβουν όλες τις διαστάσεις του στην έννοια.

Ουσιαστικά ο τουρισμός δεν είναι τίποτε άλλο από την πρόσκαιρη μετακίνηση ατόμων από τον τόπο διαμονής τους σ' έναν άλλο τόπο με σκοπό την οποιαδήποτε μορφή ψυχαγωγίας και την οργανωμένη προσπάθεια για την προσέλκυση, υποδοχή και εξυπηρέτηση των ατόμων αυτών.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού ερμηνεύει σαν τουρίστα κάθε άτομο που ταξιδεύει για περίοδο 24 ή περισσότερων ωρών σε μια χώρα διαφορετική από εκείνη της μόνιμης κατοικίας του.

Ειδικότερα, ως τουρίστες θεωρούνται:

- Άτομα που ταξιδεύουν για αναψυχή, για οικογενειακούς λόγους, για λόγους υγείας κ.τ.λ.
- Άτομα που ταξιδεύουν για συμμετοχή σε συνέδρια ή σε οποιαδήποτε αντιπροσωπεία.
- Άτομα που ταξιδεύουν για επιχειρηματικούς σκοπούς.
- Άτομα που φθάνουν σ' ένα τόπο με θαλάσσιες περιηγήσεις, ακόμα και αν παραμένουν σε αυτόν λιγότερο από 24 ώρες (Ηγουμενάκης, 2000, σελ. 20).

Ωστόσο για να γίνει ακόμα πιο κατανοητή η έννοια του τουρισμού έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς και κάποιοι άλλοι ορισμοί.

Ειδικότερα:

- Τουρισμός είναι η άθροιση των φαινομένων και σχέσεων που προέρχονται από το ταξίδι και την διαμονή ανθρώπων οι οποίοι δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής, αρκεί αυτή η διαμονή να μην είναι μόνιμη.
- Τουρισμός είναι η παροχή υπηρεσιών για την ικανοποίηση και την κάλυψη των αναγκών του επισκέπτη μιας γεωγραφικής περιοχής.

1.6. ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Την σημερινή εποχή ο τουρισμός ασκεί επιρροές σε κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής μιας χώρας και μπορεί να εξελιχθεί σε βασικό μοχλό ανάπτυξής της. Ο τουρισμός λειτουργεί συναρτήσει της καταναλωτικής ζήτησης και προσφοράς για τουριστικές υπηρεσίες. Ο τουρισμός δεν είναι όμως μία απλή συναλλαγή, αλλά περιλαμβάνει μία ποικιλία αγαθών και υπηρεσιών όπως είναι οι μεταφορές, τα καταλύματα, η πρόσβαση στην τοπική αγορά, οι εισοδοί σε μνημεία, αξιοθέατα.

Η τουριστική ανάπτυξη μιας χώρας σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού δηλαδή εκείνων των μορφών τουρισμού που θα είναι βιώσιμες μελλοντικά (Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού, 2007, σελ. 8).

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια υπήρχε έντονη ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού κατά τους καλοκαιρινούς μήνες λόγω του ήλιου και της θάλασσας. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια στροφή προς τον εναλλακτικό τουρισμό και στην προσπάθεια ενίσχυσης της τουριστικής περιόδου από 3 μήνες σε 12.

Ως «εναλλακτικές μορφές τουρισμού» ορίζονται αυτές που ακολουθούν διαφορετικό τρόπο οργάνωσης από αυτό του μαζικού τουρισμού και στηρίζονται κατά κανόνα στην αξιοποίηση διαφορετικών πόρων από το κυρίαρχο μοντέλο τουρισμού (ήλιος – θάλασσα) με ήπιο τρόπο.

Οι κυριότερες κατηγορίες εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι:

- Κοινωνικός τουρισμός: Σχετίζεται με άτομα τρίτης ηλικίας, νέους, άτομα με χαμηλό εισόδημα και προσφέρει τη δυνατότητα σε αυτά τα άτομα να διανυκτερεύσουν σε μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα με μικρό κόστος. Ο κοινωνικός τουρισμός αναπτύχθηκε με την βοήθεια της πολιτείας με σκοπό να βοηθήσει τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.
- Αγροτουρισμός: Ο αγροτικός τουρισμός αφορά συνδυασμένη μορφή άσκησης τουριστικού και αγροτικού επαγγέλματος.
- Τουρισμός τρίτης ηλικίας: Αφορά άτομα τρίτης ηλικίας, τα οποία αναγνωρίζονται ως μια ισχυρή ηλικιακή ομάδα. Τα άτομα της τρίτης ηλικίας ταξιδεύουν σε μεγάλο βαθμό και έχουν ανάγκη από υψηλού επιπέδου υποδομές.
- Αθλητικός τουρισμός: Αυτή η μορφή τουρισμού προσφέρει την δυνατότητα εξοικείωσης με την τοπική κουλτούρα της χώρας. Δίνει την δυνατότητα στον τουρίστα να συνδυάσει τον τουρισμό με τον αθλητισμό, την ορειβασία και την περιήγηση. Για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού απαιτείται:
  - Η αξιοποίηση των αθλητικών εγκαταστάσεων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας, του Ηράκλειου και του Βόλου, ιδίως για τη διοργάνωση τακτικών διεθνών αθλητικών εκδηλώσεων.

- Η ενίσχυση των υφιστάμενων εξειδικεύσεων (αγώνες ταχύπλοων σκαφών στην Κέρκυρα, κωπηλατικοί αγώνες στα Ιωάννινα κ.λπ.) σε πόλεις που διαθέτουν υψηλών προδιαγραφών αθλητικές εγκαταστάσεις και ξενοδοχειακή υποδομή καθώς και αεροδρόμια.
- Η ανάπτυξη προπονητικών κέντρων σε περιοχές του ορεινού και ημιορεινού χώρου που διαθέτουν ήδη ικανοποιητική πρόσβαση και δεν απαιτούν περαιτέρω βελτίωσή της, καθώς και ικανοποιητική ξενοδοχειακή υποστήριξη καθώς επίσης σε παραθαλάσσιες και παραλίμνιες περιοχές για τα αθλήματα του θαλάσσιου σκι, ιστιοδρομίες κ.λπ.
- Τα προπονητήρια και οι λοιπές σχετικές υποδομές πρέπει να εναρμονίζονται με την κλίμακα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής εγκατάστασης.
- Η προώθηση της σύνδεσης δράσεων αθλητικών φορέων (συλλόγων και σωματείων) με την τουριστική δραστηριότητα.

Άλλες μορφές αθλητικού τουρισμού:

1. Γκολφ

Είναι μια μορφή τουρισμού που η ζήτηση της αυξάνει διεθνώς και επιπλέον δεν έχει εποχικό χαρακτήρα. Για την ανάπτυξή του δίδονται οι παρακάτω κατευθύνσεις :

- Δημιουργία εγκαταστάσεων γκολφ στις ευρύτερες περιοχές των μεγάλων αστικών κέντρων που αποτελούν τουριστικούς προορισμούς (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Βόλος, Ιωάννινα, στις νήσους Κρήτη, Κέρκυρα, Ρόδο και Ζάκυνθο, στους νομούς, Ηλείας, Μεσσηνίας και Χαλκιδικής καθώς και ως τμήμα σύνθετων ολοκληρωμένων τουριστικών επενδύσεων με την προϋπόθεση εξασφάλισης των απαιτούμενων υδατικών πόρων της εγκατάστασης ύστερα από την ικανοποίηση υδρευτικών, αρδευτικών και οικολογικών αναγκών της περιοχής που επηρεάζεται ή τη χρήση ανακυκλωμένου νερού από αξιοποίηση των λυμάτων μετά από τριτοβάθμια επεξεργασία (αφαλάτωση).
- Αναβάθμιση των ήδη υπαρχόντων γηπέδων γκολφ.

Σε κάθε περίπτωση επιβάλλεται η λήψη μέτρων ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης καθώς και η διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα των υδάτινων πόρων, από κινδύνους εξάντλησης και ρύπανσης.

Θετική για τη χωροθέτηση γηπέδων γκολφ θεωρείται η ύπαρξη άλλων ή η συνδυασμένη ανάπτυξη στην ίδια περιοχή δύο ή περισσότερων γηπέδων γκολφ (Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού, 2007, σελ. 10).

2. Χιονοδρομικός τουρισμός

Δεν προβλέπεται η ανάπτυξη νέων χιονοδρομικών κέντρων. Η ανάπτυξη, ωστόσο, της χιονοδρομίας στην Ελλάδα είναι αρκετά χαμηλή. Τα τελευταία χρόνια, βέβαια, έχει παρατηρηθεί μια γενικότερη τάση ανάπτυξης για χειμερινό τουρισμό στην ορεινή Ελλάδα, που συνδυάζει τη χιονοδρομία με την ορειβασία, ειδικά σε άτομα νεαρής ηλικίας, αλλά και την παραμονή σε παραδοσιακούς ξενώνες.

Απαιτείται, εντούτοις, εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, συμπεριλαμβανομένης πιθανής συμπλήρωσης, επέκτασης και αναβάθμισης της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών στα σημαντικότερα τουλάχιστον χιονοδρομικά κέντρα και η ταυτόχρονη βελτίωση της ασφάλειας των υποδομών πρόσβασης (οδικό δίκτυο).

Προτείνεται η δημιουργία δικτύων διαδρομών ορειβατικού σκι σε υφιστάμενες δασικές οδούς και ορειβατικά μονοπάτια, κατά προτεραιότητα σε ορεινά συγκροτήματα που δεν διαθέτουν χιονοδρομικά κέντρα καθώς και γύρω από ορεινούς οικισμούς, οι οποίοι διαθέτουν ικανοποιητική υποδομή φιλοξενίας και εστίασης.

Όσον αφορά στη βελτίωση της προσβασιμότητας, θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και του τοπίου. Τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά των οδών να είναι στο αναγκαίο μέτρο για την εξυπηρέτηση των περιοχών και γενικότερα να λαμβάνεται μέριμνα για τον περιορισμό των επιπτώσεων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών (Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού, 2007, σελ. 10).

3. Καταδυτικός Τουρισμός

Ο καταδυτικός τουρισμός προτείνεται να προωθηθεί για τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος σε περιοχές όπου ο τουρισμός είναι ήδη αναπτυγμένος και διαθέτουν τους απαιτούμενους προς τούτο πόρους (υποθαλάσσιοι γεωλογικοί σχηματισμοί και οικοσυστήματα, ναύαγια, ενάλιες αρχαιότητες κ.λ.π.). Ως τέτοιες περιοχές καταρχήν προτείνονται:

- Κάλυμνος
  - Λέρος
  - Παγασητικός Κόλπος
  - Νότιος Ευβοϊκός Κόλπος
- Πύλος κ.λπ.

Προωθείται η δημιουργία «θεματικών υποθαλάσσιων πάρκων» υπό την προϋπόθεση της διαφύλαξης των στοιχείων του περιβάλλοντος.

Προωθείται η κατασκευή χερσαίων εγκαταστάσεων υποστήριξης της υποβρύχιας δραστηριότητας (μουσείων, ενυδρείων κ.λπ.) σε περιοχές που γειτνιάζουν με αυτές όπου αναπτύσσονται οι καταδυτικές δραστηριότητες. Ως τέτοιες περιοχές προτείνονται κατ' αρχήν η Κάλυμνος (μουσείο σπογγαλιείας), η Λέρος (μουσείο μάχης της Λέρου).

4. Αθλητικές δραστηριότητες του ορεινού χώρου

Απαιτείται η προώθηση δράσεων που αφορούν στην ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων (σπορ) του ορεινού χώρου (π.χ. ορειβασία, αναρρίχηση, κανόε-καγιάκ, rafting, αιωροπτερισμός, αλεξίπτωτο πλαγιάς), καθώς επίσης η ενίσχυση σωματείων και των συλλόγων των αθλημάτων του ορεινού χώρου.

- Οικολογικός: Ο οικολογικός τουρισμός συνδυάζει τον τουρισμό με την οικολογία και την προστασία του περιβάλλοντος. Ουσιαστικά ο τουρίστας επιμορφώνεται για την σημασία του περιβάλλοντος αλλά και για την ανάγκη προστασίας του. Αυτή η μορφή τουρισμού απευθύνεται στους φυσιολάτρες και οι δραστηριότητες αλλά και τα καταλύματα έχουν σχεδιαστεί με σεβασμό στη φύση.

Ο τουρισμός φύσης αναπτύσσεται στον ορεινό χώρο και σε ενδιαφέρουσες περιβαλλοντικά περιοχές (π.χ. περιοχές του δικτύου Φύση (NATURA) 2000, δάση.

Συνίσταται η καθιέρωση ενός συστήματος ιεράρχησης των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών που μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά με κατά περίπτωση κριτήρια που θ' αφορούν στις επιτρεπόμενες δραστηριότητες σε κάθε περιοχή.

Επίσης προτείνονται δράσεις ανάδειξης προστατευόμενων περιοχών που διαθέτουν σχετικούς πόρους (φύση, τοπίο), ως πόλων ανάπτυξης τουρισμού φύσης ευρύτερης ακτινοβολίας. Τέτοιες περιοχές αποτελούν καταρχήν:

- οι Εθνικοί Δρυμοί Ολύμπου, Πρεσπών, Βίκου – Αώου και Σαμαριάς,
  - οι υγρότοποι που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Ραμσάρ,
  - τα Εθνικά Θαλάσσια Πάρκα Ζακύνθου και Βορείων Σποράδων κ.λπ.
  - Η αξιοποίηση επιλεγμένων περιοχών προστασίας της φύσης ή του τοπίου (περιοχές Δικτύου Φύση (NATURA) 2000 και αξιόλογα καταγεγραμμένα φυσικά τοπία), ως πόλων ανάπτυξης, τοπικής ή ευρύτερης εμβέλειας, ενός ήπιου ρεύματος τουρισμού φύσης.
  - Η καθιέρωση τοπικών δικτύων, διαδρομών - μονοπατιών, πολυθεματικού χαρακτήρα με έμφαση στη φυσιολατρική διάσταση.
  - Η σήμανση των διαδρομών σύμφωνα με τις προδιαγραφές που ισχύουν στην ΕΕ και η έκδοση χαρτών ορεινής περιήγησης.
  - Ο εμπλουτισμός των διαδρομών με εναλλακτικές δραστηριότητες (πίστες mountain bike, ιππασία) και η ένταξη σε αυτές, όπου είναι δυνατόν, παραδοσιακών οικισμών με υποδομές εστίασης και αναψυχής.
  - Η διατήρηση και ανάδειξη των στοιχείων του παραδοσιακού τρόπου ζωής.
  - Η δημιουργία υποδομών παρατήρησης και ερμηνείας της φύσης (π.χ. παρατηρητήρια, κέντρα ενημέρωσης επισκεπτών, μουσεία και ορειβατικά καταφύγια).
- Τουρισμός υγείας και ιαματικός τουρισμός: Αυτή η μορφή τουρισμού απαιτεί υποδομή η οποία μπορεί να αναπτυχθεί σε ήδη υπάρχουσες περιοχές με ιαματικά λουτρά. Έχει σκοπό την αξιοποίηση και την εκμετάλλευση των πηγών καθώς και την αναβάθμιση αυτών που υπάρχουν ήδη. Ένα παράδειγμα είναι η

περιοχή του Λουτρακίου η οποία διαθέτει ιαματικά λουτρά και προσελκύει ενδιαφερόμενους για τουρισμό αλλά και λουτροθεραπεία.

Στην Ελλάδα οι δυνατότητες θεωρούνται απεριόριστες αφού ο αριθμός των ιαματικών πηγών ανέρχεται στις 752, ενώ παράλληλα οι πηγές βρίσκονται σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Επίσης στην χώρα μας υπάρχουν σε λειτουργία 16 υδροθεραπευτήρια τα οποία εξυπηρετούν ετησίως περίπου 90.000 άτομα (Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού, 2007, σελ. 13).

- Θαλάσσιος τουρισμός: Σχετίζεται με ειδικές κατηγορίες τουριστών οι οποίοι εμφανίζουν προτίμηση διακοπών στα Ελληνικά νησιά. Προσελκύει τουρίστες υψηλών εισοδημάτων και στόχος του είναι η αξιοποίηση των θαλάσσιων πόρων της χώρας και η προώθηση των μαρίνων.

Σχετικά με τις κρουαζιέρες, η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των δημοφιλέστερων προορισμών. Μεγάλο μέρος των ταξιδιών αναψυχής γίνεται από κρουαζιερόπλοια με ελληνική σημαία τα οποία πραγματοποιούν πολυήμερες κρουαζιέρες στα νησιά μας και σε γειτονικές χώρες. Ο θαλάσσιος τουρισμός προσδιορίζεται από τη δυνατότητα χρήσης ιδιόκτητων και εκμισθωμένων σκαφών αναψυχής διαφορετικών μεγεθών και εμβέλειας ταξιδιών, με ή άνευ πληρώματος και με ποικίλους τρόπους κίνησης.

Για την ανάπτυξή του επιβάλλεται η δημιουργία έντεκα (11) κέντρων, για την υποστήριξη εννέα (9) ενοτήτων θαλάσσιου τουρισμού, τα οποία θα διαθέτουν σύγχρονες υποδομές ελλιμενισμού, ανεφοδιασμού και επισκευών και υπηρεσίες διοικητικής υποστήριξης για πρακτορεύσεις, ενοικιάσεις, αγοραπωλησίες κ.λπ. Τα κέντρα αυτά εξυπηρετούν το μεγαλύτερο δυνατό συνδυασμό θαλάσσιων δραστηριοτήτων του τουρισμού. Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη αυτών των κέντρων αποτελεί η ύπαρξη σύγχρονης υποδομής φιλοξενίας, εστίασης και ψυχαγωγίας και η γειτνίαση με αεροδρόμιο. Οι εννέα ενότητες και τα κέντρα που τις υποστηρίζουν ορίζονται ως εξής :

- ο Λαύριο και η ζώνη με τους υφιστάμενους τουριστικούς λιμένες από τον Πειραιά μέχρι τη Βουλιαγμένη, με ακτίνα επιρροής τις Β-Β.Δ. Κυκλάδες και τον Αργοσαρωνικό αντιστοίχως,
- ο Θεσσαλονίκη με ακτίνα επιρροής το Θερμαϊκό και τη Χαλκιδική,
- ο Νάξος, με ακτίνα επιρροής τις Κεντρικές, Νότιες και Ανατολικές Κυκλάδες,

- Ρόδος και Κως, με ακτίνα επιρροής τα Νότια Δωδεκάνησα και τα Βόρεια Δωδεκάνησα και Σάμο – Ικαρία αντιστοίχως,
  - Σκιάθος, με ακτίνα επιρροής τις Βόρειες Σποράδες, Μαγνησία, Βόρεια Εύβοια και Σκύρο,
  - Κέρκυρα και Λευκάδα, με ακτίνα επιρροής τις ακτές της Δυτικής Ελλάδας, της Β.Δ. Πελοποννήσου και των νησιών του Ιονίου.
  - Καλαμάτα με ακτίνα επιρροής τις ακτές της Ν. Δ. και Ν.Α. Πελοποννήσου,
  - Ηράκλειο με ακτίνα επιρροής κυρίως τις βόρειες ακτές της Κρήτης.
  - Η πύκνωση του δικτύου των τουριστικών λιμένων κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η λειτουργική συνοχή του δικτύου κάθε επιμέρους ενότητας θαλάσσιου τουρισμού.
  - Η βελτίωση των υποδομών των σημείων ελλιμενισμού (μαρίνες, αγκυροβόλια) και η δυνατότητα εποχικής αύξησης της χωρητικότητάς τους (ειδικά στο Ιόνιο, στις Κυκλάδες και στις Σποράδες).
  - Η ανάπτυξη «πράσινων υποδομών» (ενέργεια, διαχείριση απορριμμάτων κ.λπ.).
  - Η ανάπτυξη και λειτουργία συστημάτων ηλεκτρονικής ενημέρωσης για διαθεσιμότητα θέσης, κόστος κ.λπ.
- Εκπαιδευτικός τουρισμός: Δεν απαιτεί την ύπαρξη ειδικής υποδομής και συνδέεται με την επιμόρφωση των τουριστών γύρω από διάφορα θέματα όπως είναι το περιβάλλον, ο πολιτισμός, τα μνημεία μας κ.λπ.
  - Επαγγελματικός – συνεδριακός τουρισμός: Αυτή η μορφή τουρισμού απαιτεί υποδομή υψηλού επιπέδου και υποδομή ψυχαγωγίας. Περιλαμβάνει επαγγελματικά ταξίδια, συνέδρια, ταξίδια κινήτρων, εμπορικές εκθέσεις και επαγγελματικές αποστολές. Προωθείται η ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού στα αστικά κέντρα και στις αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές της χώρας με επαρκή συγκοινωνιακή σύνδεση (κυρίως αεροπορική) και ευκαιρίες για απόλαυση εκδηλώσεων σύγχρονου πολιτισμού (μουσεία, φεστιβάλ, εκθέσεις κ.α.), γαστρονομία, επίσκεψη αξιοθέατων κ.λπ.

Επιπρόσθετα, είναι δυνατή η δημιουργία εγκαταστάσεων συνεδριακού τουρισμού μικρότερης κλίμακας σε μικρότερα αστικά κέντρα και άλλους τουριστικούς προορισμούς, βάσει κριτηρίων, όπως: ύπαρξη Α.Ε.Ι. ή

ερευνητικών κέντρων, παρουσία κάποιου ισχυρού / κυρίαρχου παραγωγικού τομέα στην περιοχή, ύπαρξη αξιόλογων στοιχείων του φυσικού ή ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ιστορίας, αθλητικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.α.

Για την ενίσχυση του συνεδριακού τουρισμού απαιτούνται:

- Μέτρα για τη βελτίωση της ελκυστικότητας των πόλεων / τουριστικών περιοχών, τον εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων και τη δημιουργία νέων, είτε αμιγών είτε συνδυασμένων με καταλύματα υψηλών προδιαγραφών με συνεδριακά κέντρα.
- Δράσεις ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών στις υποδομές του συνεδριακού τουρισμού.
- Πρόσθετα κίνητρα για αποκατάσταση και επανάχρηση αξιόλογων παλαιών κελυφών.
- Η προώθηση δράσεων σύνδεσης του συνεδριακού με τον εκθεσιακό τουρισμό(Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού, 2007, σελ. 15).

Για την εξυπηρέτηση συνεδρίων στην Ελλάδα λειτουργούν σήμερα 15 εκτός ξενοδοχείων συνεδριακά κέντρα, που μπορούν να υποδεχθούν συνολικά 14.000 συνέδρους, ενώ υπάρχουν και άλλοι 27 συνεδριακοί χώροι με συνολική δυνατότητα υποδοχής 13.000 συνέδρων. Συνεδριακές εγκαταστάσεις υπάρχουν επίσης και μέσα σε 252 ξενοδοχεία, ενώ το μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς συνεδρίων το κατέχουν οι Ξενοδόχοι.

- Πολιτισμικός Τουρισμός: Η Ελλάδα είναι πλούσια σε πολιτισμό και εύκολα μπορεί να αναπτύξει τον πολιτιστικό τουρισμό. Υπολογίζεται ότι από τις επισκέψεις σε μουσεία και σε αρχαιολογικούς χώρους τα έσοδα του κράτους ξεπερνούν τα 30 εκατομμύρια ευρώ.

Για την ανάπτυξη του πολιτισμικού τουρισμού απαιτείται (Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού, 2007, σελ. 20):

- Η ιεραρχημένη αναβάθμιση του μουσειακού, μνημειακού και αρχαιολογικού κεφαλαίου της χώρας.

- Η εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων που θα ενταχθούν σε τουριστικά δίκτυα.
  - Η δημιουργία θεματικών πάρκων που αφορούν στον πολιτιστικό πόρο της εκάστοτε περιοχής.
  - Η ενίσχυση δράσεων τύπου RI-SE (μεταξύ άλλων προωθείται η σύνδεση καινοτομίας-πολιτισμού), για τη δημιουργία πολυχώρων ψηφιακής αναπαράστασης ιστορικών, μυθολογικών και άλλων πολιτιστικών σεναρίων.
  - Η ενίσχυση, προβολή και καθιέρωση φεστιβάλ, πολιτισμικών θεσμών και άλλων σχετικών εκδηλώσεων.
  - Η ανάπτυξη του γαστριμαργικού τουρισμού και η ένταξή του στο τουριστικό προϊόν (ανάπτυξη βιολογικών προϊόντων, συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας τους και πιστοποίησης της αξίας και της μοναδικότητάς τους).
- Θρησκευτικός Τουρισμός: Για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού απαιτείται:
    - Η ιεραρχημένη ανάδειξη πόλων ανάπτυξης θρησκευτικού τουρισμού (π.χ. Μετέωρα, Πάτμος, Άγιο Όρος).
    - Συγκρότηση, οργάνωση και προβολή τους σε δίκτυα.
    - Βελτίωση της προσβασιμότητας τους καθώς και των μεταξύ των συνδέσεων.
    - Προώθηση μέτρων εξωραϊσμού / αναβάθμισης των λατρευτικών χώρων, των συνοδών τους εγκαταστάσεων διημέρευσης και διαμονής καθώς και του περιβάλλοντα χώρου τους.
    - Στήριξη δράσεων που αφορούν στην οργάνωση σχετικών εκδηλώσεων.
    - Προώθηση / στήριξη προγραμμάτων ανταλλαγής επισκέψεων μεταξύ θρησκευτικών κοινοτήτων(Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού, 2007, σελ. 20).
  - Αστικός Τουρισμός: Προωθείται κατά προτεραιότητα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, τις μεγάλες πόλεις (Πάτρα, Λάρισα, Ηράκλειο) και σε τουριστικές περιοχές με αξιόλογα αστικά κέντρα (Βόλος, Ναύπλιο, Χώρα

Κέρκυρας, Χώρα Ρόδου, Πόλη Χανίων, Ιωάννινα, Καστοριά, Καβάλα, Ξάνθη, Ερμούπολη, Μυτιλήνη, Κως, Καλαμάτα, Κομοτηνή, Ρέθυμνο).

Σε όλα τα ανωτέρω αστικά κέντρα προτείνεται η κατά προτεραιότητα προώθηση δράσεων, που αφορούν στην ανάδειξη και αναβάθμιση των ιστορικών κέντρων, μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και λοιπών αξιόλογων στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντός τους.

Περαιτέρω για την ανάπτυξη του απαιτείται η προώθηση δράσεων :

- Δικτύωσης βάσει θεματικών ενοτήτων π.χ. κοινή ιστορία, αρχιτεκτονική, τοπική παραγωγή κ.α.
- Εμπλουτισμού παρεχόμενων υπηρεσιών και δραστηριοτήτων, όπως μουσεία, εκθετήρια, σύγχρονες εγκαταστάσεις πληροφόρησης, φεστιβάλ και άλλες θεματικές εκδηλώσεις.
- Εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της ποιότητας του ξενοδοχειακού δυναμικού των παραπάνω αστικών περιοχών.
- Ενημέρωσης των επισκεπτών για τη θέση και το περιεχόμενο των τουριστικών πόρων και η εξασφάλιση της εύκολης πρόσβασης σε αυτούς.
- Βελτίωσης της κυκλοφορίας και της ασφάλειας των πεζών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ- ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

2.1 ΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ελληνική αγορά τουρισμού είναι μία από τις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες αγορές να τελευταία δέκα χρόνια όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στον κόσμο αφού η Ελλάδα κατατάσσεται μέσα στους δεκαπέντε κορυφαίους προορισμούς στον κόσμο και στους δέκα κορυφαίους προορισμούς μέσα στην Ευρώπη.

2.2. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (2000-2005)

Τα τελευταία δέκα χρόνια η χωρητικότητα των ξενοδοχείων μέσα στην Ελληνική επικράτεια παρουσιάζει συνεχή αύξηση. Το μέσο μέγεθος των ξενοδοχειακών μονάδων έχει αυξηθεί αφού ο μέσος όρος κλινών/ξενοδοχειακή μονάδα ήταν 69,51 το 2000 και αυξήθηκε στο 72,26 το 2005 και 73,88 το 2006. Το 2004 οι ξενοδοχειακές μονάδες ήταν 5.500, το 2005 ήταν 7.500 και το 2006 8.000 μονάδες.

Η πιο σημαντική χρονιά, όσον αφορά στις αφίξεις στη χώρα, ήταν το 2004, όπου ο αριθμός των αφίξεων αυξήθηκε κατά 13,29% από τον προηγούμενο χρόνο και η χώρα δέχτηκε 11.230.854 αφίξεις. Το 2005 οι αφίξεις ήταν 8.000.000, το 1990 11.900.000. Μαζί με την αύξηση των αφίξεων υπήρξε και ανάλογη αύξηση των διανυκτερεύσεων.

Μεταξύ 2004-2005 υπήρχε μία αύξηση κατά 22,35% ενώ το 2006 ήταν η καλύτερη χρονιά, όταν οι διανυκτερεύσεις έφθασαν τον αριθμό των 40 εκατομμυρίων. Η μεγάλη αύξηση των αριθμών των κλινών έχει αυξήσει τη δυνατότητα αποδοχής διανυκτερεύσεων της χώρας. Το 2004 οι διανυκτερεύσεις έφθασαν τα 30 εκατομμύρια και ο ίδιος αριθμός περίπου το 2006. Το 2006 οι διανυκτερεύσεις έφθασαν τα 50.000.000. Το ποσοστό πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων αυξήθηκε σταθερά τα τελευταία 10 χρόνια φθάνοντας το 75%. Αυτή η αύξηση του ποσοστού πληρότητας έχει οδηγήσει στην αύξηση των κινήτρων για επενδύσεις στη δημιουργία καινούργιων ξενοδοχειακών μονάδων (Παλάσκας, 2005, σελ. 5).

2.3. ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ

Από το 2000 το εισερχόμενο συνάλλαγμα αυξήθηκε σημαντικά. Οι καλύτερες χρονιές ήταν το 2000, 2001 και 2002. Από το 2000 μέχρι το 2006 η εισροή συναλλάγματος αυξήθηκε κατά 30%. Το 2000 η εισροή συναλλάγματος από τον τουρισμό ήταν 2.500 εκατομμύρια δολάρια (ΗΠΑ), το 2002 3.500 εκατομμύρια δολάρια και το 2003 5.000 εκατομμύρια δολάρια. Ο μέσος όρος εξόδων των ξένων τουριστών σε δολάρια (ΗΠΑ) μεταξύ 1996-2000 ήταν από τα 300 δολάρια (ΗΠΑ) ανά τουρίστα στα 500 δολάρια (ΗΠΑ) ανά τουρίστα.

2.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ

Το μεγάλο ενδιαφέρον στην ανέγερση καινούργιων ξενοδοχειακών μονάδων στράφηκε στη δημιουργία μονάδων Α' κατηγορίας. Ο αριθμός των νέων ξενοδοχείων που λειτούργησαν το 2000 και ο αριθμός των νέων αδειών για την ανέγερση καινούργιων ξενοδοχειακών μονάδων ήταν αρκετά μεγάλος. Σύμφωνα με στοιχεία του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού 239 ξενοδοχειακές μονάδες με συνολική χωρητικότητα 7.068 κρεβάτια άρχισαν τη λειτουργία τους μέσα στο 2000.

Επιπρόσθετα, οι καινούργιες άδειες που υποβλήθηκαν για έγκριση το 2000 ήταν για την ανέγερση κυρίως ξενοδοχειακών μονάδων τριών αστέρων και πέντε αστέρων. Οι περιοχές στις οποίες ανεγέρθηκαν οι πιο πολλές νέες ξενοδοχειακές ήταν η Κρήτη, οι Κυκλάδες, η Χαλκιδική, η Κέρκυρα και τα Δωδεκάνησα. Η σημαντικότερη αύξηση σε νέες κλίνες ήταν το 2000 στην περιοχή των Δωδεκανήσων με 3.500 νέες κλίνες .

2.5. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Την τελευταία δεκαετία έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για την ανάπτυξη και άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο συνεδριακός τουρισμός και ο χειμερινός τουρισμός. Δυστυχώς, όμως, οι προσπάθειες δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αυτό, κυρίως, διότι υπήρχε πάντα μία έλλειψη συνεργασίας μεταξύ της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που ασχολείται με επενδύσεις στον Τουριστικό τομέα και τους κρατικούς οργανισμούς (ΕΟΤ).

Έτσι δεν υπήρξαν ποτέ τα σημαντικά κίνητρα για την ανάπτυξη των κατάλληλων εγκαταστάσεων και υποδομή για την ανάπτυξη αυτών των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ειδικά, ο χειμερινός και συνεδριακός τουρισμός είναι μορφές τουρισμού που παραμένουν ακόμα ανεξαργύρωτες για τον ελληνικό τουρισμό. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες και από αρκετές περιφερειακές αρχές όπως δήμοι, έτσι ώστε να δημιουργήσουν συνεδριακά κέντρα που θα προσελκύσουν τουρισμό από επιστημονικά συνέδρια και συμπόσια (Παλάσκας, 2005, σελ. 7).

2.6. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ – ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η Νομισματική Ένωση υπηρετεί το όραμα της ισχυρής Ενωμένης Ευρώπης. Το νόμισμα του ευρώ αναφέρεται άλλοτε ως «νομισματικό διαβατήριο» άλλοτε ως «κάρτα ελευθέρως εισόδου στην ευρωπαϊκή τουριστική αγορά», άλλοτε ως «αλλαγή νοοτροπίας και τρόπου δραστηριοποίησης και διαχείρισης των επιχειρήσεων», το οποίο προσφέρει περαιτέρω μείωση του κόστους από τους συναλλαγματικούς κινδύνους, μείωση των επιτοκίων δανεισμού και προσφορά μεγαλύτερης προοπτικής για διασυνοριακή επιχειρηματική συνεργασία.

Αναλυτικότερα, η Νομισματική Ένωση της Ευρώπης επιφέρει απώλεια προσόδου απ' την εμπορία συναλλάγματος που προκύπτει για το σύνολο του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος είναι της τάξης των 20-30 δις ECU (0,3% του συνολικού ευρωπαϊκού ΑΕΠ). Η απώλεια είναι μεγαλύτερη στις χώρες όπου εξαιτίας του τουρισμού παρατηρείται εκτεταμένη λιανική συναλλακτική δραστηριότητα. Τελικά, η μείωση του συναλλαγματικού κόστους φτάνει μέχρι και το 1% του Ευρωπαϊκού ΑΕΠ. Από άποψη οικονομικής αποτελεσματικότητας ωστόσο, αυτή η ανισοκατανομή πόρων από το χρηματοπιστωτικό σύστημα στους άλλους τομείς της οικονομίας αποβαίνει θετική για τους λοιπούς, συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού.

Επιπλέον, παρατηρείται μείωση του κόστους συναλλαγών των τουριστικών επιχειρήσεων, αύξηση της πελατείας και της κερδοφορίας τους, ενίσχυση της αποδοτικότητάς τους, χαμηλότερο κόστος χρηματοδότησης, αύξηση του κύκλου εργασιών του επιχειρηματικού ανταγωνισμού, των νέων επενδύσεων προς εξειδικευμένες τουριστικές υπηρεσίες, συγχωνεύσεις, σχηματισμοί διακρατικών επιχειρηματικών ομίλων, νέες λογιστικές εφαρμογές, νέες τιμές αγοράς και πώλησης

υπηρεσιών, νέα πιστωτικά όρια των πελατών. Ειδικά για την ελληνική οικονομία τα πράγματα διαμορφώνονται ως εξής :

- Αποκλιμακούμενα επιτόκια: αρχές 2000: χορηγήσεις 210% 12-μηνα έντοκα <7% διατραπεζικός δανεισμός 1-μηνός <8%, 10-ετή ομόλογα <6,5%.
- Μειούμενος συναλλαγματικός κίνδυνος
- Μερική διολίσθηση, 3,0% το 1999, 2,5% το 2000.
- Καλές αναπτυξιακές προοπτικές (3,5% περίπου)
- Υψηλοί ρυθμοί επενδύσεων
- Ιδιωτικοποιήσεις
- Εξαγορές και συγχωνεύσεις
- Σφιχτή εισοδηματική πολιτική, αύξηση μισθών 199(: 3% περίπου, 2000:2% περίπου.

Συμπερασματικά, η Ευρώπη μπορεί πλέον να θεωρηθεί μία μεγάλη και ενιαία τουριστική αγορά με το ευρώ να προβάλλει την εικόνα της ως ενιαίου προορισμού, που δύναται να της προσφέρει ευκαιρίες ανάπτυξης εργασιών και προώθησης απασχόλησης (αλυσίδες ξενοδοχείων, επιχειρήσεις μεταφορών, ταξιδιωτικά γραφεία). Με το ευρώ σταθερό και λιγότερο εύαλωτο νόμισμα στις παγκόσμιες νομισματικές κρίσεις, μειώνονται οι κίνδυνοι από τις συναλλαγματικές διακυμάνσεις. Οι τουριστικές επιχειρήσεις δε χρειάζονται να κάνουν προγραμματισμούς και προβλέψεις γι' αυτό το σκοπό, αλλά ούτε να έχουν κέρδη ή ζημιές από αυτό το λόγο (Παλάσκας, 2005, σελ. 9).

2.7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Ο ελληνικός τουρισμός λόγω της γεωπολιτικής θέσης της Ελλάδας, μέσα στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο, ήταν ευαίσθητος τόσο στις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις όσο και στις πολιτικές εξωτερικών σχέσεων της χώρας με τις γειτονικές χώρες και κυρίως με την Τουρκία.

Η απουσία οργανωμένης και σταθερής εξωτερικής πολιτικής από τις ελληνικές κυβερνήσεις είχε την τελευταία δεκαετία αυξήσει την επιθετικότητα, της τουρκικής πολιτικοστρατιωτικής ηγεσίας απέναντι προς την Ελλάδα. Η προσπάθεια της Τουρκίας να ανατρέψει το status quo στο Αιγαίο μέσα από ενέργειες έντασης έχουν δημιουργήσει πολλές φορές μειωτικές τουριστικές τάσεις στα νησιά του Αιγαίου και

ειδικά του Ανατολικού Αιγαίου. Δυστυχώς το κλίμα κακής γειτονίας που επικρατεί μεταξύ των δύο χωρών επηρεάζει και το αίσθημα ασφάλειας των τουριστών στην περιοχή του Ανατολικού Αιγαίου ειδικά. Είναι χαρακτηριστικό ότι νησιά όπως η Χίος, Λέσβος, Κάλυμνος και Λήμνος και λόγω της υπάρξεως ισχυρών στρατιωτικών δυνάμεων δεν υπάρχει δυνατότητα ανάπτυξης του τουρισμού στην περιοχή.

Σημειώνεται, επίσης, ότι διαρκώς εντείνεται ο ανταγωνισμός που αντιμετωπίζει στο σύνολό του ο ελληνικός τουριστικός τομέας από άλλες χώρες (Τουρκία, Αίγυπτος, Τυνησία, Μαρόκο, Ρουμανία), οι οποίες δεν συγκαταλέγονται στις παραδοσιακά ανταγωνίστριες χώρες της Μεσογείου (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία). Η διαφημιστική δαπάνη, που αποτελεί σημαντική παράμετρο για την προσφορά του τουριστικού προϊόντος, στο σύνολο του προϋπολογισμού των εθνικών οργανισμών τουρισμού, στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει μόλις το 18,7% έναντι 35,7% της Ιταλίας και 83,7% της Πορτογαλίας. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία αποτελούν τις χώρες από όπου προέρχονται οι περισσότεροι τουρίστες, με ποσοστά 23% και 20% αντίστοιχα για το έτος 2000. Ακολουθούν με μεγάλη διαφορά η Ιταλία (7%), η Ολλανδία (5,4%) και η Γαλλία (5%).

Παρά τα μειονεκτήματα που προκαλεί η ελληνική εξωτερική πολιτική και η απουσία προώθησης της εικόνας της χώρας μας στο εξωτερικό μέσω διαφημιστικής δαπάνης, εντούτοις, αξίζει να τονιστούν τα πλεονεκτήματα και οι προοπτικές που παρουσιάστηκαν στη μελέτη που εκπονήθηκε από το Διευθυντή Έρευνας του Ιδρύματος Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), Καθηγητή Θεοδ. Παλάσκα σε σχέση με το ρόλο και τη προοπτική του τουρισμού στο νέο οικονομικό περιβάλλον.

Η μελέτη αυτή παρουσιάστηκε στο club των Οικονομικών και Εμπορικών Ακολουθών στο Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, όπου υπογραμμίστηκε ο σπουδαίος ρόλος του τουρισμού στην εγχώρια οικονομία επισημαίνοντας ότι ο κλάδος προσφέρει στην Ελλάδα σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες και αποτελεί παραδοσιακά μια σημαντική πηγή εσόδων, αφού βρίσκεται πρώτος σε σειρά ως τομέας παραγωγής της ελληνικής οικονομίας.

Το 2001 ο κλάδος του τουρισμού συμμετείχε με, περίπου, 16,7% στο ΑΕΠ, απασχολούσε το 19,7% του εργατικού δυναμικού και απέφερε συνάλλαγμα ίσο με το 56% του αποκτώμενου εξωτερικού συναλλάγματος από εξαγωγές. Τα δυνατά σημεία του ελληνικού τουρισμού είναι (Παλάσκας, 2005, σελ. 10):

- Η φυσική ομορφιά.
- Η ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά.
- Οι καλές κλιματολογικές συνθήκες.
- Οι πολλαπλές επιλογές προορισμού.
- Η καταξίωση της Ελλάδας ως σημαντικού ιστορικού τουριστικού προορισμού.

Ωστόσο παρουσιάστηκαν και σημαντικές αδυναμίες του ελληνικού τουρισμού:

- Η μεγάλη εξάρτηση του από τους tour operators.
- Η έντονη εποχικότητα.
- Η μεγάλη εξάρτηση από μικρό αριθμό αγορών (Ηνωμένο Βασίλειο και Γερμανία).
- Η ανεπάρκεια υποστηρικτικών δομών (γήπεδα γκολφ, συνεδριακά κέντρα κ.λπ.). Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ισπανία διαθέτει 254 γήπεδα γκολφ διεθνών προδιαγραφών, η Πορτογαλία 55, η Τουρκία 10 ενώ η χώρα μας μόνο 4.
- Απογοητευτική είναι και η εικόνα του θαλάσσιου τουρισμού. Η Τουρκία διαθέτει σήμερα 15 μαρίνες δυναμικότητας 5.000 θέσεων, έναντι μόλις 2.800 θέσεων που προσφέρουν οι εγχώριες μαρίνες.
- Έλλειψη συνέπειας και σωστής νοοτροπίας στην ποιότητα των παρερχομένων υπηρεσιών, γεγονός που δημιουργεί διακυμάνσεις στους δείκτες ικανοποίησης των πελατών.
- Ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού παράνομων (μη καταγεγραμμένων) κλινών (παραξενοδοχεία).
- Η απόσταση από τις χώρες προέλευσης (σε σχέση με τις ανταγωνίστριες).
- Ανεπαρκής τεχνική υποδομή.
- Ανυπαρξία εξειδικευμένου φορέα, ο οποίος να δρα σε περιφερειακό επίπεδο, με ρόλο το σχεδιασμό, το marketing, την προβολή και τη διαφήμιση του τουριστικού προϊόντος.
- Χαμηλό επίπεδο παρερχομένης ξενοδοχειακής εκπαίδευσης εκ μέρους της Πολιτείας, το οποίο οδηγεί σε ανεπάρκεια ζήτησης για εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

Συμπερασματικά, η αναγνώριση της σπουδαιότητας της τουριστικής βιομηχανίας για την ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να πραγματοποιηθούν όλες οι απαιτούμενες κινήσεις ενίσχυσης του τουριστικού προϊόντος.

2.8. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ : ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ

Η υπέρμετρη αλλοδαπή τουριστική ανάπτυξη χαρακτήρισε την ελληνική οικονομία στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα. Στην Ελλάδα αξιοποιήθηκαν οι δυνατότητες που προσέφερε κυρίως η νησιωτική χώρα για επενδύσεις αλλοδαπού Τουρισμού που εξασφάλιζαν επιπρόσθετο κέρδος. Αγγλοαμερικάνοι που στελέχωσαν διάφορα αμερικανικά και Νατοϊκά επιτελεία στην Ελλάδα, στη συνέχεια η Γερμανία (χώρα υποδοχής Ελλήνων μεταναστών) και άλλα ευρωπαϊκά κράτη ανακάλυψαν τις ελληνικές τουριστικές χάρες. Οι μεγάλες -και για την εποχή τους σύγχρονες- ξενοδοχειακές μονάδες διαμορφώθηκαν αφ' ενός με την άμεση παραγωγική κρατική παρέμβαση, μέσω του ΕΟΤ και τη δημιουργία των «Ξενία», αφ' ετέρου με ξένες επενδύσεις. Όμως, η εκτεταμένη τουριστική, κυρίως ξενοδοχειακή, οικονομική δραστηριότητα στηρίχτηκε στην οικογενειακή επιχείρηση, μέσα από την αξιοποίηση της ιδιοκτησίας και της χρήσης γης, σαν συμπληρωματική δραστηριότητα της γεωργικής, την οποία στην πορεία υποκατέστησε. Η ακολουθούμενη πιστωτική πολιτική έδωσε κίνητρα για τη στροφή σε αυτή την οικονομική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί πληθώρα μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Η ανάπτυξη του αλλοδαπού τουρισμού στην Ελλάδα στηρίχθηκε αρχικά στο χαμηλό επίπεδο τιμών καταναλωτικών προϊόντων και τη χαμηλή νομισματική ισοδυναμία της δραχμής σε σχέση με το δολάριο και τα ευρωπαϊκά νομίσματα. Η κατάσταση αυτή προσέλκυσε τον οργανωμένο τουρισμό των Ευρωπαίων με μεσαία εισοδήματα, μέσω των tour operators που είχε ως συνέπεια το χαμηλό κατά κεφαλήν τουριστικό έσοδο.

Αποτέλεσμα του μεγάλου βαθμού εποχικότητας του ελληνικού Τουρισμού ήταν η χαμηλή μέση ετήσια πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων στην Ελλάδα, η οποία το 2000 έφτανε το 63%. Το μεγαλύτερο βαθμό πληρότητας παρουσίαζαν οι βασικοί τουριστικοί προορισμοί, το Νότιο Αιγαίο με 78,2%, η Κρήτη με 76,7% και τα

Ιόνια νησιά με 75,7%. Κατά τη δεκαετία του 1990, και με την ένταξη στην ΕΕ και την ευρωζώνη, η Ελλάδα σταδιακά έχανε τα πλεονεκτήματα προσέλκυσης του εποχιακού αλλοδαπού Τουρισμού. Το επίπεδο τιμών ανέβηκε απότομα λόγω των νέων συνθηκών αγοράς στην ευρωζώνη, ενώ αναπτύσσονταν νέες φθηνότερες τουριστικές αγορές, όπως της Τουρκίας.

Η ήδη χαμηλή μέση διάρκεια των διακοπών των αλλοδαπών τουριστών στα ελληνικά θέρετρα (15 ημέρες), και η μέση διάρκεια παραμονής τους σε ξενοδοχειακά καταλύματα (6 ημέρες) μειώθηκε μετά το 2000. Μείωση εμφάνισαν και οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών για τα έτη 2001-2003. Εκδηλώθηκε κρίση στον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα, η οποία ήρθε στην επιφάνεια εξαιτίας της γενικότερης οικονομικής κρίσης στην ευρωζώνη, ιδίως στη Γερμανία.

Κατά την τελευταία δεκαετία επιταχύνθηκε ο ρυθμός συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης του κεφαλαίου στον τουριστικό τομέα της οικονομίας. Παρ' όλα αυτά, το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού εξακολουθεί να είναι μικρομεσαίου μεγέθους, με χαμηλό επίπεδο κεφαλαιοποίησης, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που σχεδόν λειτουργούν με τη δουλειά των μελών της οικογένειας. Και αυτές οι οικογενειακές επιχειρήσεις, ως επιβιώσεις ορισμένης καπιταλιστικής καθυστέρησης, υποτάσσονται στους νόμους της καπιταλιστικής οικονομίας. Ως ένα βαθμό η αντοχή τους οφείλεται στην κρατική παρέμβαση, π.χ. προγράμματα δανειοδότησης.

Ωστόσο, παρατηρείται μια μεγέθυνση της κεφαλαιοποίησης των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, μέσα από τη δημιουργία ομίλων με συμμετοχή τραπεζών, ναυτιλιακών και κατασκευαστικών επιχειρήσεων, καθώς επίσης και ξένων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και Tour Operators μέσα από επενδύσεις, εξαγορές, συγχωνεύσεις και ανάληψη του management.

Με βάση τα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδας (ΞΕΕ) το σύνολο των ξενοδοχειακών μονάδων το 2003 ήταν 8.520 παρουσιάζοντας μια αύξηση σε σχέση με το 1990 κατά 32,6%. Τη μεγαλύτερη άνοδο είχαν τα ξενοδοχεία πολυτελείας κατά 115% και της Α' κατηγορίας κατά 79%. Η χωροταξική κατανομή των ξενοδοχειακών μονάδων επικεντρώνεται σε τρεις περιοχές: Στερεά Ελλάδα, Κρήτη, Δωδεκάνησα. Η μικρή μείωση της συγκέντρωσης, που παρουσιάζεται σε σχέση με το 1990, οφείλεται στην απαξίωση της Αθήνας- Αττικής σαν τουριστικού προορισμού, ενώ η Κρήτη και τα Δωδεκάνησα παρουσιάζουν αύξηση κατά 53% και 50% αντίστοιχα (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, 2000).

Στην Κρήτη βρίσκονται συγκεντρωμένα τα περισσότερα ξενοδοχεία πολυτελείας, Α΄ και Β΄ κατηγορίας. Τα περισσότερα ξενοδοχεία πολυτελείας βρίσκονται συγκεντρωμένα στην περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδος και της Κρήτης, ενώ στη Θράκη δεν υπάρχει κανένα. Η υπερσυγκέντρωση τουριστικών επιχειρήσεων σε ορισμένες περιοχές οδηγεί στην εγκατάλειψη άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων. Τα τελευταία χρόνια μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες σε συνεργασία με τους Tour - Operators προσφέρουν στους πελάτες ολοκληρωμένο πακέτο που πλήττει ανταγωνιστικά άλλες μικρές επιχειρήσεις του κλάδου, οι οποίες συνδέονται με τον τουρισμό, όπως είναι τα καταστήματα λαϊκής τέχνης, τα εστιατόρια, τα κέντρα διασκέδασης και αναψυχής κλπ. Οι τουριστικές επιχειρήσεις μεγάλης κεφαλαιοποίησης έχουν πολυκλαδική οικονομική δραστηριότητα (από τη βιομηχανική παραγωγή και τη μεταφορά μέχρι το εμπόριο και δραστηριότητες που αφορούν τη χρηματική κυκλοφορία). Ένδειξη της τάσης αυτής αποτελεί το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια εντάθηκε η δραστηριοποίηση ξένων τουριστικών ομίλων για επενδύσεις, εξαγορές και ανάληψη management (π.χ. Hyatt, Accot, Hilton, TUI, κυπριακές LOUIS και AKS HOTELS κ.ά.) (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, 2000).

Επιπρόσθετα, ενισχύεται η τάση κάθετης διασύνδεσης επιχειρήσεων Tour Operators με μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες πολυτελείας. Κατά το 2000 συντελέστηκε σημαντική συγκεντροποίηση στον ευρωπαϊκό κλάδο των Tour Operators. Η σημαντικότερη εξέλιξη στον κλάδο αφορά την εξαγορά της Thomson Travel, της μεγαλύτερης βρετανικής εταιρίας του κλάδου, η οποία διακινεί ένα σημαντικό κομμάτι των ξένων τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα, από τη γερμανική Preussag, μητρική εταιρία του TUI, τη μεγαλύτερη εταιρία του κλάδου στη διακίνηση ξένων τουριστών στην Ελλάδα (το 2000 διακίνησε στην Ελλάδα πάνω από 900.000 τουρίστες). Έτσι η Preussag καθίσταται η μεγαλύτερη εταιρία στην Ευρώπη με βάση τον αριθμό θέσεων. Οι εξελίξεις αυτές έχουν σημαντικό αντίκτυπο για τον τουρισμό στην Ελλάδα, κάνουν ακόμη πιο ισχυρό το ρόλο των Tour Operators. Οι Tour Operators διακινούν πάνω από το 80% των τουριστών από τη Γερμανία και τη Βρετανία, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το 40% του συνόλου των ξένων τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα.

Αναφορικά με τον τομέα της απασχόλησης στον κλάδο, ιδιαίτερες δυσκολίες παρουσιάζει ο ακριβής καθορισμός του αριθμού των εργαζομένων στον κλάδο του τουρισμού, λόγω του υψηλού βαθμού της εποχιακού χαρακτήρα τουριστικής δραστηριότητας, της πληθώρας των μικρών επιχειρήσεων, του μεγάλου αριθμού

«παράνομων επιχειρήσεων» στον κλάδο, του σημαντικού αριθμού απασχόλησης αλλοδαπών εργατών, της «μαύρης» εργασίας, της πολυμορφίας των ευέλικτων εργασιακών σχέσεων στον κλάδο κλπ (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, 2000). Την τελευταία 20ετία η αύξηση της απασχόλησης στην τουριστική οικονομία ήταν 87% έναντι 9,2% της συνολικής απασχόλησης και μείωσης 15% στην μεταποίηση. Η κυβέρνηση υπολογίζει ότι οι απασχολούμενοι στον τομέα του τουρισμού ανέρχονται στις 690.000, ενώ πρόσφατη μελέτη του ΣΕΤΕ υπολογίζει τη συνολική απασχόληση στις 809.000 (με άμεση πλήρη απασχόληση 255.308, με άμεση μερική απασχόληση 89.358 και με έμμεση απασχόληση 464.196) (ΣΕΤΕ, 2007).

Όπως γίνεται αντιληπτό, υπάρχει μεγάλη απόκλιση στα στοιχεία που δίνουν διαφορετικές πηγές. Ένα μέρος αυτής της απόκλισης οφείλεται στην πολύ διευρυμένη προσέγγιση της συναφούς τουριστικής απασχόλησης, που αγκαλιάζει και την απασχόληση σημαντικού μέρους του κλάδου των μεταφορών, κλάδων της μεταποίησης ή και του εμπορίου. Είναι βέβαιο όμως ότι είναι πολύ μεγαλύτερος ο ρυθμός αύξησης της μισθωτής απασχόλησης στον τουριστικό τομέα από εκείνον στο σύνολο της μισθωτής απασχόλησης. Ο απόλυτος αριθμός φαίνεται να ξεπερνά τις 200.000.

Φαίνεται ότι έχει σκοπιμότητα η διόγκωση των στοιχείων από τους φορείς του κεφαλαίου στον Τουρισμό. Ο τουριστικός τομέας είναι πρόσφορος για χρησιμοποίηση της μισθωτής εργασίας με ελαστικές εργασιακές σχέσεις. Άλλωστε είναι αποκαλυπτική η πρόταση της προαναφερόμενης μελέτης του ΣΕΤΕ: «Η πολιτική απασχόλησης για τον Τουρισμό πρέπει να στοχεύει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου: να εισάγει σημαντικό βαθμό ευελιξίας στην αγορά εργασίας με τη θεσμική κατοχύρωση μορφών εργασίας, όπως η μερική και η προσωρινή απασχόληση, να συνδράμει τις προσπάθειες ορθολογικοποίησης του κόστους και βελτίωσης της παραγωγικότητας, μέσω και της μείωσης του μη μισθολογικού κόστους εργασίας και να εξασφαλίσει τη διαθεσιμότητα ποσοτικά επαρκούς και κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού» (ΣΕΤΕ, 2007).

Σύμφωνα με μελέτη του καθηγητή και επιστημονικού συνεργάτη του ΙΤΕΠ, Δρ. Γρηγόρη Θ. Παπανίκου, το μέγεθος της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής μετρείται, μεταξύ άλλων, με τον αριθμό των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιούνται σε μία τουριστική περίοδο (π.χ. θερινοί μήνες), καθώς και με τη διαθέσιμη ξενοδοχειακή υποδομή, γεγονός που μαρτυρεί πως ο ξενοδοχειακός κλάδος αποτελεί το σημαντικότερο τμήμα του τουριστικού τομέα. Είναι βέβαιο ότι ένα μεγάλο μέρος της συμβολής του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας οφείλεται

στην ύπαρξη των χιλιάδων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων (Παπανίκος, Θ., 1990, σελ 10). Μάλιστα, η ποιότητα, αλλά και το μέγεθος, της τουριστικής δραστηριότητας σε μία περιοχή επηρεάζεται σημαντικά από την ποιότητα του χώρου και τις υπηρεσίες που προσφέρουν τα τοπικά ξενοδοχεία, σε συνδυασμό, βέβαια, με την ευρύτερη υπάρχουσα υποδομή, όπως το δίκτυο μεταφορών / συγκοινωνιών, οι υπηρεσίες υγείας, τα κέντρα ψυχαγωγίας, η πολεοδομία, αλλά και το φυσικό περιβάλλον.

Στη συγκεκριμένη υπό-ενότητα μέσα από τη μελέτη του Παπανίκου Γ. θα διερευνηθούν οι διαφορές που παρουσιάζουν μεταξύ τους οι ελληνικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές γεωγραφικές περιφέρειες. Τα αποτελέσματα της παραπάνω διερεύνησης αποτελέσουν τη βάση για τη διαμόρφωση προτάσεων περιφερειακής οικονομικής πολιτικής, με σκοπό να αμβλυνθούν εκείνες οι διαφορές που κρίνονται επιβλαβείς για τη συνολική τουριστική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, σε πολλές περιπτώσεις, η διαφοροποίηση των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων είναι θεμιτή, καθώς συνιστά μία προσπάθεια προσαρμογής του προϊόντος τους στα κατά τύπους μορφολογικά, πολιτιστικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να αποφεύγονται τάσεις ολικής επιβολής ενός μόνο τουριστικού/ξενοδοχειακού προτύπου, που δύναται να οδηγήσει πολλούς επιχειρηματίες σε μη βιώσιμες επενδυτικές επιλογές (Παπανίκος, Θ., 1990, σελ 10).

Πίνακας 2.1. Γεωγραφική κατανομή Ξενοδοχείων 2004

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ					ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ
		Ε	Δ	Γ	Β	Α	
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	7%	12%	7%	7%	5%	3%	3%
ΑΤΤΙΚΗ (ΕΚΤΟΣ ΑΘΗΝΑΣ)	5%	4%	5%	5%	5%	5%	11%
ΑΘΗΝΑ	3%	5%	5%	3%	3%	3%	14%
ΗΠΕΙΡΟΣ	2%	2%	2%	3%	3%	1%	1%
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (ΥΠΟΛΟΙΠΟ)	5%	6%	6%	5%	4%	1%	0%
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	1%	7%	3%	1%	1%	9%	5%
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	5%	2%	12%	4%	5%	5%	3%
ΠΕΡΙΑ	4%	2%	14%	3%	1%	0.4%	0%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	8%	7%	9%	8%	9%	7%	5%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	11%	14%	8%	9%	7%	11%	8%
ΘΡΑΚΗ	1%	1%	1%	1%	2%	1%	0%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	5%	5%	3%	5%	7%	3%	5%
ΚΡΗΤΗ	16%	8%	9%	17%	17%	23%	27%
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	11%	17%	9%	9%	10%	13%	4%
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	12%	9%	6%	13%	13%	17%	10%
ΝΗΣΙΑ ΙΟΥΝΙΟΥ	9%	6%	5%	10%	10%	10%	8%
ΣΠΟΡΑΔΕΣ	2%	4%	1%	2%	2%	2%	3%
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Μεταξύ των επιμέρους περιφερειών της χώρας, υπάρχουν κοινά προβλήματα αλλά και πλεονεκτήματα. Τα βασικότερα προβλήματα που μοιράζονται οι περισσότερες ελληνικές περιφέρειες αφορούν, μεταξύ άλλων, την ποιότητα των υπαρχουσών υποδομών, το φαινόμενο της εποχικότητας, την προσκόλληση στο πρότυπο του μαζικού/ παραθεριστικού τουρισμού, την προσέλκυση τουριστών χαμηλού, κυρίως, εισοδήματος, την περιορισμένη επιχειρηματική δράση στον τομέα του «εναλλακτικού» τουρισμού, τη σχετικά χαμηλή πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων, τις ιδιαίτερα χαμηλές τιμές, την ανεπαρκή εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού του τομέα, κ.λπ.

Παράλληλα, παρατηρείται και μία σειρά κοινών πλεονεκτημάτων, όπως η ιδιαίτερη φυσική ομορφιά, η γεωμορφολογική ποικιλότητα (πλήθος νησιών και ορεινών όγκων, αρκετές πεδινές εκτάσεις, πλήθος παράκτιων περιοχών, λίμνες, ποτάμια, σπήλαια, ηφαίστεια και ιαματικές πηγές) που προσφέρονται για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και το πλήθος των ιστορικών μνημείων από την αρχαιοελληνική, ελληνιστική, βυζαντινή και νεότερη εποχή, το μεσογειακό κλίμα, οι παραδοσιακοί οικισμοί και οι καθαρές θάλασσες (Παπανίκος, Θ., 1990, σελ 10).

Από την άλλη πλευρά, παρά τα κοινά χαρακτηριστικά των περιφερειών, το μέγεθος της τουριστικής τους ανάπτυξης (π.χ. αριθμός αφίξεων και διανυκτερεύσεων, διαθέσιμη ξενοδοχειακή υποδομή, κ.λπ.) διαφέρει σημαντικά. Για παράδειγμα, η ανάπτυξη του τουρισμού στις ορεινές περιοχές της χώρας, όπως στην περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, καθώς επίσης στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, είναι ιδιαίτερα χαμηλή.

Αντίθετα, οι νησιωτικές περιοχές, όπως οι Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα, η Κρήτη, το Ιόνιο αποτελούν δυναμικούς πόλους έλξης του τουρισμού. Η τουριστική ανάπτυξη, σε πολλές περιπτώσεις, διαφέρει σημαντικά ακόμη και μέσα στα γεωγραφικά όρια της ίδιας περιφέρειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στην περίπτωση αυτή αποτελεί η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας. Η παράκτια ζώνη της περιφέρειας, κατά κύριο λόγο, η Χαλκιδική, και σε μικρότερο βαθμό η Πιερία και οι ακτές της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης, είναι οι βασικοί χώροι υποδοχής αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών. Συγκεκριμένα:

- Στη Στερεά Ελλάδα συγκεντρώνεται το 7% των ξενοδοχείων της χώρας, ενώ η συντριπτική τους πλειοψηφία (82%) ανήκει σε χαμηλές κατηγορίες (Γ' έως Ε') και είναι ξενοδοχεία κλασσικού τύπου (77%). Στην περιφέρεια παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικής λειτουργίας, καθώς τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν, κατά μέσο όρο, από τον Απρίλιο μέχρι το Νοέμβριο. Επίσης, διαπιστώνεται χαμηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 3959 ανά ξενοδοχείο για το 1998, ενώ από αυτές μόνο οι 736 πραγματοποιήθηκαν από αλλοδαπούς. Τα ξενοδοχεία της περιφέρειας υπερτερούν ως προς το υπόλοιπο των χρεών τους συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες, καθώς αυτό υπολογίζεται σε 2,7 εκατομμύρια ανά ξενοδοχείο και αποτελεί έτσι ένα από τα πιο χαμηλά της χώρας.
- Στα Δωδεκάνησα συγκεντρώνεται το 12% των ξενοδοχείων της χώρας, γεγονός που φανερώνει την τουριστική ανάπτυξη του νομού. Το ποσοστό ξενοδοχείων υψηλών κατηγοριών που είναι εγκατεστημένα στο νομό είναι από τα υψηλότερα της χώρας και ανέρχεται σε 17% για τα ξενοδοχεία πρώτης κατηγορίας και σε 10% για τα πολυτελείας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων του νομού δόθηκε στα 76 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 790 χιλιάδες). Το ποσό αυτό

αποτελεί και το υψηλότερο υπόλοιπο χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Στο νομό παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικής λειτουργίας, καθώς τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν, κατά μέσο όρο, από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο. Επίσης, διαπιστώνεται υψηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 11932 ανά ξενοδοχείο για το 1998, ενώ από αυτούς οι 10368 ήταν αλλοδαποί και μόνο οι 1322 ήταν Έλληνες.

- Στις Κυκλάδες βρίσκεται το 11% των ξενοδοχείων της χώρας, γεγονός που φανερώνει την τουριστική ανάπτυξη του νομού. Στις Κυκλάδες παρουσιάζεται το μεγαλύτερο ποσοστό οικογενειακών ξενοδοχείων σε ολόκληρη τη χώρα (63%), γεγονός που ερμηνεύεται με βάση τη νησιωτική και ταυτόχρονα, βραχώδη γεωμορφολογία τους, που δεν επιτρέπει την κατασκευή μεγάλων κτιριακών εγκαταστάσεων, οι οποίες, άλλωστε, δε συμφωνούν ούτε με το γνωστό κυκλαδίτικο αρχιτεκτονικό ύφος (π.χ. στενά, γραφικά σοκάκια, μικρά σπίτια κ.λπ.).
- Το ποσοστό ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας που είναι εγκατεστημένα στο νομό ανέρχεται σε 13% και αποτελεί το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό της χώρας, μετά τα Δωδεκάνησα και την Κρήτη. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων του νομού δόθηκε στα 4,6 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 55 χιλιάδες). Το ποσό αυτό συγκαταλέγεται ανάμεσα στα χαμηλότερα υπόλοιπα χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Στο νομό παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικής λειτουργίας, καθώς τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν, κατά μέσο όρο, από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο. Οι διανυκτερεύσεις ανά ξενοδοχείο υπολογίστηκαν σε 3349 χιλιάδες για το 1998. Ο χαμηλός αριθμός οφείλεται στο μικρό μέγεθος των ξενοδοχείων του νομού. Το 71% των διανυκτερεύσεων πραγματοποιήθηκε από αλλοδαπούς.
- Στην Κρήτη συγκεντρώνεται το 16% των ξενοδοχείων της χώρας, γεγονός που φανερώνει πως η περιφέρεια αποτελεί δυναμικό πόλο έλξης του τουρισμού. Το ποσοστό ξενοδοχείων υψηλών κατηγοριών που είναι εγκατεστημένα στο νομό, αποτελεί το υψηλότερο της χώρας και ανέρχεται σε 23% για τα ξενοδοχεία πρώτης κατηγορίας και σε 27% για τα πολυτελείας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας δόθηκε στα 40,8 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε

317 χιλιάδες). Το ποσό αυτό αποτελεί το δεύτερο υψηλότερο υπόλοιπο χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Στην περιφέρεια παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικής λειτουργίας, καθώς τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν, κατά μέσο όρο, από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο. Επίσης, διαπιστώνεται υψηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 13213 ανά ξενοδοχείο για το 1998, ενώ από αυτές οι 12571 πραγματοποιήθηκαν από αλλοδαπούς και μόνο οι 773 από Έλληνες.

- Στα Νησιά του Ιονίου κατανέμεται το 9% των ελληνικών ξενοδοχείων, γεγονός που φανερώνει πως η περιφέρεια αποτελεί δυναμικό πόλο έλξης του τουρισμού. Στην περιφέρεια, είναι εγκατεστημένο το 10% των ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας της χώρας και το 8% των ξενοδοχείων πολυτελείας. Τα ποσοστά αυτά συγκαταλέγονται ανάμεσα στα υψηλότερα της χώρας. Στην παρούσα μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας υπολογίστηκε σε 40,4 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 561 χιλιάδες). Το ποσό αυτό αποτελεί το τρίτο υψηλότερο υπόλοιπο χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Στην περιφέρεια παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικής λειτουργίας, καθώς τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν, κατά μέσο όρο, από το Μάιο μέχρι τον Οκτώβριο. Επίσης, διαπιστώνεται υψηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 11690 ανά ξενοδοχείο για το 1998, ενώ από αυτές οι 10368 πραγματοποιήθηκαν από αλλοδαπούς και μόνο οι 1322 από Έλληνες.
- Στη Μακεδονία συγκεντρώνεται το 14% των ξενοδοχείων της χώρας. Η πλειοψηφία των ξενοδοχείων βρίσκεται στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας και κατά κύριο λόγο, στη Χαλκιδική, στην Πιερία και στη Θεσσαλονίκη (ειδικότερα στις ακτές της ευρύτερης περιοχής της). Για το λόγο αυτό, οι τρεις παραπάνω νομοί παρουσιάστηκαν ξεχωριστά στην παρούσα μελέτη. Ενδεικτικά αναφέρεται πως ο νομός Χαλκιδικής συγκεντρώνει το 5% των ξενοδοχείων της χώρας. Στη συγκεκριμένη μελέτη το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων του νομού δόθηκε σε 16,1 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 375 χιλιάδες). Στην περιφέρεια παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικής λειτουργίας, καθώς τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν, κατά μέσο όρο, από το Μάιο μέχρι τον Οκτώβριο. Επίσης, διαπιστώνεται υψηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 16263 ανά ξενοδοχείο για το 1998 και αποτελεί το δεύτερο υψηλότερο

αριθμό διανυκτερεύσεων στη χώρα. Από αυτές, οι 13679 πραγματοποιήθηκαν από αλλοδαπούς και μόνο οι 3057 από Έλληνες.

- Από την άλλη πλευρά, το υπόλοιπο Μακεδονίας (δηλαδή εκτός των νομών Χαλκιδικής, Πιερίας και Θεσσαλονίκης) συγκεντρώνει το 5% των ξενοδοχείων της χώρας και το 1% των ξενοδοχείων που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία, ενώ δεν υπάρχουν ξενοδοχεία πολυτελείας. Και σε αυτή την περίπτωση παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικής λειτουργίας, καθώς τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν, κατά μέσο όρο, από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο. Επίσης, διαπιστώνεται χαμηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 5357 ανά ξενοδοχείο για το 1998 και αποτελεί τον τρίτο πιο χαμηλό αριθμό διανυκτερεύσεων στη χώρα, ενώ χαμηλό είναι και το ποσοστό αλλοδαπών τουριστών (41%).
- Στην Πελοπόννησο βρίσκεται το 8% των ελληνικών ξενοδοχείων. Στην περιφέρεια, είναι εγκατεστημένο το 11% των ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας της χώρας και το 8% των ξενοδοχείων πολυτελείας. Τα ποσοστά αυτά συγκαταλέγονται ανάμεσα στα υψηλότερα της χώρας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας δόθηκε στα 11 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 47 χιλιάδες). Το ποσό αυτό συγκαταλέγεται ανάμεσα στα χαμηλότερα υπόλοιπα χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Ο μέσος όρος μηνών λειτουργίας των ξενοδοχείων στην περιφέρεια είναι σχεδόν 9 μήνες και υπερτερεί του μέσου όρου της χώρας. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται προφανώς με βάση τη μικρή απόσταση της περιφέρειας από την Αθήνα, που ευνοεί τον τουρισμό του Σαββατοκύριακου. Ο αριθμός διανυκτερεύσεων ανά ξενοδοχείο δε διαφοροποιείται σημαντικά από το μέσο όρο της χώρας, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 9244 ανά ξενοδοχείο για το 1998, ενώ για το σύνολο της χώρας ήταν 9810. Αντίθετα, το ποσοστό αλλοδαπών τουριστών στην περιφέρεια υστερεί του ποσοστού της χώρας, καθώς φτάνει το 61% έναντι του 76% που είναι το ποσοστό της χώρας.
- Στη Θεσσαλία είναι εγκατεστημένο το 11% των ελληνικών ξενοδοχείων. Στην περιφέρεια, συγκεντρώνεται το 11% των ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας της χώρας και το 8% των ξενοδοχείων πολυτελείας. Τα ποσοστά αυτά συγκαταλέγονται ανάμεσα στα υψηλότερα της χώρας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας

δόθηκε στα 1,6 εκατομμύρια ευρώ(ενώ ανά ξενοδοχείο σε 155 χιλιάδες). Το ποσό αυτό συγκαταλέγεται ανάμεσα στα χαμηλότερα υπόλοιπα χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Ο μέσος όρος μηνών λειτουργίας των ξενοδοχείων στην περιφέρεια είναι 10 μήνες και αποτελεί τον τρίτο υψηλότερο των περιφερειών της χώρας, μετά την Αττική και τη Θράκη. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται, προφανώς, με βάση τη δυνατότητα εναλλακτικών μορφών τουρισμού που προσφέρει η περιφέρεια, όπως είναι ο χειμερινός περιηγητικός τουρισμός στο Πήλιο. Παράλληλα, διαπιστώνεται χαμηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 5896 ανά ξενοδοχείο για το 1998 και αποτελεί τον τέταρτο πιο χαμηλό αριθμό διανυκτερεύσεων στη χώρα, ενώ χαμηλό είναι και το ποσοστό αλλοδαπών τουριστών (45%).

- Στην Αθήνα είναι κατανομημένο το 3% των ελληνικών ξενοδοχείων. Η πρωτεύουσα συγκεντρώνει το 3% των ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας της χώρας και το 14% των ξενοδοχείων πολυτελείας. Τα ποσοστά αυτά συγκαταλέγονται ανάμεσα στα υψηλότερα της χώρας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας δόθηκε στα 4,5 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 165 χιλιάδες). Το ποσό αυτό συγκαταλέγεται ανάμεσα στα χαμηλότερα υπόλοιπα χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν ολόκληρο το χρόνο, εφόσον Έλληνες και αλλοδαποί επισκέπτονται την περιοχή της Πρωτεύουσας σε όλη τη διάρκεια του έτους, όχι μόνο για αναψυχή αλλά και για επαγγελματικούς σκοπούς. Παράλληλα, διαπιστώνεται ο υψηλότερος αριθμός διανυκτερεύσεων στη χώρα, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 19017 χιλιάδες ανά ξενοδοχείο για το 1998. Από αυτές, οι 11415 πραγματοποιούνται από αλλοδαπούς και οι 7602 από Έλληνες. Με βάση έρευνα που έγινε από το Hotel Study 2004 (στοιχεία χρήσεως 2003) επιβεβαιώνει την πτωτική πορεία της κερδοφορίας των ελληνικών ξενοδοχείων στην Αθήνα. Βασική αιτία της πορείας αυτής είναι η πτώση του μέσου εσόδου ανά διαθέσιμο δωμάτιο κατά 5 έως 10% περίπου. Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνεται και από την πτώση του βασικού δείκτη κερδοφορίας GOPPAR (GOP per available room) κατά 5%. Η μελέτη αφορά στο σύνολο των ξενοδοχείων αλλά και στις επιμέρους κατηγορίες:

- Στο υπόλοιπο Αττικής είναι κατανεμημένο το 3% των ελληνικών ξενοδοχείων. Η πρωτεύουσα συγκεντρώνει το 5% των ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας της χώρας και το 11% των ξενοδοχείων πολυτελείας. Τα ποσοστά αυτά συγκαταλέγονται ανάμεσα στα υψηλότερα της χώρας. Το μέσο έτος κατασκευής των ξενοδοχείων είναι το 1963 και αποτελεί το δεύτερο χαμηλότερο, μετά από εκείνο της Αθήνας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας δόθηκε στα 5,1 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 102 χιλιάδες). Το ποσό αυτό συγκαταλέγεται ανάμεσα στα χαμηλότερα υπόλοιπα χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Ο μέσος όρος μηνών λειτουργίας των ξενοδοχείων στην περιφέρεια είναι 10 μήνες και αποτελεί τον τρίτο υψηλότερο μεταξύ των περιφερειών της χώρας, μετά την Αθήνα και τη Θράκη. Παράλληλα, διαπιστώνεται υψηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 12962 χιλιάδες ανά ξενοδοχείο για το 1998. Από αυτές, οι 7675 πραγματοποιούνται από αλλοδαπούς και οι 5287 από Έλληνες. Τέλος, τα ξενοδοχεία της Αθήνας παρουσιάζουν το χαμηλότερο, κατά μέσο όρο, έτος κατασκευής (1962).
- Στην Ήπειρο συγκεντρώνεται το 2% των ελληνικών ξενοδοχείων. Στην περιφέρεια, είναι εγκατεστημένο το 1% των ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας της χώρας και το 1% των ξενοδοχείων πολυτελείας. Τα ποσοστά αυτά συγκαταλέγονται ανάμεσα στα χαμηλότερα της χώρας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας δόθηκε 16,1 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 874 χιλιάδες). Ο μέσος όρος μηνών λειτουργίας των ξενοδοχείων στην περιφέρεια είναι, σχεδόν, 10 μήνες και υπερτερεί σαφώς του μέσου όρου της χώρας (7,5 μήνες). Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται, προφανώς, με βάση τη δυνατότητα εναλλακτικών μορφών τουρισμού που προσφέρει η περιφέρεια, όπως είναι ο ορεινός και παραδοσιακός τουρισμός. Παράλληλα, διαπιστώνεται χαμηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 6915 ανά ξενοδοχείο για το 1998. Το ποσοστό των αλλοδαπών πελατών των ξενοδοχείων της περιφέρειας είναι 45%, υστερώντας κατά πολύ του μέσου ποσοστού της χώρας που ανέρχεται σε 76%.
- Στη Θράκη βρίσκεται το 1% των ελληνικών ξενοδοχείων. Στην περιφέρεια, είναι εγκατεστημένο το 1% των ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας της χώρας,

ενώ δεν υπάρχουν ξενοδοχεία πολυτελείας. Τα ποσοστά αυτά συγκαταλέγονται ανάμεσα στα χαμηλότερα της χώρας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας δόθηκε στα 2; 1,5 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 253 χιλιάδες). Ο μέσος όρος μηνών λειτουργίας των ξενοδοχείων στην περιφέρεια είναι, σχεδόν, 11 μήνες και υπερτερεί σαφώς του μέσου όρου της χώρας (7,5 μήνες). Το γεγονός αυτό οφείλεται, σε κάποιο βαθμό, στη λειτουργία του Πανεπιστημίου Θράκης (Ιατρική Σχολή στην Αλεξανδρούπολη, Νομική Σχολή στην Κομοτηνή κ.ά.). Επίσης, το καρναβάλι της Ξάνθης είναι διαδεδομένο και συγκεντρώνει πολλούς επισκέπτες. Παράλληλα, διαπιστώνεται υψηλός αριθμός διανυκτερεύσεων, καθώς αυτός υπολογίζεται σε 13942 ανά ξενοδοχείο για το 1998, ενώ όλες, σχεδόν, πραγματοποιούνται από Έλληνες (13638).

- Στο Βόρειο Αιγαίο συγκεντρώνεται το 5% των ελληνικών ξενοδοχείων. Στην περιφέρεια, είναι εγκατεστημένο το 3% των ξενοδοχείων πρώτης κατηγορίας της χώρας και το 5% των ξενοδοχείων πολυτελείας. Η περιφέρεια δεν παρουσιάζει το ίδιο επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης, συγκριτικά με τις υπόλοιπες νησιωτικές περιφέρειες. Στην συγκεκριμένη μελέτη, το συνολικό χρέος των ξενοδοχείων της περιφέρειας δόθηκε στα 32,3 εκατομμύρια ευρώ (ενώ ανά ξενοδοχείο σε 913 χιλιάδες). Το ποσό αυτό συγκαταλέγεται ανάμεσα στα υψηλότερα υπόλοιπα χρέους μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Στην περιφέρεια παρατηρείται το φαινόμενο της εποχικής λειτουργίας, καθώς τα ξενοδοχεία λειτουργούν σχεδόν, κατά μέσο όρο, από το Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο. Ο αριθμός διανυκτερεύσεων ανά ξενοδοχείο της περιφέρειας είναι 9547 και ταυτίζεται σχεδόν με αυτόν της χώρας (9376), ενώ σχεδόν όλες οι διανυκτερεύσεις (το 98%) πραγματοποιήθηκαν το 1998 από αλλοδαπούς (Παπανίκος, Θ., 1990, σελ 15).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο ρόλος του τουρισμού και της περιφερειακής ανάπτυξης είναι ανοιχτός προς συζήτηση. Ένας αριθμός από γνώμες σχετιζόμενες με την περιφερειακή ανάπτυξη απευθύνονται στον τουρισμό. Ο τουρισμός έχει την δυνατότητα να επιφέρει ανάπτυξη, καθώς το χτίσιμο μιας τουριστικής ομάδας σε αναπτυσσόμενες οικονομίες μπορεί να είναι μια θετική δύναμη στην βελτίωση της απόκεντρης υποδομής και διασκορπισμένης οικονομικής δραστηριότητας. Μπορεί, εντούτοις, να αμβλύνει τις ανισότητες αν η τοπική αφρόκρεμα επωφελείται.

Ο τουρισμός έχει χρησιμοποιηθεί σαν στρατηγική για να προωθηθεί η περιφερειακή ανάπτυξη σε αστικές και σε αγροτικές περιοχές. Οι Williams και Shaw παρουσίασαν την δυνατότητα του τουρισμού να επιφέρει ανάπτυξη σε οικονομικά παραμελημένες περιοχές των ευρωπαϊκών κρατών. Οι τουριστικές αναπτύξεις έχουν κατασκευαστεί για να δρουν σαν πόλοι ανάπτυξης που βοηθούν στη προσέλκυση της περιφερειακής ανάπτυξης. Τα κίνητρα προσελκύουν την τουριστική ανάπτυξη και τους εργαζόμενους αυτών. Τελικά, η οικονομική ανάπτυξη γίνεται αυτό-διατηρούμενη και ανεξάρτητη από τον τουρισμό όταν μια κρίσιμη μάζα πληθυσμού έχει συγκεντρωθεί στην περιοχή. Η μεγαλύτερη πληθυσμιακή κατοίκηση και όχι μόνο απλώς τουρισμού, προσελκύει επιπλέον ανάπτυξη. Κυβερνητικά κίνητρα μπορούν να αποσυρθούν και τα οφέλη του τουρισμού μεταφέρονται από τον πόλο έλξης στις γύρω περιοχές.

Επισημαίνεται ότι η έμφαση που δόθηκε στον προγραμματισμό της τοπικής οικονομίας έχει προσελκύσει ξένες βιομηχανίες ικανές να δημιουργήσουν πόλους τοπικής ανάπτυξης και λειτουργεί σαν ένας ελκυστικός παράγοντας για άλλες οικονομικές δραστηριότητες. Αυτό, εντούτοις, εξέθεσε περιοχές σε παγκόσμιες οικονομικές τάσεις με τη δυνατότητα να τις θέσει σε ανεξάρτητη κατάσταση.

Μέσα σε αυτή τη διεθνή τουριστική βιομηχανία, ο ανταγωνισμός μπορεί να είναι σχετικά έντονος, καθώς όταν οι περιοχές πέφτουν εκτός προτιμήσεως σταδιακά παρακαμάζουν. Με σκοπό την τουριστική ανάπτυξη, λοιπόν, μια σειρά εμποδίων πρέπει να ξεπεραστεί, συμπεριλαμβανομένης της κατασκευής υποδομών για ξενοδοχεία. Πολυτελέστατα ξενοδοχεία, εντούτοις, σε αναπτυσσόμενες περιοχές απαιτούν

υπερβολική οικονομική υποστήριξη με τον κίνδυνο δημιουργίας δυσανάλογου αποτελέσματος.

Συζητώντας τη σχέση μεταξύ τουρισμού και περιφερειακής ανάπτυξης, οι William και Shaw εξέτασαν τρεις απόψεις του τουρισμού:

1. Ο τουρισμός είναι ένα προϊόν το οποίο πρέπει να καταναλωθεί στο σημείο παραγωγής.
2. Οι περισσότερες μορφές του τουρισμού είναι αρκετά πρόσκαιρες.
3. Ο τουρισμός είναι ένα βιομηχανικό αντικείμενο στην ανακατασκευή.

Στα περιεχόμενα του μαζικού τουρισμού, τα σημεία προμήθειας είναι χωρικός τοποθετημένα και υπόκεινται σε υψηλή εκτίμηση για χωρική πόλωση. Αυτά τα σημεία είναι επηρεασμένα από διάφορους παράγοντες όπως το κλίμα και η γεωμορφολογική κατανομή των τουριστικών αντικειμένων. Η κοινωνική κατασκευή έχει επίσης ένα ρόλο στην διάκριση του τι είναι σημαντικό για να δουν οι τουρίστες. Το δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ότι ο τουρισμός έχει ένα βαθμό εποχικότητας, η οποία μπορεί να δημιουργήσει μια διχοτομία μεταξύ κεντρο-περιφερειακών εργατών, με απασχολούμενους στην περιφέρεια, κρατώντας προσωρινές συμβάσεις. Το τελικό στοιχείο της ανάλυσης τους είναι το γεγονός ότι ο τουρισμός υπέστη μια διαδικασία ανακατασκευής, η οποία έχει συναντήσει την ανάπτυξη μιας ποικιλίας διαφορετικών μορφών τουρισμού όπως εκθέματα πολιτισμικής και βιομηχανικής κληρονομιάς, τα οποία έχουν διαφορετικά χωρικά χαρακτηριστικά. Μερικοί από αυτούς τους νεότερους τύπους τουρισμού επωφελούν το κέντρο, ενώ άλλοι επωφελούν την περιφέρεια.

Υπάρχει ένας αριθμός από μοντέλα τα οποία έχουν αναπτυχθεί στην τουριστική βιβλιογραφία και είναι χρήσιμα στο περιεχόμενο του τοπικού/περιφερειακού τουρισμού. Κατά το διάχυτο παράδειγμα, υποτίθεται ότι η ανάπτυξη είναι αναπόφευκτη, εμφανίζεται σε φάσεις και έχει διαχυθεί από το κέντρο στην περιφέρεια. Οι τουριστικές αναπτύξεις περνάνε τις επόμενες φάσεις: εξερεύνηση, εμπλοκή, ανάπτυξη, συγχώνευση, στασιμότητα, παρακμή και αναζωογόνηση.

Υπάρχει, ακόμη, μια μέγιστη διασύνδεση μεταξύ των περιοχών διαμονής και υπάρχουν επίσης κυκλώματα εκδρομών τα οποία, θεωρητικά, θα επιφέρουν επιπλέον εισόδημα στις επιχειρήσεις που εδράζονται στις περιοχές των εκδρομών. Η ανάπτυξη των τουριστικών δρομολογίων στο νησί Μπαλί, στην Ινδονησία, για παράδειγμα, επέφερε στο εσωτερικό του νησιού τουριστική κυκλοφορία. Μαζί με αυτούς τους

τουριστικούς δρόμους, καταστήματα χρυσού, ασημιού και ξυλόγλυπτων άνοιξαν στην περιοχή για την προσέλκυση των τουριστών.

Υπάρχουν, τέλος, μοντέλα τα οποία έχουν αναπτυχθεί και μπορούν να τοποθετηθούν σε ανεξάρτητα παραδείγματα. Αυτά τα μοντέλα τονίζουν τις δυσκολίες της χρήσης του τουρισμού ως ένα μέσον της περιφερειακής ανάπτυξης. Η ανάπτυξη δεν εμφανίζεται μέσα από μια διαδικασία εξέλιξης, απεναντίας είναι εξαρτημένη από τις απαιτήσεις των περισσότερο ανεπτυγμένων χωρών.

Ξεχωριστά, είναι σημαντικό να αναφερθούν συνοπτικά οι πρόσφατες τάσεις στον προγραμματισμό του τουρισμού, καθώς συσχετίζονται με τις αντιλήψεις της περιφερειακής ανάπτυξης. Η βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού έχει λάβει τεράστια προσοχή στη βιβλιογραφία του τουρισμού. Ο περίφημος καθορισμός της αναφοράς του Brutland αναφέρει πως «βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που συναντά το παρόν χωρίς να συμβιβάζεται με την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να συναρτήσουν τις δικές τους ανάγκες». Όπως προτείνει ο Hall, η βιωσιμότητα είναι ένα πρωτεύον πολιτικό, οικονομικό και περιβαλλοντολογικό θέμα, το οποίο απαιτεί νέους τρόπους σκέψης ατόμων και κυβερνήσεων.

Η δεύτερη έννοια που λαμβάνει προσοχή στις αναπτυξιακές διαδικασίες του τουρισμού είναι η ανάμειξη της κοινότητας στη διαδικασία του προγραμματισμού του. Δίνεται έμφαση σε μια οικολογική, κοινοτική προσέγγιση στην ανάπτυξη και τον προγραμματισμό, η οποία ενθαρρύνει το τοπικό κίνητρο, τα τοπικά οφέλη και ένα προϊόν τουρισμού που βρίσκεται σε αρμονία με το τοπικό περιβάλλον και κοινότητα. Αν ένα έθνος συγχωνεύει την επιθυμία του για βιωσιμότητα και την κοινοτική εμπλοκή σε έναν προγραμματισμό περιφερειακού τουρισμού αυτό αυτόματα συνεπάγεται αποκέντρωση ισχύος μαζί με αυξημένη εστίαση στο περιβάλλον.

Καθώς το τουριστικό προϊόν συνεχίζει να μεταβάλλεται συνεχώς ώστε να ικανοποιήσει την αγορά, της οποίας οι απαιτήσεις συνεχώς αυξάνονται, η γεωγραφική τοποθεσία στην οποία οι τουρίστες ταξιδεύουν μεταφέρεται όλο και πιο μακριά από την ανεπτυγμένη περιοχή ακόμα και μέσα στην περιφέρεια. Ο τουρισμός στην περιφέρεια είναι διαφορετικός από τον αγροτικό τουρισμό και είναι συσχετιζόμενος με περισσότερο απόμακρες τοποθεσίες. Ο Botterill σημείωσε τα κύρια χαρακτηριστικά της περιφέρειας που είναι τα εξής: χαμηλά επίπεδα οικονομικής ζωτικότητας και εξάρτηση στις παραδοσιακές βιομηχανίες, περισσότερο αγροτική και απόμακρη-συχνά με υψηλές θεαματικές αξίες, στηριγμένη σε εισαγόμενες τεχνολογίες και ιδέες, χαμηλές ροές πληροφόρησης, απομονωμένη από τη λήψη αποφάσεων. Ο τουρισμός σε αυτές τις

περιφερειακές περιοχές έχει αναγνωριστεί κάτω από μια ποικιλία ταμπελών όπως τουρισμός άγριας ζωής, τουρισμός φύσης, οικο-τουρισμός και τουρισμός περιπέτειας. Με σκοπό να συναντήσουν αυτή την αγορά, οι κυβερνήσεις ανοίγουν περιοχές οι οποίες δεν είχαν επισκέψει από τουρίστες προηγουμένως.

Καθώς πολλά από τα όμορφα φυσικά περιβάλλοντα είναι τοποθετημένα σε αγροτικές περιοχές των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών όπου συχνά υπάρχουν προβλήματα υπανάπτυξης και φτώχειας, η πιθανότητα να δημιουργηθούν οικονομικά οφέλη από τον οικοτουρισμό επίσης σημαίνει ότι υπάρχει μια πιθανή απειλή συντήρησης αυτών των περιοχών. Χωρίς αυστηρό κυβερνητικό έλεγχο επί της ανάπτυξης, υπάρχει κάποιος λόγος να υποθέσουμε ότι ο κύκλος ανάπτυξης θα είναι διαφορετικός από κάθε άλλη μορφή τουρισμού.

Άλλες προκλήσεις συσχετιζόμενες με το άνοιγμα αυτών των περιοχών σε ποικιλίες τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός ή η περιπέτεια, δεν περιλαμβάνουν μόνο την έλλειψη τουριστικής υποδομής αλλά και τη φύση της αγοράς. Οι τουρίστες που ενδιαφέρονται για τον τουρισμό περιπέτειας ή τον οικοτουρισμό μπορεί να μην είναι έτοιμοι να επιστρέψουν στην ίδια τοποθεσία, κυρίως εξαιτίας της επιθυμίας τους να συνεχίσουν στην επόμενη πρόκληση. Έτσι ο προορισμός πρέπει συνεχώς να αναζητά καινούριους πελάτες.

Ενώ υπάρχουν και οι δύο εκδοχές της επιτυχίας και αποτυχίας στη χρήση του τουρισμού σαν ένα εργαλείο περιφερειακής ανάπτυξης σε απομονωμένες περιφερειακές περιοχές, ενδιαφέρον έχει εκδηλωθεί για το γεγονός ότι η χρήση των περιβαλλοντικών πηγών για δραστηριότητες όπως ο οικοτουρισμός μπορεί, όσον αφορά τις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού να είναι πιο βλαβερός καθώς τα περιβάλλοντα του οικοτουρισμού είναι συχνά πλούσια σε βιοποικιλότητα και υπερευαίσθητα σε αλλαγές.

3.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι ποικίλοι θεσμοί του κράτους μπορούν να έχουν επίδραση στον τρόπο με τον οποίο ο τουρισμός χρησιμοποιείται σαν ένα όχημα για την περιφερειακή ανάπτυξη. Οι κύριοι θεσμοί του κράτους περιλαμβάνουν την κεντρική κυβέρνηση, τα εκτελεστικά όργανα, τα δικαστήρια και τους δικαστικούς, τα ενισχυτικά πρακτορεία και άλλα επίπεδα κυβερνήσεως, κυβερνητικές επαγγελματικές επιχειρήσεις, ρυθμιστικές και βοηθητικές αρχές και μια σειρά από ημι-κρατικούς οργανισμούς.

Επιπροσθέτως, σε αυτή τη λίστα παραθέτονται συστατικά κοινωνίας όπως οι πολιτικές παρατάξεις, εμπορικές μονάδες και βιομηχανικές εταιρίες (συμπεριλαμβανομένων του τουρισμού και της φιλοξενίας) τα οποία λαμβάνουν χρήματα από το κράτος. Οι θεσμοί της βουλής παρέχουν το πλαίσιο για την ανάπτυξη εναλλακτικών πολιτικών και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σύμφωνα με την οποία υιοθετούνται οι πολιτικές κατευθύνσεις. Οι εθνικές ή επαρχιακές/κρατικές κυβερνήσεις του τουρισμού και οι συσχετιζόμενες γραφειοκρατικές δομές επηρεάζουν την πολιτική του τουρισμού, και όπως ο Hall διαπιστώνει μια από τις αξιοσημείωτες απόψεις του κράτους είναι η ισορροπία της δύναμης η οποία υπάρχει μεταξύ της κεντρικής κυβερνήσεως και των ποικίλων περιοχών στη χώρα. Όλα τα επίπεδα του κράτους δεν μοιράζονται απαραίτητως τα ίδια αντικείμενα. Η πολιτική ιδεολογία μιας κυβερνήσεως μπορεί να καθορίσει το αν μια κυβέρνηση προτιμά τα μεγάλα θέρετρα ή τα χόστελ, τον οικοτουρισμό ή τα καζίνο.

Ο Ιωαννίδης προσδιορίζει δυο πολύ σημαντικούς ρόλους της κυβέρνησης στον τομέα του τουρισμού. Ο πρώτος είναι η καθιέρωση μιας αγοράς η οποία κάνει ικανούς τους προμηθευτές της βιομηχανίας του τουρισμού να συνδυάσουν τις δραστηριότητές τους. Ο δεύτερος σημαντικός ρόλος είναι αυτός του ιδρυτή της επιχείρησης. Υποδεικνύονται ακόμα επτά ρόλοι της κυβέρνησης στον τουρισμό:

- Συνεργασία.
- Προγραμματισμός.
- Νομοθεσία και Διευθέτηση.
- Παροχή επικέντρωσης.
- Κοινωνικός τουρισμός.
- Προστασία του συμφέροντος.

Ο καθένας από αυτούς τους ρόλους μπορεί να προσαρμοστεί σε μια ποικιλία βαθμών επιτυχίας ώστε να βοηθήσει την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης. Όταν μια κυβέρνηση επιλέγει συγκεκριμένες πολιτικές, επιλέγει μεταξύ διαφορετικών αξιών και οι αποφάσεις λαμβάνονται μέσα από μια περίπλοκη πολιτική αρένα. Αποδεικνύεται ότι η βιομηχανία του τουρισμού δεν θα μπορούσε να επιβιώσει χωρίς τις κυβερνήσεις καθώς αυτές έχουν την ικανότητα να παρέχουν την πολιτική σταθερότητα, ασφάλεια και το νομικό και οικονομικό πλαίσιο το οποίο απαιτεί ο τουρισμός.

Ο Oppermann υποδεικνύει ότι οι κυβερνήσεις αναπτυσσόμενων κρατών μπορούν να επηρεάσουν την ανάπτυξη του τουρισμού μέσω οικονομικών και επενδυτικών πολιτικών όπως οι επενδύσεις μέσα στη γενικότερη υποδομή ενός προορισμού ή περιοχής.

Τα κυβερνητικά κλιμάκια χρησιμοποιούν γεωγραφικές κλίμακες (εθνικές, περιφερειακές και τοπικές) ως εφαρμογή στον προγραμματισμό του τουρισμού. Θεωρητικά, όπως σε μια ιεραρχία, οι εθνικές τακτικές θέτουν ένα ευρύ πρόγραμμα δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη το οποίο αμέσως σχηματίζει εθνικά επίπεδα τακτικών-δραστηριοτήτων, ενώ αυτά σχηματίζουν ένα πλαίσιο για τοπικά εκτελεστικά σχέδια. Καθώς η κλίμακα της επέμβασης μειώνεται, το επίπεδο της λεπτομέρειας στον σχεδιασμό προτάσεων αυξάνεται.

Τελικά, τρεις ευδιάκριτες απόψεις οι οποίες συχνά συμπεριλαμβάνονται σε τοπικά/περιφερειακά σχέδια αφορούν τις περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις, λεπτομερέστερη θεώρηση του τύπου και της τοποθεσίας των πόλων έλξης επισκεπτών μαζί με υποστηρικτικές υπηρεσίες, όπως στέγη και μεγαλύτερη αναγνώριση των στρατηγικών διαχείρισης επισκεπτών. Οι στρατηγικές διαχείρισης στο τοπικό/περιφερειακό επίπεδο συμπεριλαμβάνουν στρατηγική μετάθεση των πόλων έλξης-κλειδιών, τον σχεδιασμό τουριστικών δρόμων και περιφερειακής διευθέτησης σε ζώνες με σκοπό είτε να συγκεντρώσουν είτε να διασκορπίσουν τους επισκέπτες.

Οι Tosun και Jenkins σημειώνουν, επιπρόσθετα, ότι σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες το μεγαλύτερο μέρος της τουριστικής ανάπτυξης είναι προϊόν κεντρικού προγραμματισμού. Μια αλλαγή προς μια προσέγγιση τοπικού/περιφερειακού προγραμματισμού θα απαιτούσε αποκέντρωση της δύναμης.

3.3. ΕΙΔΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Σκοπός του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό είναι η παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών καθώς και η διατύπωση ενός ρεαλιστικού προγράμματος δράσης για την επόμενη δεκαετία (2007 – 2021).

Με το εν λόγω Ειδικό Πλαίσιο επιδιώκεται επίσης η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, η εξασφάλιση της προστασίας και της

βιωσιμότητας των πόρων, η ενίσχυση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης καθώς και η διαμόρφωση ενός σαφέστερου πλαισίου κατευθύνσεων προς τον υποκείμενο σχεδιασμό, τις αδειοδοτούσες αρχές και τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις.

Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό στοχεύει στη διαμόρφωση συνθηκών για:

- Την ποιοτική περιβαλλοντική αναβάθμιση, θεματική, χρονική και χωρική διεύρυνση της τουριστικής δραστηριότητας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος, με ειδική μέριμνα για την ανάδειξη και προβολή της ταυτότητας του,
- Την προσαρμογή του σχεδιασμού στις νέες προκλήσεις και πολιτικές, για τη βελτίωση της απόδοσης στον τομέα του τουρισμού.
- Τη προώθηση της υγιούς επιχειρηματικότητας, μέσα από τη δημιουργία σταθερού πλαισίου κανόνων που αφορούν στη χωροθέτηση, επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό και τη δημιουργία συνθηκών για την προσέλκυση σημαντικών, για την εθνική οικονομία, τουριστικών επενδύσεων.
- Την εξειδίκευση και συμπλήρωση των βασικών κατευθύνσεων, προτεραιοτήτων και επιλογών του υπό κατάρτιση Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, στον τομέα του τουρισμού.
- Την προώθηση της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης της χώρας, σύμφωνα με τις φυσικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.
- Τη διάχυση της ανάπτυξης του τουρισμού σε περισσότερες γεωγραφικές περιοχές με πολιτικές που θα ενθαρρύνουν ή θα αποθαρρύνουν τη συγκέντρωση των επενδύσεων στον τουρισμό.
- Τη διάχυση των αποτελεσμάτων του τουρισμού στους υπολοίπους τομείς της οικονομίας, με πολιτικές οι οποίες ενισχύουν τη διασύνδεσή τους.
- Τη βελτίωση του συνολικού(άμεσου και έμμεσου) οικονομικού αποτελέσματος της τουριστικής δραστηριότητας και του βαθμού απόδοσής της.

- Την ενσωμάτωση στο παρόν ειδικό πλαίσιο των σχετικών με τον τουρισμό κατευθύνσεων, παρεμβάσεων και έργων των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων, των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς και άλλων γενικών ή ειδικών αναπτυξιακών προγραμμάτων που έχουν αξιόλογες επιπτώσεις στη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου, καθώς και τη διατύπωση προτάσεων για νέες παρεμβάσεις, έργα κ.λπ.
- Την παροχή των αναγκαίων κατευθύνσεων προς τα υποκείμενα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού για την προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της αειφόρου, ισόρροπης, συνεκτικής και ολοκληρωμένης διαχείρισης του χώρου.
- Την εξειδίκευση και αναπροσαρμογή των στόχων, κατευθύνσεων και προτεραιοτήτων της αναπτυξιακής νομοθεσίας, όσον αφορά στην τουριστική ανάπτυξη και την παροχή ειδικότερων κατευθύνσεων ως προς την αξιοποίηση των αναπτυξιακών κινήτρων (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2007, σελ. 10).

Η αειφορία σε περιφερειακό επίπεδο μπορεί να οριστεί ως:

- η εξασφάλιση αποδεκτού επιπέδου ευημερίας μακροχρόνια για τον τοπικό πληθυσμό.
- η ανάπτυξη που δεν έρχεται σε αντίθεση με τη προσπάθεια για αειφόρο ανάπτυξη σε άλλες περιφέρειες ή και παγκόσμια.

Η ανάλυση του ορισμού μας οδηγεί στις παρακάτω παρατηρήσεις:

- η συσχέτιση της αειφορίας και ευημερίας υπονοεί ότι έχει γίνει αποδεκτή η συμβολή της περιβαλλοντικής διατήρησης ως καθοριστικού συστατικού της ευημερίας σε βαθμό ανάλογο με εκείνο της οικονομικής ανάπτυξης. Σε αντίθετη περίπτωση, το περιβάλλον θεωρείται ως παράγων που εμποδίζει την ανάπτυξη με αποτέλεσμα οι παρεμβάσεις να είναι μεμονωμένες σε περίπτωση έντονης διατάραξης του οικοσυστήματος και κατασταλτικής φύσεως με περιορισμένης εμβέλειας αποτελέσματα.
- Η μακροχρόνια ευημερία υπονοεί ότι η χρήση των πόρων - και ιδιαίτερα των φυσικών - δεν θα γίνει με βραχυχρόνιο τρόπο που μπορεί να οδηγήσει σε πρόσκαιρη αύξηση του παραγόμενου προϊόντος αποψιλώνοντας όμως τη

περιοχή από τους πόρους (εισροές) που είναι απαραίτητοι για τη συνέχιση της παραγωγικής διαδικασίας, εμποδίζοντας με το τρόπο αυτό τη σταθερή αναπτυξιακή πορεία. Ίσως η έννοια του αποθέματος κεφαλαίου και πρώτων υλών που τόσο καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε μικροοικονομικό επίπεδο θα πρέπει να επεκταθεί σε παραμέτρους μη οικονομικές.

- Η εξέταση των περιβαλλοντικών παραμέτρων χωριστά από τις οικονομικές όταν αναφερόμαστε στην ανάπτυξη είναι πρακτικά αδύνατη, δεδομένου ότι υπάρχει στενή αλληλοσυσχέτιση μεταξύ οικονομικών δραστηριοτήτων και των φυσικών πόρων που υπάρχουν σε μια περιοχή. Επομένως η όποια προσπάθεια ενίσχυσης του παραγωγικού ιστού και κινητοποίησης του δυναμικού μιας περιοχής θα έχει αυτόματα την αύξηση των πιέσεων στο περιβάλλον. Η επεξεργασία περιφερειακού οικονομικού - οικολογικού μοντέλου, όπου καταγράφονται οι συγκεκριμένες αλληλεξαρτήσεις που παρατηρούνται στο συγκεκριμένο χώρο μεταξύ των δύο συστημάτων (του οικονομικού και του περιβαλλοντικού), αποτελεί απαραίτητο εργαλείο για τη πλήρη αντίληψη των επιπτώσεων της αναπτυξιακής διαδικασίας.
- Η φύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων ως παγκόσμια και ως μη υποκείμενα σε διοικητικά σύνορα δημιουργεί αμφιβολίες κατά πόσο περιφερειακές στρατηγικές με στόχο την αειφορία είναι εφικτές. Είναι γεγονός ότι μια περιφέρεια υφίσταται τα παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα και είναι εντελώς ανίσχυρη να τα αντιμετωπίσει μόνη της. Αντίθετα μπορεί να αντιμετωπίσει ικανοποιητικά προβλήματα περιφερειακής ή τοπικής φύσης (πχ. διαχείριση αποβλήτων, ορθολογιστική χρήση υδάτινων πόρων, χρήσεις γης, προστασία περιοχών ιδιαίτερης περιβαλλοντικής αξίας) είτε μόνη της είτε σε συνεργασία με άλλες περιφέρειες και τη κεντρική διοίκηση. Η υποκατάσταση βλαβερών ουσιών και οχλουσών τεχνολογιών, η μείωση της έντασης στη χρήση πόρων, η αύξηση της χρήσης φιλικών προς το περιβάλλον πόρων, αποτελούν μερικές από τις εφαρμοστέες πρακτικές για τη μείωση της περιβαλλοντικής πίεσης τοπικά.
- Το ενδεχόμενο να παρατηρηθεί μείωση ανταγωνιστικότητας της τοπικής οικονομίας που εφαρμόζει πρακτικές αειφόρου ανάπτυξης σε σχέση με τις ανταγωνίστριες περιφέρειες εξ αιτίας αυξημένου κόστους παραγωγής -

τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα - υποκρύπτει το κίνδυνο για αποτυχία της μεμονωμένης παρέμβασης. Ο κίνδυνος είναι ιδιαίτερα αυξημένος όταν οι εξωγενώς εφαρμοζόμενες οικονομικές και περιβαλλοντικές πολιτικές (εθνικές και ευρωπαϊκές) έχουν αντίθετη φιλοσοφία. Μόνο η έμφαση στα ποιοτικά χαρακτηριστικά της τοπικής οικονομίας και των προϊόντων που παράγει μπορούν να αποτελέσουν λύση.

Οι αδιαμφισβήτητες δυσκολίες που υπάρχουν για την επίτευξη αιεφόρου ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο κυρίως εξ αιτίας του συνδυασμού των εξωτερικών περιορισμών που αφορούν τόσο το αναπτυξιακό σκέλος όσο και το περιβαλλοντικό, δεν μεταβάλλουν σε καμία περίπτωση τη θέση ότι το προς επίλυση πρόβλημα αποτελεί αντικείμενο σχεδιασμού ενδογενούς αναπτυξιακής διαδικασίας (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2007, σελ. 12).

Ο σκοπός του σχεδιασμού του τομέα του τουρισμού είναι η παροχή κατευθύνσεων και κανόνων για τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα. Με δεδομένη την εθνική στρατηγική επιλογή για την ενίσχυση της ανάπτυξης του τουρισμού, σε συνδυασμό με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς του, επιχειρήθηκε η κατάρτιση εναλλακτικών δυνατοτήτων του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό.

Οι εναλλακτικές δυνατότητες που παρουσιάζονται καταρτίστηκαν με τρόπο ώστε να ικανοποιείται η στρατηγική επιλογή αφενός για την ανάπτυξη του τουρισμού και αφετέρου για τη χωρική οργάνωση της δραστηριότητας.

Οι εναλλακτικές δυνατότητες περιλαμβάνουν:

- την περίπτωση της μηδενικής λύσης υπό την έννοια της συνέχισης της υφιστάμενης κατάστασης, δηλαδή της έλλειψης ενός ολοκληρωμένου τομεακού σχεδιασμού και
- την περίπτωση κατάρτισης του σχεδίου με τις εξής κατευθύνσεις:
  - τη σχεδιασμένη ανάπτυξη των ήδη τουριστικών περιοχών
  - τη σχεδιασμένη ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού σε νέες περιοχές - προορισμούς που μπορούν να μετατραπούν σε υποδοχείς μαζικού τουρισμού

- ο τη χωρική οργάνωση του τουρισμού στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης με την ανάδειξη και προστασία των τουριστικών πόρων.

Οι κύριοι λόγοι επιλογής των προαναφερθεισών εναλλακτικών δυνατοτήτων σχετίζονται επίσης με θέματα που αφορούν:

- στα έως σήμερα διαμορφωμένα χαρακτηριστικά του τρόπου και του είδους ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας στο σύνολο του εθνικού χώρου
- στη διαχρονική εξέλιξη της υλοποίησης του χωρικού σχεδιασμού σε εθνικό επίπεδο
- στις διαμορφούμενες τάσεις ανάπτυξης και οργάνωσης του τουρισμού σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο
- στην καθομολογούμενη αναγκαιότητα διευθέτησης συγκρούσεων χρήσεων γης και δραστηριοτήτων σε πληθώρα ελληνικών περιοχών (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2007, σελ. 24).

3.4. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006 (Γ' ΚΠΣ) αποτέλεσε το μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα της χώρας. Πρόκειται για ένα φιλόδοξο πρόγραμμα που ανταποκρίθηκε στις σημερινές ανάγκες και μελλοντικές συνθήκες ανταγωνισμού που αντιμετωπίζει η Ελλάδα στο διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον και της επέτρεψε να ολοκληρώσει όλα εκείνα τα έργα και τις παρεμβάσεις που είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξή της.

Το Γ' ΚΠΣ είναι το προϊόν της συμφωνίας στην οποία κατέληξαν η Ελληνική Κυβέρνηση και οι Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τις κοινοτικές διαρθρωτικές παρεμβάσεις στην Ελλάδα το χρονικό διάστημα 2000-2006. Καταρτίστηκε με βάση το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης που υποβλήθηκε από την Ελλάδα στην Ε.Ε.

Το Γ' ΚΠΣ περιλάμβανε τα ακόλουθα στοιχεία:

- Τους άξονες προτεραιότητας για τη δράση των κοινοτικών διαρθρωτικών ταμείων.
- Την συνοπτική περιγραφή των επιχειρησιακών προγραμμάτων με τους ειδικούς στόχους και τις προτεραιότητες που έχουν επιλεγεί.

- Το ενδεικτικό σχέδιο χρηματοδότησης που προσδιορίζει για κάθε άξονα και για κάθε έτος το ποσό των συνολικών κονδυλίων που προβλέπονται.
- Τις διατάξεις εφαρμογής του Γ΄ ΚΠΣ.

Οι στόχοι - προτεραιότητες του ΚΠΣ 2000-2006 εστιάστηκαν σε επενδύσεις στο φυσικό, ανθρώπινο και γνωστικό κεφάλαιο, ώστε να συμβάλουν περισσότερο στην αύξηση της παραγωγικότητας και στην εμβάθυνση της ανάπτυξης στην Ελλάδα. Ειδικότερα η ανάπτυξη εστιάστηκε στην:

- Ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων και προώθηση της απασχόλησης.
- Ανάπτυξη του συστήματος μεταφορών.
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη.
- Αγροτική ανάπτυξη και αλιεία.
- Ποιότητα ζωής.
- Τουριστική ανάπτυξη και αειφορία
- Κοινωνία της πληροφορίας.
- Περιφερειακή ανάπτυξη με στόχο την μείωση των αποκλίσεων ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους και την αύξηση της απασχόλησης .

Για την επίτευξη των στόχων του ΚΠΣ 2000-2006 καταρτίστηκαν και υλοποιούνται 25 Επιχειρησιακά Προγράμματα εκ των οποίων :

- τα 11 είναι Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και αφορούν εθνικές τομεακές πολιτικές
- τα 13 είναι Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε μία από τις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας και στα οποία έχει κατανεμηθεί το 1/3 περίπου των διαθέσιμων πιστώσεων για την περίοδο 2000-2006
- και 1 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τεχνική βοήθεια» που στόχο έχει να ενδυναμώσει, να στηρίξει και να βελτιώσει το σύστημα διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και

των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (<http://www.hellaskps.gr//2000-2006.htm> προσπελάστηκε 1-2008).

Οι παραπάνω στόχοι προορίζονταν για την ριζική αναβάθμιση της εικόνας της χώρας μας, τον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται και συνεπώς την αναβάθμιση πολλών περιφερειών σε τουριστικό επίπεδο επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα και περιφερειακή ανάπτυξη μέσω της εισροής τουριστικού συναλλάγματος.

Συνέχεια του Γ΄ ΚΠΣ αποτελεί το ΕΣΠΑ 2007-2013, το οποίο αφορά στον προγραμματισμό των Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε εθνικό επίπεδο για την περίοδο 2007-2013. Εκπονήθηκε στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής προσέγγισης για την Πολιτική Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με την οποία το ΕΣΠΑ εξασφαλίζει ότι η συνδρομή από τα Ταμεία συμβαδίζει με τις κοινοτικές στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για τη συνοχή και προσδιορίζει το σύνδεσμο μεταξύ των κοινοτικών προτεραιοτήτων αφενός και του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων αφετέρου.

Για τη διαμόρφωση του ΕΣΠΑ 2007-2013 αξιοποιήθηκαν εισροές από ένα σημαντικό αριθμό προτάσεων που υπεβλήθησαν στο Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, κατευθύνσεων - πολιτικών επιλογών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και ποσοτικών δεδομένων και μελετών. Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 2005, με τις οποίες διασφαλίσθηκαν έως το 2013 οι πόροι της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνοχής για τη χώρα, οι νέοι Κανονισμοί των Ταμείων της ΕΕ, καθώς και οι Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές για την Πολιτική Συνοχής, αποτέλεσαν το πλαίσιο στο οποίο βασίστηκαν, μεταξύ των άλλων, οι εθνικές αρχές προκειμένου να προσεγγίσουν τις βασικές παραμέτρους του αναπτυξιακού προγραμματισμού και να καταρτίσουν το ΕΣΠΑ.

Επιπλέον, τα κυριότερα έγγραφα της ΕΕ που αναφέρονται στην αναθεωρημένη Στρατηγική της Λισσαβώνας και το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008, ελήφθησαν υπόψη κατά τη διαμόρφωση των βασικών στρατηγικών επιλογών - προτεραιοτήτων, καθώς συνιστούν κεντρικές μακροπρόθεσμες επιλογές για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στις οποίες κλήθηκε να συμβάλει και η αναπτυξιακή πολιτική του νέου ΕΣΠΑ.

Βάσει των ανωτέρω, το ΕΣΠΑ διατυπώθηκε σε 4 επίπεδα:

- στο επίπεδο των στρατηγικών στόχων του ΕΣΠΑ
- στο επίπεδο των θεματικών (5) και χωρικών (3) προτεραιοτήτων, όπως απαιτείται από το Γενικό Κανονισμό των Ταμείων
- στο επίπεδο των Γενικών Στόχων (17), στους οποίους αναλύεται κάθε θεματική προτεραιότητα
- στο επίπεδο των ειδικών στόχων και των κύριων μέσων επίτευξης.

Παράλληλα, η αναπτυξιακή στρατηγική διαμορφώθηκε με γνώμονα εθνικές πολιτικές που διατυπώνονται σε στρατηγικά έγγραφα όπως η Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2006-2008, η Ψηφιακή Στρατηγική 2006-2013, το «Σχέδιο Ανάπτυξης Μεταφορών 2007-2013 και εικοσαετίας», Εθνική Λιμενική Πολιτική, το Εθνικό Σχέδιο Στρατηγικής Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013, το Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης ανά περιφέρεια κ.α. Το πλαίσιο χρηματοδότησης προέκυψε με βάση τις αναπτυξιακές ανάγκες ανά τομέα και Περιφέρεια, συνεκτιμώντας τις ανάγκες ολοκλήρωσης των συνεχιζόμενων έργων της προηγούμενης περιόδου και τις απαιτήσεις για δράσεις που εξυπηρετούν τη Στρατηγική της Λισσαβόνας. Βασική επιλογή ήταν η βέλτιστη αξιοποίηση των πόρων της νέας προγραμματικής περιόδου προς όφελος της ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας.

Η αρχιτεκτονική των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) του ΕΣΠΑ 2007–2013 διαμορφώθηκε έτσι ώστε να υλοποιηθούν με το βέλτιστο τρόπο οι στρατηγικές επιλογές της χώρας, ενώ λήφθηκαν υπόψη τα νέα δεδομένα της προγραμματικής περιόδου 2007-2013. Το νέο σχήμα χαρακτηρίζεται από μικρότερο πλήθος Επιχειρησιακών Προγραμμάτων σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο που οδηγεί σε πιο ευέλικτο σχήμα διαχείρισης. Ο στρατηγικός σχεδιασμός της χώρας για την περίοδο 2007-2013 θα υλοποιηθεί μέσα από οκτώ (8) Τομεακών προγραμμάτων, πέντε (5) περιφερειακών προγραμμάτων και δώδεκα (12) Επιχειρησιακών προγραμμάτων Εδαφικής Συνεργασίας

Οι παραπάνω αλλαγές ανά περιφέρεια αλλά και ανά τομέα όπως είναι φυσικό θα βελτιώσουν την υπάρχουσα κατάσταση, θα ενισχύσουν την περιφερειακή ανάπτυξη και συνεπώς θα ευνοήσουν πολιτικές που θα ελκύσουν επενδύσεις οι οποίες με την σειρά τους θα ενισχύουν τον τουρισμό. Το ΕΣΠΑ, με άλλα λόγια, ενσωματώνει καλύτερα την τουριστική πολιτική στην περιφερειακή ανάπτυξη. Επιτυγχάνεται,

συνεπώς ενός βαθμού ανεξαρτητοποίηση του τουριστικού προϊόντος από την καθοριστική ως τώρα συμβολή των tour operators στην προώθηση του. Το πρόγραμμα αυτό σε συνδυασμό με την προώθηση των μέτρων του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου, το οποίο πρόκειται σύντομα να τεθεί σε εφαρμογή και έχει ως στόχο την κατηγοριοποίηση των περιοχών και την ανάδειξη των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων, βοηθά στην ανάπτυξη της γενικότερης τουριστικής ανάπτυξης στον ελλαδικό χώρο(<http://www.hellaskps.gr//2000-2006.htm>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**4.1. ΓΕΩ-ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος καταλαμβάνει το ΒΔ τμήμα της Πελοποννήσου και το Δυτικό άκρο της Στερεάς Ελλάδος. Περιλαμβάνει τους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας. Η συνολική της έκταση είναι 11.350 km² και καλύπτει το 8,6% της συνολικής έκτασης της χώρας.

Στο μεγαλύτερο ποσοστό τα εδάφη της είναι ορεινά (45,3%) και ημιορεινά (25,6%) ενώ μόλις το 29,1% είναι πεδινές εκτάσεις. Έχει εκτεταμένα παράλια και στους τρεις Νομούς, που βρέχονται από τη θάλασσα του Ιονίου Πελάγους και των κόλπων: Αμβρακικού, Πατραϊκού και Κορινθιακού.

Η γεωμορφολογία της Περιφέρειας παρουσιάζει εξαιρετική ποικιλία, αφού σε αυτήν περιλαμβάνονται όρη με ιδιαίτερα μεγάλο υψόμετρο (Αροάνια 2.335 m, Ερύμανθος 2.222 m, Παναχαϊκό 1.926 m), μεγάλες φυσικές λίμνες (Τριχωνίδα 95,8 km², που είναι η μεγαλύτερη της χώρας, Αμβρακία 14,4 km², Λυσιμαχεία 13 km², Καϊάφα κλπ) και ποταμοί (Αχελώος 220 km, που είναι ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της Ελλάδος, Πηνειός, Αλφειός, Εύηνος, Σελινούντας, Βουραϊκός, Πείρος και Γλαύκος).

Ειδικότερα, ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας, που είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση Νομός της χώρας (5.448 km²), παρουσιάζει ένα συνδυασμό ορεινών όγκων με πολλές φυσικές και τεχνητές λίμνες. Οι ποταμοί Αχελώος και Εύηνος μαζί με τις ομώνυμες πεδιάδες συμπληρώνουν την εδαφολογική μορφολογία του νομού και αποτελούν την βασική πηγή της οικονομικής του δραστηριότητας.

Ο Νομός Αχαΐας με συνολική έκταση 3.274 km², χαρακτηρίζεται από έντονες εδαφολογικές αντιθέσεις. Τα εδάφη του είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (60% περίπου) ορεινά και διασχίζονται από μικρούς σχετικά ποταμούς (Βουραϊκό, Γλαύκο, Σελινούντα, Πείρο) και μικρότερους χείμαρρους, που εκβάλλουν στον Πατραϊκό και Κορινθιακό κόλπο. Επίκεντρο της οικονομικής ζωής του Νομού αλλά και της Περιφέρειας αποτελεί η πόλη των Πατρών.

Τέλος, ο Νομός Ηλείας με συνολική έκταση 2.621 km², έχει έδαφος πεδινό κατά 60% και διασχίζεται από τους ποταμούς Αλφειό, Πηνειό, Ερύμανθο και τους παραποτάμους τους. Ο Νομός χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη παράλιων υδροβιότοπων (Κοτύχι, Καϊάφα) εξαιρετικού φυσικού κάλλους και οικολογικού πλούτου. Η πεδιάδα της Ηλείας είναι η μεγαλύτερη σε έκταση στην Πελοπόννησο (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος, 2007, σελ. 15).

4.2. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ.

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος ανέρχεται σε 733.816 άτομα σύμφωνα με την ΕΣΥΕ. Είναι η τέταρτη σε πληθυσμό περιφέρεια της Ελλάδος, συγκεντρώνοντας το 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Στον πίνακα 1 που ακολουθεί, παρουσιάζονται αναλυτικά τα στοιχεία πληθυσμού και κατανομής του σε αστικό, ημιαστικό και αγροτικό για το 1991, κατά Νομό.

Πίνακας 4.1. Κατανομή πληθυσμού

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ					
ΝΟΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	%	ΑΣΤΙΚΟΣ	ΗΜΙΑΣΤΙΚΟΣ	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ
	1991				
1.ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	228.180	32	75.853	38.357	113.970
2.ΑΧΑΪΑΣ	300.078	42	198.664	9.732	91.682
3.ΗΛΕΙΑΣ	179.429	26	44.517	32.775	102.137
ΣΥΝΟΛΟ	707.687	100	319.034	80.864	307.789
περιφέρειας					
ΣΥΝΟΛΟ	10.259.000		6.036.660	1.312.774	2.910.466
ΧΩΡΑΣ					

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1997

Από τον πίνακα προκύπτει ότι, ο πληθυσμός των Νομών Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας είναι κυρίως αγροτικός, αφού μόνο το 33% και 25% αντίστοιχα είναι αστικός, σε αντίθεση με τον Νομό Αχαΐας, όπου το 66% του πληθυσμού είναι αστικός.

Η εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας για τα έτη 1971, 1981, 1991, 1996 καθώς και ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής συγκριτικά με το σύνολο της χώρας, παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 4.2. Εξέλιξη πληθυσμού

ΝΟΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ				ΜΕΣΟΣ ΕΤΗΣΙΟΣ ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ	
	1971	1981	1991	1996	1971 - 1981	1981 - 1991
1.ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	228.989	219.764	228.180	234.578	- 0.4%	+0.4%
2.ΑΧΑΪΑΣ	240.854	275.193	300.078	316.628	+ 1.4%	+0.9%
3.ΗΛΕΙΑΣ	164.061	160.305	179.429	182.610	- 0.2%	+1.2%
ΣΥΝΟΛΟ	633.904	655.262	707.687	733.816	+0.3%	+0.8%
Περιφέρειας						
ΣΥΝΟΛΟ	8.768.128	9.740.417	10.259.900	10.475.878	+ 1.1%	+0.5%
ΧΩΡΑΣ						

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1995

Από τον προηγούμενο πίνακα είναι φανερό ότι ο Νομός Αχαΐας είναι ο πολυπληθέστερος της Περιφέρειας, ο δε Μέσος Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής είναι θετικός και ξεπερνά αυτόν της χώρας και για τις δύο δεκαετίες. Αντιθέτως, οι Νομοί Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας κατά την δεκαετία 1971-1981 παρουσίασαν πληθυσμιακή μείωση, η οποία όμως ανετράπη κατά τη δεκαετία 1981-1991.

Μετά την πρόσφατη διοικητική διαίρεση η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος αποτελείται από 74 Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αναλυτικά κατά Νομό παρουσιάζεται η ακόλουθη εικόνα:

Πίνακας 4.3. Οργανισμοί Τοπικής αυτοδιοίκησης

Ο Τ Α	Ν. ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	Ν. ΑΧΑΪΑΣ	Ν. ΗΛΕΙΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ περιφέρειας
ΔΗΜΟΙ	29	21	22	72
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	--	2	--	2
ΣΥΝΟΛΟ	29	23	22	74

Πέραν του Δήμου Πατρέων, ο οποίος είναι ο πολυπληθέστερος, με πληθυσμό 155.749 κατοίκους, δώδεκα δήμοι της Περιφέρειας έχουν πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων (Δ. Αγρινίου, Δ. Μεσολογγίου, Δ. Ναυπάκτου, Δ. Αμφιλοχίας, Δ. Οινιάδων, Δ. Αιγίου, Δ. Ρίου, Δ. Αμαλιάδος, Δ. Αρχαίας Ολυμπίας, Δ. Ζαχάρως, Δ. Πύργου, Δ. Σκιλλούντος), ενώ τριάντα είναι οι Δήμοι με πληθυσμό κυμαινόμενο από 5.000 έως 10.000 κατοίκους (ΕΣΥΕ, 2001). Συνολικά παρατηρείται ότι σημαντική αύξηση του πληθυσμού παρουσιάζουν κυρίως οι παραθαλάσσιοι Δήμοι των Νομών Αχαΐας και Ηλείας και οι παρά τον οδικό άξονα Ναυπάκτου - Αγρινίου του Νομού Αιτωλ/νίας. Αντίθετα, οι ορεινοί Δήμοι παρουσιάζουν πληθυσμιακή μείωση, αναδεικνύοντας το έλλειμμα ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της Περιφέρειας.

Λόγω της θέσης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, και της γειτνίασής της τόσο με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εσωτερικά σύνορα) όσο και με τρίτες χώρες (εξωτερικά σύνορα) υπάρχει έντονο στοιχείο μεταναστών και παλιννοστούτων. Η ύπαρξη κλειστής φυλακής στην Αχαΐα, η λειτουργία κέντρων μέριμνας ΑΜΕΑ καθώς και η ύπαρξη ομάδων κίνησης κατά των εξαρτησιογόνων ουσιών σηματοδοτούν την ύπαρξη αντίστοιχων ομάδων πληθυσμού. Τέλος στην Περιφέρεια δραστηριοποιείται σημαντικός αριθμός τσιγγάνων (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος, 2007, σελ. 25).

4.3. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΑΝΕΡΓΙΑ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Απασχόληση

Ο ενεργός πληθυσμός της Δυτικής Ελλάδας ανέρχεται σε 254.202, ενώ οι απασχολούμενοι είναι 232.816. Η διαχρονική εξέλιξη του ενεργού πληθυσμού και της απασχόλησης τα τελευταία χρόνια (1991-97) παρουσιάζεται φθίνουσα, παρά τη συνολική αύξηση του πληθυσμού της Περιφέρειας.

Το 41,5% των απασχολουμένων εργάζεται στον πρωτογενή τομέα, το 17,6% στον δευτερογενή τομέα και το 40,9% στον τριτογενή τομέα, ενώ τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά είναι 19,8%, 22,5% και 57,7%.

Την περίοδο 1993-1997 παρατηρήθηκε μικρή μείωση του ποσοστού απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα και μικρή αύξηση στα ποσοστά απασχόλησης του δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Φαίνεται δηλαδή μια σαφής τάση ενίσχυσης του δευτερογενή τομέα και μείωσης του πρωτογενή, ενώ και στον τριτογενή τομέα διαφαίνεται κάποια αύξηση.

- Ανεργία

Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια φθάνει το 8,41% και είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο εθνικό που ανέρχεται στο 10,25% (1997). Η διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας της Δυτικής Ελλάδας τα τελευταία χρόνια δείχνει τάσεις μείωσης. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας το έτος 1993 ήταν 10,6%, ενώ το 1997 έπεσε στο 8,4% (τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά ανεργίας είναι 9,7% και 10,3%). Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας στο σύνολο των ανέργων ανέρχεται στο 67,7%, ενώ για την Χώρα στο 57,1%. Το ποσοστό ανεργίας για τις γυναίκες είναι 12,9%, ενώ οι νέοι καταλαμβάνουν το 29,9% των ανέργων, σε αντιστοιχία με την χώρα όπου τα ποσοστά είναι 15,9% και 32,3%. Από τα ποσοστά αυτά φαίνεται ότι ενώ η Περιφέρεια ξεπερνά την κρίση της αποβιομηχάνισης, έχει ως κατάλοιπο την υψηλή μακροχρόνια ανεργία.

- Εκπαίδευση

Το εργατικό δυναμικό με εκπαίδευση μέχρι και το Δημοτικό υπερτερεί σημαντικά έναντι των υπόλοιπων κατηγοριών καλύπτοντας το 54,8% του συνόλου και είναι σημαντικά ανώτερο του αντίστοιχου ποσοστού της χώρας που είναι 38,1%. Το εργατικό δυναμικό Γυμνασιακής εκπαίδευσης αποτελεί το 11,2%, ενώ το

εργατικό δυναμικό Λυκειακής εκπαίδευσης καλύπτει το 23% του συνόλου. Τα αντίστοιχα ποσοστά της χώρας είναι 10,4% και 28,6%.

Πολύ μικρό μέρος του εργατικού δυναμικού καλύπτει το εργατικό δυναμικό Ανωτέρας, Ανώτατης και Μεταπτυχιακής εκπαίδευσης, που αποτελεί το 11% του συνολικού εργατικού δυναμικού με αντίστοιχο ποσοστό χώρας το 22,9%. Ωστόσο, χαρακτηριστικό για την Περιφέρεια είναι το γεγονός ότι σ' αυτήν απασχολείται το 5,2% του συνόλου των κατόχων μεταπτυχιακού τίτλου, ποσοστό που την κατατάσσει τρίτη στην χώρα (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος, 2007, σελ. 30).

4.4. ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

- Πρωτογενής τομέας

Ο Πρωτογενής Τομέας έχει ιδιαίτερη σημασία στην οικονομία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος. Αποτελεί σημαντικό πόλο απασχόλησης και οικονομικής δραστηριότητας, αφού απασχολεί σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού και συμμετέχει κατά 25% στην διαμόρφωση του ΑΕΠ της Περιφέρειας, έναντι αντιστοίχου μέσου δείκτη σε επίπεδο χώρας 13%. Όμως ο τομέας χαρακτηρίζεται από χαμηλή ανταγωνιστικότητα λόγω υψηλού κόστους και χαμηλής ποιότητας των προϊόντων, αλλά και λόγω των αδυναμιών που υπάρχουν στον τομέα διακίνησης και εμπορίας.

Η γεωργία στις πεδινές ζώνες, λόγω κλίματος και σύστασης εδαφών, έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα που δίνουν τη δυνατότητα παραγωγής ευρέως φάσματος προϊόντων με εξαγωγικές δυνατότητες. Οι βασικότεροι κλάδοι παραγωγής είναι η ελαιοκαλλιέργεια, τα κηπευτικά, τα εσπεριδοειδή, η αμπελοκαλλιέργεια, η βιομηχανική τομάτα, το βαμβάκι και τα καπνά. Τα κυριότερα προβλήματα στην γεωργία εντοπίζονται:

- Στο μικρό και πολυτεμαχισμένο γεωργικό κλήρο που εμποδίζει την άσκηση αποδοτικής γεωργίας.
- Στην έλλειψη επαρκών αρδευόμενων εκτάσεων, στα πεπαλαιωμένα αρδευτικά δίκτυα και στην έλλειψη ολοκληρωμένων σχεδίων διαχείρισης των υδάτινων πόρων.

- Στην επιβάρυνση του περιβάλλοντος από αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και γεωργικών φαρμάκων, καθώς και από άλλες δραστηριότητες όπως Κτηνοτροφία, Γεωργικές βιομηχανίες.
- Στην έλλειψη επαρκών υποδομών στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις, στους τομείς τυποποίησης - μεταποίησης αγροτικών προϊόντων και στην αλιεία.
- Στη διάρθρωση ειδών και ποικιλιών των διαφόρων κλάδων παραγωγής που δεν επιτρέπει τη διαχρονική παρουσία των προϊόντων στις Ελληνικές και Ευρωπαϊκές αγορές.
- Στις αδυναμίες που παρουσιάζει ο τομέας διακίνησης και εμπορίας αγροτικών προϊόντων.
- Στο χαμηλό βαθμό επαγγελματικής κατάρτισης του αγροτικού πληθυσμού σε συνδυασμό με το χαμηλό βαθμό οργάνωσης τη τοπικής κοινωνίας και των συλλογικών οργάνων των παραγωγών.

Στις ορεινές περιοχές τα προβλήματα χαμηλής παραγωγικότητας της γεωργίας λόγω κλίματος, σε συνδυασμό με την έλλειψη συμπληρωματικής απασχόλησης και εισοδημάτων, έχουν οδηγήσει σε ενδοπεριφερειακές ανισότητες.

Όσον αφορά στην κτηνοτροφία, η βοοτροφία έχει δυνατότητες ανάπτυξης, κυρίως σε αρδευόμενες εκτάσεις, αλλά υπάρχει ο περιοριστικός παράγοντας των εφαρμοζόμενων ποσοστώσεων γάλακτος. Στην αιγοπροβατοτροφία, παρά τις πιέσεις που δέχτηκε τα τελευταία χρόνια η τιμή της φέτας από τα λευκά τυριά, δεν υπήρξαν επιπτώσεις στο ζωικό κεφάλαιο λόγω των παρεχομένων οικονομικών ενισχύσεων στους κτηνοτρόφους.

Οι δυνατότητες οικονομικής εκμετάλλευσης των δασών για παραγωγή ξυλείας είναι περιορισμένες, κυρίως λόγω της ποιότητας, αλλά και της ανταγωνιστικότητας της εισαγόμενης ξυλείας.

Ο αλιευτικός κλάδος παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη. Ειδικά στην αλιεία εσωτερικών υδάτων και τις υδατοκαλλιέργειες, η περιφέρεια έχει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Διαθέτει το 25% των λιμναίων εκτάσεων της χώρας και πάνω από το 50% των λιμνοθαλάσσιων εκτάσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται η λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου – Αιτωλικού Αιτωλ/νίας, οι λιμνοθάλασσες “Πάπας” και “Πρόκοπος” Αχαΐας και “Κοτύχι” Ηλείας. Επίσης, η Δυτική Ελλάδα χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη

αριοκατοικημένη ακτογραμμή και άριστες θερμοκρασίες και ποιότητα νερών για την ανάπτυξη υδατοκαλλιεργειών.

Τα προβλήματα του αλιευτικού τομέα εντοπίζονται αφ' ενός στο γεγονός ότι τα αλιευτικά σκάφη είναι μικρών διαστάσεων και μεγάλης ηλικίας και αφ' ετέρου στη μη ορθολογική διαχείριση των λιμνοθαλασσών, καθώς και στην απροθυμία των νέων να ασχοληθούν επαγγελματικά με την αλιεία.

Επίσης, όσον αφορά στις σχετικές υποδομές, υπάρχουν ελλείψεις σε αλιευτικά καταφύγια, σε βελτιωτικά έργα λιμνοθαλασσών, καθώς και έργα βελτίωσης των οδών πρόσβασης στις χερσαίες περιοχές θαλασσίων ιχθυοκαλλιεργητικών μονάδων.

- Δευτερογενής τομέας

Κύριο χαρακτηριστικό της πορείας του δευτερογενή τομέα και της μεταποίησης στην Περιφέρεια είναι η αποβιομηχάνιση που έπληξε κυρίως την Πάτρα την περίοδο 1984-1992. Παρόλα όμως τα προβλήματα, ο Νομός Αχαΐας κατατάσσεται τρίτος στη χώρα και παράγει το 3,9% του συνολικού ΑΕΠ της μεταποίησης της χώρας. Η παρούσα περίοδος χαρακτηρίζεται από την αναδιάρθρωση της βιομηχανικής βάσης και την μετατόπιση των δραστηριοτήτων από τους παραδοσιακούς φθίνοντες κλάδους προς ανταγωνιστικές και βιώσιμες δραστηριότητες. Καταλυτικό ρόλο στην αναδιάρθρωση της βιομηχανικής βάσης έπαιξε η επιδότηση των επενδύσεων στις φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος στον μεταποιητικό τομέα συγκεντρώνει ορισμένα χωροταξικά και άλλα πλεονεκτήματα, τα οποία κατάλληλα αξιοποιούμενα μπορεί να στηρίξουν την ανάπτυξή της, όπως:

- Η σημαντική παραγωγή του πρωτογενούς τομέα μπορεί να στηρίξει μεταποιητικές δραστηριότητες και ιδιαίτερα την παραγωγή προϊόντων ονομασίας προέλευσης και την ανάπτυξη της τυποποίησης και της συσκευασίας αγροτικών προϊόντων για εξαγωγή.
- Ο Νομός Αχαΐας διαθέτει μακρά παράδοση σε μεταποιητικές δραστηριότητες με εργατικό προσωπικό εξοικειωμένο σε αυτές.
- Οι δυο οργανωμένες Βιομηχανικές Περιοχές της ΒΙΠΕ Πατρών και της ΝΑΒΙΠΕ Αστακού, με την απαραίτητη συμπλήρωση των υποδομών τους, μπορούν να αποτελέσουν τους πυρήνες για την περαιτέρω ανάπτυξη των μεταποιητικών δραστηριοτήτων της Περιφέρειας.

- Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η θέση αυτή καθαυτή της περιφέρειας, η οποία προσφέρει αναπτυξιακές δυνατότητες, δεδομένου ότι εξασφαλίζει άμεση πρόσβαση τόσο στις αγορές του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού.
- Η βιομηχανία κατασκευής δημοσίων έργων, οικοδομών κ.λ.π., αποτελεί επίσης σημαντικό παράγοντα δημιουργίας απασχόλησης και προϊόντος στην Περιφέρεια. Τα προβλήματα του τομέα αυτού είναι το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, η ελλιπής τεχνολογία και το προβληματικό μάνατζμεντ, οι μεγάλες εκπτώσεις, καθώς και η έλλειψη λατομικών προϊόντων. Έτσι, πέραν των άλλων, είναι απαραίτητο σε κάθε Νομό της Περιφέρειας να ενεργοποιηθούν οι υπάρχουσες λατομικές ζώνες και να θεσμοθετηθούν και άλλες, προκειμένου να εξασφαλισθούν οι απαραίτητες ποσότητες αδρανών υλικών σε σχετικά χαμηλό κόστος (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος, 2007, σελ. 35).

- Τριτογενής τομέας

Έντονη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια παρουσιάζουν οι διεθνείς θαλάσσιες μεταφορές και το εμπόριο αναδεικνύοντας την Πάτρα σε βασική πύλη εξόδου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 1995 εκφορτώθηκαν 1.064.018 τόνοι εμπορευμάτων, σε πλοία κάθε εθνικότητας από το λιμάνι της Πάτρας, ενώ πραγματοποιήθηκαν 4.781 κατάπλοι πλοίων.

Παράλληλα με τους τομείς αυτούς, η πρωτεύουσα της Δυτικής Ελλάδος, παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη στους τομείς των υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, έρευνας και ανάπτυξης, καθώς και των παραγωγικών υπηρεσιών.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έχει τις βασικές προϋποθέσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη υπηρεσιών Έρευνας και Τεχνολογίας και την παροχή καινοτόμων υπηρεσιών προς τις τοπικές ΜΜΕ. Συγκεκριμένα, το Πανεπιστήμιο Πατρών και τα ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογγίου, καθώς επίσης και το Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών ασκούν σημαντική δραστηριότητα στον τομέα της Ε&Τ.

Ακόμη υπάρχουν στην Περιφέρεια σημαντικά Ερευνητικά Κέντρα και Ινστιτούτα τα οποία συμβάλουν στην παραγωγή της γνώσης και της καινοτομίας προς όφελος των τοπικών παραγωγικών μονάδων και τα οποία διαθέτουν επιστημονικό και ερευνητικό δυναμικό με υψηλή εξειδίκευση σε τομείς τεχνολογιών αιχμής. Η Δυτική Ελλάδα το 1993 κατείχε το 6,1% του συνόλου των

Ερευνητικών Ιδρυμάτων της χώρας και βρισκόταν στην 5η θέση μεταξύ των Περιφερειών.

Στον τουρισμό η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος δεν έχει επιτύχει μέχρι σήμερα να γίνει ένας μόνιμος και δυναμικός πόλος έλξης, παρά το γεγονός ότι συγκεντρώνει συγκριτικά πλεονεκτήματα, από πλευράς κλίματος και γεωγραφικής θέσης. Βρίσκεται στο κορυφαίο αρχαιολογικό τρίγωνο Δελφών – Ολυμπίας – Μυκηνών και διαθέτει πολλές φυσικές ομορφιές, εκτεταμένες και αξιόλογες παραλίες, σημαντικό γραφικό και ορεινό όγκο. Τα αίτια της σχετικά περιορισμένης τουριστικής ανάπτυξης και των τριών Νομών της Περιφέρειας, είναι κυρίως τα ακόλουθα:

- Απουσία του συστηματικού προγραμματισμού διάσωσης και συντήρησης τόσο των φυσικών πλεονεκτημάτων όσο και των πολιτισμικών αξιών. Χαρακτηριστική είναι η ελλιπής και μη ορθολογική αξιοποίηση των πολλών ιαματικών πηγών, των απέραντων ακτών, των πλούσιων αρχαιολογικών ευρημάτων και χώρων, των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και οικολογικού ενδιαφέροντος.
- Η αλόγιστη ρύπανση του θαλάσσιου και χερσαίου περιβάλλοντος τόσο από κακότεχνες και πρόχειρες κατασκευές, όσο και από την ανεξέλεγκτη και αλόγιστη απόρριψη γεωργικών αποβλήτων και πάσης φύσεως ακρήστων υλικών.
- Οι χαμηλοί ρυθμοί προώθησης και εκσυγχρονισμού των βασικών έργων υποδομής, ήτοι των λιμανιών, μαρίνων, αεροδρομίων, του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου, των χώρων πρασίνου και αναψυχής, στάθμευσης αυτοκινήτων, των πεζοδρόμων, των αποχετευτικών δικτύων και βιολογικών καθαρισμών και των δικτύων ύδρευσης.
- Η πλημμελής τουριστική συνείδηση – τουριστική παιδεία αλλά και το χαμηλό, σχετικά, επενδυτικό ενδιαφέρον για τη δημιουργία ιδιωτικών τουριστικών εγκαταστάσεων και επιχειρήσεων.

Όσον αφορά τον Πολιτιστικό Τομέα, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, που αφορούν ιδιαίτερα αξιόλογους αρχαιολογικούς και βυζαντινούς χώρους και ευρήματα, όπως η Αρχαία Ολυμπία, τα Ενετικά Κάστρα κ.λ.π.

Οι εκδηλώσεις του Πατρινού Καρναβαλιού, η λειτουργία του ΔΗ.Π.Ε.Θ.Ε., η λειτουργία του Δημοτικού Ωδείου και της Ορχήστρας των Σολίστ της Πάτρας, μπορούν να καταστήσουν την Περιφέρεια πολιτιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος, 2007, σελ. 35).

4.5. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, το σύνολο των ενδοπεριφερειακών μετακινήσεων γίνεται πάνω στο οδικό και στο σιδηροδρομικό δίκτυο. Τα άλλα μέσα μεταφοράς, θαλάσσια και εναέρια, δεν χρησιμοποιούνται καθόλου για τις μετακινήσεις αυτές. Εξαιρέση αποτελεί η σύνδεση Ρίου - Αντίρριου με ανοικτά οχηματαγωγά.

Η σύνδεση της Περιφέρειας με την υπόλοιπη Ελλάδα, γίνεται κυρίως οδικά, λειτουργούν όμως και τοπικές, θαλάσσιες συνδέσεις μέσω των λιμανιών Πάτρας, Αιγίου, Κυλλήνης, Κατακόλου, Μεσολογγίου, Αστακού, Αμφιλοχίας κλπ, ενώ η σιδηροδρομική σύνδεση γίνεται μέσω της γραμμής Καλαμάτας - Πύργου - Πάτρας - Αθήνας. Η απευθείας σύνδεση της Περιφέρειας με τις χώρες του εξωτερικού γίνεται μόνο μέσω θαλάσσιας οδού (Πάτρα-Ιταλία) και του αεροδρομίου του Αράξου (πτήσεις charters).

Το οδικό δίκτυο στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος έχει την δομή δένδρου και είναι διαρθρωμένο στο ζεύγος των υπερτοπικών αξόνων, δηλαδή την Εθνική οδό Αθήνας - Πάτρας - Πύργου - Καλαμάτας και την Εθνική οδό Αντίρριου - Αργινίου - Άρτας - Ιωαννίνων. Τούτο έχει σαν συνέπεια την ύπαρξη ελάχιστων εναλλακτικών διαδρόμων για τις ενδοπεριφερειακές μετακινήσεις.

Σημαντικά σημεία στραγγαλισμού στο δίκτυο είναι η διέλευση του άξονα Αθήνας - Πάτρας - Πύργου - Καλαμάτας μέσα από την πόλη της Πάτρας και τα ανεπαρκή λειτουργικά χαρακτηριστικά των αξόνων Πάτρας - Πύργου - Καλαμάτας και Πάτρας - Κορίνθου.

Το επαρχιακό δίκτυο έχει δύο όψεις. Στα παράλια και στα πεδινά είναι ανεπτυγμένο, ενώ είναι σχετικά ανεπαρκές, ποσοτικά και ποιοτικά, στις μειονεκτικές ορεινές περιοχές.

Ειδικότερα, όσον αφορά το Νομό Αιτωλοακαρνανίας έχει συνολικό μήκος 1587 Km, εκ των οποίων τα 1202 Km είναι ασφαλτοστρωμένα. Από το ασφαλτοστρωμένο τμήμα, ένα ποσοστό 30% έχει μέτρια βατότητα και απαιτεί σοβαρές επισκευές.

Σχετικά με το Νομό Αχαΐας, λόγω της ιδιομορφίας του εδαφικού του ανάγλυφου όπως απότομοι ορεινοί όγκοι, μετά την στενή παραλιακή ζώνη, που διασχίζονται από σημαντικό αριθμό μικρών ποταμών και χειμάρρων, έχει ένα πάρα πολύ πυκνό επαρχιακό οδικό δίκτυο, συνολικού μήκους 1100 Km, μέτριας βατότητας και χαμηλής ασφάλειας.

Αναφορικά με το Νομό Ηλείας, το επαρχιακό δίκτυο έχει συνολικό μήκος 800 km περίπου. Το μεγαλύτερο μέρος από αυτό έχει κατασκευαστεί με ασφαλτικό τάπητα κλειστού τύπου και είναι σε μέτρια έως καλή κατάσταση. Στο υφιστάμενο δίκτυο, υπάρχουν 200 Km περίπου, που έχουν παλαιό τάπητα και χρήζουν άμεσης συντήρησης και βελτίωσης, καθώς επίσης και 60 Km δευτερεύοντος επαρχιακού δικτύου που είναι αμμοχαλικοστρωμένα και πρέπει να ασφαλτοστρωθούν.

Οι λιμενικές υποδομές της Περιφέρειας με κυρίαρχο ρόλο το νέο κατασκευαζόμενο λιμάνι της Πάτρας που αποτελεί βασικό σημείο εισόδου - εξόδου της χώρας και τους λιμένες Αιγίου - Κυλλήνης -Κατακόλου - Αστακού να λειτουργούν συμπληρωματικά προς αυτό, θα απαιτήσουν συμπληρωματικές παρεμβάσεις προκειμένου να καλυφθούν ικανοποιητικά οι ανάγκες και να επιτευχθεί η πλήρης αξιοποίησή των. Παράλληλα το λιμάνι Πλατυγιαλίου που βρίσκεται υπό αξιοποίηση δημιουργεί μία νέα αγορά και νέες απαιτήσεις στις μεταφορικές υποδομές.

Η σιδηροδρομική σύνδεση της Περιφέρειας είναι προβληματική αφού η διαφορά πλάτους της υπάρχουσας σιδηροδρομικής γραμμής, αποκλείει την ταχεία εξυπηρέτηση και την απευθείας σύνδεση με την γραμμή Αθηνών - Ευζώνων με αποτέλεσμα το χαμηλό επίπεδο υπηρεσιών και την συρρίκνωση του μεταφορικού της έργου.

Ανοικτό παραμένει το ζήτημα της δημιουργίας σύγχρονων και κατάλληλων εγκαταστάσεων ενός μείζονος πολιτικού αεροδρομίου σε ένα από τα στρατιωτικά αεροδρόμια της περιοχής (Άραξος ή Ανδραβίδα), παρέμβαση που αποτελεί βασική προϋπόθεση της Τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.

Τα μεγάλα έργα της Περιφέρειας όπως η Γέφυρα Ρίου -Αντίρριου, το νέο λιμάνι της Πάτρας, ο Δυτικός άξονας Αντίρριου - Ιωαννίνων που ήδη ξεκίνησε και ο άξονας Πάτρα - Ολυμπία που είναι στις άμεσες προτεραιότητες της πολιτείας αναμένεται να αυξήσουν τον όγκο των μεταφορών στην Περιφέρεια.

Τα ανωτέρω σε συνδυασμό με την θέση της Περιφέρειας και την λειτουργία της ως χώρος εισόδου από την Δυτική Ευρώπη, καθιστούν τις μεταφορές και τις

μεταφορικές υποδομές βασικό τομέα ανάπτυξης της περιοχής (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος, 2007, σελ. 40).

4.6. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Εικόνα 4.1: Φυσικό περιβάλλον Δυτικής Ελλάδος

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος είναι προνομιούχος από την άποψη του φυσικού περιβάλλοντος. Φιλοξενεί πολλά, σημαντικά και ποικίλα ευαίσθητα οικοσυστήματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τους έντεκα υγροβιότοπους διεθνούς σημασίας της Ελλάδος, που έχουν ενταχθεί στη συνθήκη Ramsar, οι τρεις ευρίσκονται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος.

Περαιτέρω, στην Περιφέρεια ανήκουν προστατευόμενα αισθητικά δάση και μνημεία της φύσης, καθώς και σημαντικά τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Όλος αυτός ο φυσικός πλούτος απειλείται σοβαρά από την αποψίλωση, την παράνομη βόσκηση και υλοτομία, τις πυρκαγιές, την υλοποίηση έργων υποδομής με ελλιπείς μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή ελλιπή έλεγχο της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων, την έλλειψη μέτρων αποκατάστασης των ζημιών στο περιβάλλον που επέρχονται κατά την κατασκευή των έργων υποδομής και την υπερεντατική εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου.

Όσον αφορά στις υποδομές ύδρευσης και αποχέτευσης, αυτές ως σήμερα υπήρξαν κυρίως τοπική υπόθεση. Οι προ του προγράμματος “Ι. Καποδίστριας” ΟΤΑ διαχειρίζονται μεμονωμένα τόσο τις πηγές και τα δίκτυα ύδρευσης όσο και τα δίκτυα αποχέτευσης, όπου αυτά υπάρχουν.

Συγχρόνως, διαπιστώνεται η σχεδόν παντελής έλλειψη εργοστασίων επεξεργασίας και ανακύκλωσης υγρών και στερεών αποβλήτων και Χ.Υ.Τ.Α., με εξαίρεση την Πάτρα, με αποτέλεσμα τη ρύπανση και των υδροφόρων οριζόντων όλης της περιοχής.

Ως προς τις διαθέσιμες ποσότητες νερού, σε επίπεδο Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος, υπάρχει περίσσεια νερού, το οποίο όμως απορρέει αναξιοποίητο προς τη θάλασσα, ελλείψει έργων υποδομής. Η συνδιαχείριση επιφανειακών και υπόγειων νερών με τα κατάλληλα έργα όπως φράγματα ανάσχεσης, έργα εμπλουτισμού, διυλιστήρια νερού για υδρευτική χρήση, αναμένεται ότι θα επιλύσει οριστικά τα υπάρχοντα προβλήματα, εξασφαλίζοντας την αειφορική διαχείριση των υδατικών πόρων σε επίπεδο υδρολογικών λεκανών και υδατικών διαμερισμάτων.

Άλλωστε, η εφαρμογή της υπάρχουσας Νομοθεσίας θα διευκολυνθεί σημαντικά από την διάρθρωση των νέων Καποδιστριακών Δήμων, οπότε στο πλαίσιο της ορθολογικής διαχείρισης των νερών θα είναι δυνατό να γίνεται και μεταφορά νερού από λεκάνη σε λεκάνη, ανάλογα με τις πραγματικές ανάγκες, αλλά και το διαθέσιμο υδατικό δυναμικό που μπορεί να εξασφαλισθεί από τις επιφανειακές απορροές.

Ας μην ξεχαστούν, τέλος, οι μεγάλες καταστροφές που δέχτηκε η περιφέρεια τον Σεπτέμβριο του 2007 εξαιτίας των πυρκαγιών που έκαψαν ολόκληρά χωριά και στρέμματα πρασίνου. Για να μπορεί να γίνεται λόγος για φυσικό περιβάλλον στην περιφέρεια και στους Νομούς της είναι αναγκαία η αναδάσωση και η αναγέννηση των χωριών.

4.7. ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ – ΟΡΕΙΝΟΙ – ΠΕΔΙΝΟΙ ΧΩΡΟΙ

- Αστικά κέντρα

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος συγκεντρώνει το 45% του πληθυσμού της στα Αστικά Κέντρα. Ο αστικός πληθυσμός της ανέρχεται στο 5,3% του συνολικού αστικού πληθυσμού της Χώρας. Κυρίαρχο αστικό κέντρο είναι η Πάτρα με 153 χιλ. κατοίκους.

Δεύτερο σε μέγεθος είναι το Αγρίνιο (53 χιλ. κατοίκους), ακολουθούν Πύργος και Αίγιο (28,5 χιλ. και 22,3 χιλ. κατοίκους αντίστοιχα) και τέλος υπάρχουν τα μικρότερα αστικά κέντρα Αμαλιάδα, Μεσολόγγι και Ναύπακτος (15,2, 11 και 10,8 χιλ. κατοίκους αντίστοιχα).

Πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχει υποεκτίμηση του πραγματικού πληθυσμού των αστικών κέντρων για δύο βασικούς λόγους που αφορούν την μετακίνηση ατόμων κατά την διενέργεια των απογραφών από τον τόπο κατοικίας στον τόπο καταγωγής, καθώς και την κατοικία γύρω από τα αστικά κέντρα, που ενισχύουν τον πραγματικό πληθυσμό των αστικών κέντρων.

Για την αξιοποίηση των αστικών κέντρων στην αναπτυξιακή διαδικασία, απαιτείται ο προσδιορισμός του αναπτυξιακού ρόλου των Αστικών Κέντρων, η ενίσχυση των επιχειρηματικών και των αναπτυξιακών υποδομών τους, καθώς και η ενίσχυση των αστικών υπερδομών και υποδομών που αφορούν την επισήμανση της ταυτότητας της πόλης, την ποιότητα κατοικίας, την προστασία και την αναβάθμιση του περιβάλλοντος, την κυκλοφορία και την στάθμευση των οχημάτων, την ανάπλαση και ανάδειξη αστικών περιοχών, ιστορικών κέντρων κλπ, τις υπηρεσίες εκπαίδευσης – υγείας – πρόνοιας, την προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης.

Τέλος, για κάθε Αστικό Κέντρο πρέπει να αναδειχθούν και να ενισχυθούν Προωθητικές Δραστηριότητες που δημιουργούν σημαντική αναπτυξιακή δυναμική στην πόλη, προσελκύουν και συντηρούν συμπληρωματικές δραστηριότητες και αναβαθμίζουν το αναπτυξιακό περιβάλλον.

Ένας ενδεικτικός κατάλογος τέτοιων κατηγοριών Προωθητικών Δραστηριοτήτων παρουσιάζεται στον πίνακα 4 στην συνέχεια για τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Περιφέρειας. Ο κατάλογος εμπεριέχει την ιδέα της “Εξειδίκευσης” των αστικών κέντρων και της αξιοποίησης ειδικών λειτουργιών και χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν αναπτυξιακή προοπτική (ΠΙΕΠ Δυτικής Ελλάδος, 2007, σελ. 45). Οι σχετικές παρεμβάσεις που θα υλοποιηθούν μέσω των συναφών ποικίλων δράσεων του Προγράμματος θα πρέπει να διαπνέονται από την λογική της “Εξειδίκευσης” και της αντίστοιχα προσανατολισμένης ανάπτυξης των αστικών κέντρων.

Πίνακας 4.4: Ενδεικτικές Προωθητικές Δραστηριότητες αστικών κέντρων

Αστικά Κέντρα	Αναπτυξιακός Ρόλος	Επιχειρηματικές και Αναπτυξιακές Υποδομές	Προωθητικές Δραστηριότητες
Πάτρα	Εθνικός Πόλος Ανάπτυξης Πύλη - Κόμβος των Διευρωπαϊκών Δικτύων	Νέος Λιμένας ΠΑΘΕ Σιδηροδρομικό δίκτυο Ζεύξη Ρίου - Αντίρριου ΒΙΠΕ “Δυτικός Άξονας”	Ανώτατη Εκπαίδευση Τεχνολογική Έρευνα και Ανάπτυξη Υπηρεσίες Υγείας Τριτογενής (διεθνές εμπόριο – διεθνείς μεταφορές) Βιομηχανία
Μεσολόγγι	Διοικητικό Κέντρο	Ζεύξη Ρίου - Αντίρριου “Δυτικός Άξονας” ΝΑΒΙΠΕ Πλατυγαλίου	Εκπαίδευση Αξιοποίηση Πολιτιστικών Πόρων Αξιοποίηση Φυσικών Πόρων Ιχθυο-καλλιέργεια Υπηρεσίες
Πύργος	Κέντρο Νομαρχιακής Ανάπτυξης	“Δυτικός Άξονας” Σιδηροδρομικό δίκτυο Οδική Σύνδεση με Τρίπολη Ολυμπιακοί Αγώνες 2004	Ολυμπία – Αθλητισμός Τουρισμός Ανάπτυξη Πολιτιστικών Εκδηλώσεων Υπηρεσίες προς τις Αγροτικές Δραστ/τητες
Αγρίνιο	Κέντρο Νομαρχιακής Ανάπτυξης	Δυτικός Άξονας Κέντρο παραγωγικών αγροτικών περιοχών, μεταποίησης και εμπορίου	Εμπόριο Εκπαίδευση ΜΜΕ Υπηρεσίες προς τις Αγροτικές Δραστηριότητες

Λοιπά Κέντρα			
Αίγιο	Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης	Λιμένας	Εμπόριο Μεταποίηση
Αμαλιάδα	Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης	Σύνδεση με Οδικό Άξονα Πάτρας – Καλαμάτας	Υπηρεσίες προς τις Αγροτικές Δραστηριότητες
Ναύπακτος	Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης	Ζεύξη Ρίου – Αντίρριου	Τουρισμός Υπηρεσίες προς τις Αγροτικές Δραστηριότητες

- Ορεινοί – πεδινοί χώροι

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έχει μεγάλο ποσοστό ορεινών (45,1%) και ημιορεινών (25,6%) εκτάσεων. Η κατανομή του πληθυσμού σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές φαίνεται στον πίνακα 4.5 που ακολουθεί:

Πίνακας 4.5: Κατανομή πληθυσμού σε πεδινό, ορεινό & ημιορεινό

	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ – 1998			
	Πεδινός	Ημιορεινός	Ορεινός	Σύνολο
Αιτωλνία	113.924	77.225	37.031	228.180
Αχαΐα	241.507	17.107	41.464	300.078
Ηλεία	151.245	15.268	12.916	179.429
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος	506.676	109.600	91.411	707.687
(κατανομή %)	71.6	15.5	12.9	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1998

Το 12.9% του πληθυσμού της Περιφέρειας κατοικεί σε ορεινές περιοχές και το 15.5% σε ημιορεινές. Ειδικά στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας το 16.22% κατοικεί σε ορεινές περιοχές και το 33.8% σε ημιορεινές. Οι ενότητες των ορεινών περιοχών περιλαμβάνουν τους ορεινούς όγκους Ξηρομέρου, Βάλτου, Παναιτωλικού και την ορεινή Ναυπακτία στο Νομό Αιτωλ/νίας, τους ορεινούς όγκους Παναχαϊκού, Καλαβρύτων, Ερύμανθου και την ορεινή Αιγιάλεια στο Νομό Αχαΐας, Τους ορεινούς όγκους Φιγαλείας, Φολόης και τις ορεινές περιοχές Αρχαίας Ολυμπίας και Πηνειάς στο Νομό Ηλείας.

Εικόνα 4.5. Ορεινή Ναυπακτία

Εικόνα 4.6. Ορεινή Αιγιάλεια

Εικόνα 4.7. Φολόη

Οι εν λόγω περιοχές μειονεκτούν σε σχέση με τις πεδινές λόγω κλίματος, γεωμορφολογίας και θέσης. Το μεγάλο υψόμετρο επηρεάζει την βλαστική περίοδο και κατ' επέκταση τις αποδόσεις των καλλιεργειών και τα εισοδήματα.

Οι μεγάλες κλίσεις των εδαφών εμποδίζουν τη εκμηχάνιση της γεωργίας και την αξιοποίηση της γης. Τα εδάφη είναι λιγότερο γόνιμα, υποβαθμισμένα και σε πολλές περιπτώσεις διαβρωμένα με αποτέλεσμα να απαιτούνται πρόσθετες δαπάνες για την καλλιέργεια με μειωμένα οικονομικά αποτελέσματα. Οι επικρατούσες καλλιέργειες αποδίδουν χαμηλή πρόσοδο και παραδοσιακά η οικονομία των περιοχών αυτών στηρίχθηκε στην κτηνοτροφία. Οι υπάρχουσες υποδομές σ' όλους σχεδόν τους τομείς είναι ελλιπείς.

Η διαχείριση των βοσκοτόπων δεν γίνεται ορθολογικά με αποτέλεσμα την ποσοτική και ποιοτική υποβάθμιση της βοσκής. Επίσης η παροχή υπηρεσιών που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής των κατοίκων βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο.

Τα χαμηλά εισοδήματα στις περιοχές αυτές σε συνδυασμό με την έλλειψη ενός ελαχίστου ανεκτού επιπέδου υπηρεσιών υγείας, πολιτισμού και αναψυχής, σύμφωνα με τα σύγχρονα πρότυπα συνθηκών διαβίωσης, οδήγησαν από τα μέσα της 10ετίας του 1950 σε μετακινήσεις πληθυσμού στο εξωτερικό και στα αστικά κέντρα του εσωτερικού με αποτέλεσμα τα ορεινά κυρίως χωριά να εμφανίζουν εικόνα ερήμωσης.

Στις ορεινές περιοχές της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας υπάρχουν φυσικοί πόροι οι οποίοι αν αξιοποιηθούν σε συνδυασμό με άλλα μέτρα όπως η άρση της απομόνωσης, η στήριξη εξω-γεωργικών δραστηριοτήτων, η ανάπτυξη κοινωνικών υποδομών κ.α. μπορούν να οδηγήσουν στη δημογραφική σταθεροποίηση του πληθυσμού και στην αγροτική ανάπτυξη. Οι βοσκότοποι, τα δάση, οι υδάτινοι πόροι, αλλά και τα μοναδικά σε ομορφιά φυσικά οικοσυστήματα, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν πόλους έλξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ανάπτυξης αγροτουριστικών δραστηριοτήτων, αποτελούν τους κυριότερους πλουτοπαραγωγικούς πόρους των περιοχών αυτών (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος, 2007, σελ. 50).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

5.1. ΕΣΠΑ ΓΙΑ ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Το όραμα για την Δυτική Ελλάδα μέσω του ΕΣΠΑ 2007-2013 είναι η εντατικοποίηση των προσπαθειών για επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης και πραγματική σύγκλιση με τις προηγμένες ελληνικές περιφέρειες μέσω ενίσχυσης της προσπελασιμότητας, βελτίωσης της επιχειρηματικότητας και ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας με ταυτόχρονη διασφάλιση σύγχρονου και άνετου επιπέδου ποιότητας ζωής για τους κατοίκους, μέσα από την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Περιφέρειας.

Οι βασικές κατευθύνσεις της πολιτικής για την περιφέρεια είναι:

- Ανάπτυξη των υποδομών, των υπηρεσιών, των δικτύων και δημιουργία αξόνων ανάπτυξης.
- Ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων και ανάδειξη των δυναμικών κλάδων με έμφαση στην καινοτομία και νέες τεχνολογίες.
- Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου και δημιουργία Τοπικών Παραγωγικών Συστημάτων.
- Ολοκληρωμένη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη.

Οι Άξονες προτεραιότητας του ΕΣΠΑ 2007-2013 είναι:

1. Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας Δυτ. Ελλάδας.
  - Οδικές Μεταφορές – Οδικό δίκτυο.
  - Σιδηροδρομικές - Αεροπορικές Μεταφορές.
  - Θαλάσσιες Μεταφορές.
2. Ψηφιακή Σύγκλιση & Επιχειρηματικότητα Δυτ. Ελλάδας
  - Προώθηση και Ενίσχυση της συνεργασίας ΑΕΙ, ΤΕΙ, ερευνητικών ινστιτούτων και επιχειρήσεων και ενίσχυση δραστηριοτήτων έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης.

- Ενίσχυση υποδομών έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας.
- Ενίσχυση της συνεργασίας των ερευνητικών φορέων με επιχειρήσεις και παραγωγικούς φορείς.
- Ίδρυση νέων και εκσυγχρονισμός υφιστάμενων επιχειρήσεων με έμφαση στην καινοτομία και νέες τεχνολογίες.
- Δράσεις ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων στους παραγωγικούς τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών. Ενίσχυση επιχειρήσεων για έργα προστασίας του περιβάλλοντος.
- Ανάπτυξη υποδομών αρχικής εγκατάστασης επιχειρήσεων που αξιοποιούν αποτελέσματα Έρευνας και Τεχνολογικής ανάπτυξης.
- Διάδοση και επίδειξη καινοτόμων έργων.
- Αξιοποίηση των νέων Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών για την προώθηση και προβολή υπηρεσιών και εφαρμογών προς βελτίωση της ποιότητας ζωής του πολίτη.

3. Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα Ζωής Δυτ. Ελλάδας

- Περιβαλλοντική Προστασία και Πρόληψη Κινδύνων.
- Κοινωνικές Υποδομές.
- Αστική & Αγροτική Αναγέννηση.
- Πολιτισμός.
- Τουρισμός.

4. Συμβολή στην Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής

- Προετοιμασία, επιλογή, παρακολούθηση του προγράμματος και των έργων.
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες υποστήριξης των φορέων υλοποίησης από εξωτερικούς εμπειρογνώμονες.
- Δράσεις για τη δημιουργία νέων δομών διαχείρισης και υλοποίησης.
- Μελέτες προπαρασκευαστικές, οργανωτικές, αναπτυξιακές, περιβαλλοντικές, τεχνικές κλπ (Σπυρίδων, Σ., 2007, σελ. 50).

5.2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας χαρακτηρίζεται στο ηπειρωτικό τμήμα της από ορεινότητα, σχετική απομόνωση, δυσχερή προσπέλαση και μεγάλη χρονο-απόσταση ενώ στο νησιωτικό της τμήμα από κατακερματισμό σε μια γραμμική ανάπτυξη νησιών κατά μήκος των δυτικών ακτών.

Στο εσωτερικό της η περιφέρεια παρουσιάζει έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, όπως π.χ. στο ηπειρωτικό τμήμα υψηλότερους δείκτες γήρανσης πληθυσμού, ανεργίας, και χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, όχι μόνο σε σχέση με τον μέσο όρο της Ελλάδας αλλά και της Ε.Ε. των 15 κρατών-μελών.

Οι σημαντικές ανισότητες στην περιφέρεια οφείλονται κυρίως στην κοινωνικοοικονομική δομή της. Λιγότερο ανεπτυγμένες εμφανίζονται οι Περιφέρειες που η οικονομία τους βασίζεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα (π.χ. γεωργία), ενώ άλλες περιοχές παρουσιάζουν υψηλότερο σχετικά επίπεδο ανάπτυξης λόγω του τουρισμού.

Βασικές προϋποθέσεις για την αναπτυξιακή αυτή διαφοροποίηση, εκτός από την ύπαρξη σημαντικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων, αποτελεί και η τουριστική παράδοση που υπήρχε ήδη στην περιοχή, καθώς επίσης η υποδομή και οι υπηρεσίες στήριξης του τουρισμού που αναπτύσσονται με τη πάροδο των ετών.

Όπως φαίνεται και στον ακόλουθο πίνακα ο πληθυσμός της Δυτικής Ελλάδος αντιστοιχεί σε 6,79% ενώ οι ξενοδοχειακές κλίνες σε 2,47%, αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η αναλογία ξενοδοχειακές κλίνες ανά 1000 κατοίκους να είναι 20 δηλαδή αντιστοιχούν 20 κλίνες σε 1000 κατοίκους.

Πίνακας 5.1. Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού και ξενοδοχειακών κλινών στην Περιφέρεια

Περιφέρεια	Πληθυσμός %	Ξενοδ. Κλίνες %	Ξενοδ. Κλίνες / 1000 κατοίκους
Δυτικής Ελλάδος	6,79	2,47	20,00

Πηγή: ΕΟΤ

Τα μεγάλα έργα υποδομής μεταφορών που κατασκευάζονται σήμερα στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Ελλάδας προβλέπεται να χαράξουν νέες προοπτικές. Οι διεθνείς λιμένες Πάτρας και Ηγουμενίτσας, κύριες δυτικές πύλες της χώρας, οι ζεύξεις Ρίου-Αντίρριου και οι διευρωπαϊκοί άξονες Ιόνια Οδός και ΠΑΘΕ (Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη) αναμένεται να προσδώσουν στην περιοχή κομβικότητα, καθώς το αναπτυξιακό κέντρο βάρους της χώρας μετατοπίζεται βαθμιαία προς την περιοχή αυτή.

Οι ευνοϊκές προοπτικές σχετίζονται μεσοπρόθεσμα και με την ανάπτυξη του θαλάσσιου διαδρόμου Αδριατικής-Ιονίου καθώς και την αναμενόμενη σιδηροδρομική σύνδεση της Δυτικής Ελλάδας με την υπόλοιπη χώρα.

Με δεδομένη την ύπαρξη μεγάλου πλούτου και υψηλής ποιότητας φυσικών και πολιτιστικών πόρων και στους τρεις Νομούς της περιφέρειας όπως είδαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, οι προοπτικές ανάπτυξης που προσδίδουν τα μεγάλα έργα υποδομής μεταφορών στην Δυτική Ελλάδα, δημιουργούν ευνοϊκές προϋποθέσεις και για την τουριστική ανάπτυξη (Καλοκάρδου, Ρ., & Κραντονέλλης, Κ., 2005, σελ. 20).

5.3. ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΦΕΡΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ

Η βιωσιμότητα για τον τουρισμό προσεγγίζεται μέσα από μια προσπάθεια ολοκληρωμένης και σωστής αντιμετώπισης όλων των επιμέρους στοιχείων που συνιστούν το αναπτυξιακό της σύστημα στο χώρο. Η σημασία του χώρου για τον τουρισμό έχει να κάνει με το γεγονός ότι στον ίδιο χώρο πραγματοποιούνται αδιαχώριστα οι διαδικασίες παραγωγής και κατανάλωσης του τουριστικού προϊόντος καθώς επίσης ότι οι τουριστικοί πόροι και η τουριστική προσφορά και ζήτηση χαρακτηρίζονται από αλληλοεξαρτημένες επιπτώσεις στο χώρο.

Ο επιθυμητός βαθμός τουριστικής ανάπτυξης έχει άμεση σχέση με την φέρουσα ικανότητα του χώρου, η κρίσιμη χωρητικότητα του οποίου όταν ξεπεραστεί δημιουργούνται διάφορα προβλήματα. Η φέρουσα ικανότητα σχετίζεται με το φυσικό περιβάλλον και τα οικοσυστήματα μιας περιοχής, η ευαισθησία των οποίων εξαρτάται από εσωτερικούς μηχανισμούς με μη αναστρέψιμες αντιδράσεις σε εξωτερικές ανθρώπινες ή άλλες δράσεις. Η τουριστική χωρητικότητα αποτελεί ένα εργαλείο εκτίμησης της ικανότητας μιας περιοχής να δεχθεί και να αφομοιώσει συγκεκριμένα μεγέθη τουριστικών ροών και δραστηριοτήτων χωρίς αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον της.

Σύμφωνα με προτάσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (World Tourism Organization, 1983, σελ.14) η τουριστική χωρητικότητα θα πρέπει να διαφοροποιείται κατά περιοχή, με βάση τον βαθμό προστασίας του περιβάλλοντος και τον τύπο της τουριστικής δραστηριότητας.

Η τουριστική χωρητικότητα εκτός από την φυσική – περιβαλλοντική έχει και κοινωνική και οικονομική διάσταση και διαφοροποιείται ανάλογα με τον χώρο, την περιβαλλοντική του σημασία και τον τύπο της τουριστικής δραστηριότητας. Η κρίσιμη χωρητικότητα αναφέρεται στον προσδιορισμό ορίων ως προς τα χωρικά ή οικονομικά μεγέθη των τουριστικών ροών και δραστηριοτήτων, με την υπέρβαση των οποίων το συνολικό κόστος της τουριστικής ανάπτυξης είναι μεγαλύτερο από το όφελος, οπότε και ξεπερνά την φέρουσα ικανότητα της περιοχής.

Οι όροι «φέρουσα ικανότητα» και «κρίσιμη χωρητικότητα» έχουν να κάνουν με εδαφικές ενότητες μέσα στις οποίες είναι δυνατή η αξιολόγηση τουριστικών δραστηριοτήτων. Η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας συνήθως επικεντρώνεται στον τουρίστα ως μονάδα, σε προσδιορισμένο τόπο διαμονής αμιγώς τουριστικής χρήσης, γεγονός που παραπέμπει κυρίως στις χώρες που δέχονται μαζικό τουρισμό.

Σύμφωνα με την έκταση, τις γεωγραφικές ιδιομορφίες και το σύνθετο τουριστικό προϊόν της Δυτικής Ελλάδας σκόπιμο είναι οι σχετικές αναπτυξιακές προτάσεις να γίνουν ύστερα από ποιοτική εκτίμηση των κρίσιμων χωρητικοτήτων, κατά ευρύτερη περιοχή (Καλοκάρδου, Ρ., & Κραντονέλλης, Κ., 2005, σελ. 20).

5.4. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδος διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα από πλευράς πρωτογενούς τουριστικής προσφοράς τα οποία μέχρι σήμερα μένουν σχεδόν αναξιοποίητα. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται το ξενοδοχειακό δυναμικό της περιφέρειας της Δυτικής Ελλάδος. Όπως μπορούμε να δούμε ο Ν. Αχαΐας έχει τις περισσότερες κλίνες σχεδόν διπλάσιες από τον Ν. Αιτωλοακαρνανίας, γεγονός που δείχνει ότι ο τελευταίος δεν έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό τουριστικά.

Πίνακας 5.2.: Ξενοδοχειακό δυναμικό Δυτικής Ελλάδας κατά νομό, 2004

Δυτική Ελλάδα	
Νομός	Κλίνες
Αχαΐας	6.268
Ηλείας	6.095
Αιτωλ/νίας	3.374
Σύνολο	15.737

Πηγή: ΕΟΤ

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι ο βαθμός τουριστικής ανάπτυξης και συνεπώς χωρικής φόρτισης είναι πιο έντονος στον Νομό Αχαΐας, γεγονός το οποίο δηλώνει ότι μπορεί να ξεπεραστεί και η φέρουσα ικανότητα της περιοχής και τελικά ο τουρισμός να δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα σε σχέση με τα οφέλη. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις ίδιες περιοχές συγκεντρώνονται πέραν των ξενοδοχειακών και κλίνες βοηθητικών καταλυμάτων, οπότε η τοπική φόρτιση αυξάνεται ακόμη περισσότερο.

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει την κατά τόπους διασπορά και τον βαθμό φόρτισης από συγκεντρώσεις κλινών, σε κάθε νομό της περιφέρειας. Η διασπορά προσδιορίζεται από τον συνολικό αριθμό των τόπων στους οποίους εντοπίζονται κλίνες σε ξενοδοχειακές μονάδες ενώ οι συγκεντρώσεις προσδιορίζονται από τον συνολικό αριθμό ξενοδοχειακών κλινών κάθε τόπου, με την παραδοχή μιας κλιμάκωσης που σχετίζεται με τον βαθμό χωρικής φόρτισης του τόπου. Όπως φαίνεται και στον πίνακα και οι τρεις Νομοί έχουν ξενοδοχεία με μικρό αριθμό κλινών δηλαδή έως 350 δωμάτια και ελάχιστες είναι αυτές που έχουν κλίνες από 350-1000 δωμάτια. Χαρακτηριστικό είναι ότι μόνο ένα ξενοδοχείο στην Αχαΐα και στην Ηλεία υπάρχει του οποίου οι κλίνες είναι από 1000-3000.

Πίνακας 5.3: Διασπορά και συγκεντρώσεις κλινών κατά νομό.

Περιφέρεια/ Νομός	Αριθμός τόπων με ξενοδοχειακές κλίνες				
	Σύνολο τόπων	< 350 κλίνες	350-1000 κλ.	1000-3000 κλ.	3000-5000 κλ.
Αχαΐας	34	29	4	1	-
Ηλείας	24	18	5	1	-
Αιτωλ/νίας	21	17	4	-	-

Πηγή: ΕΟΤ

Αξίζει να τονιστεί ότι οι ανισότητες δεν εμφανίζονται μόνο σε περιφερειακό επίπεδο αλλά και μεταξύ των νομών μιας περιφέρειας δεδομένου ότι η τουριστική ανάπτυξη συγκεντρώνεται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό (90%) στην παράκτια ζώνη, ενώ οι ορεινές περιοχές παραμένουν αναξιοποίητες παρόλο που διαθέτουν δυνατότητες ((Καλοκάρδου, Ρ., & Κραντονέλλης, Κ., 2005, σελ. 20).

5.5. ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Οι δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης των αναξιοποίητων περιοχών της περιφέρειας αξιολογούνται κυρίως σε σχέση με τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, την τουριστική ζήτηση και προσφορά, τα αστικά κέντρα και τα δίκτυα μεταφορών. Έτσι, περιβάλλον, τουρισμός, οικισμοί και δίκτυα, ως μέρη ενός ενιαίου χωρικού συνόλου, παρέχουν τα βασικά στοιχεία αξιολόγησης των τουριστικών περιοχών με τελικό ζητούμενο την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Το βασικό πρόβλημα που προκαλεί ο τουρισμός είναι η υποβάθμιση, η φθορά των φυσικών και πολιτιστικών πόρων στους οποίους βασίζεται, όταν ξεπερνά την αντοχή μιας περιοχής. Οι νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού έρχονται να δώσουν τη λύση και να κατακτήσουν ολοένα και περισσότερο έδαφος, χωρίς όμως να

υποκαθιστούν τον μαζικό τουρισμό που εξακολουθεί να αναπτύσσεται, ελεγχόμενος κατά το δυνατόν. Οι εναλλακτικές αυτές μορφές χρησιμοποιούν ως επί το πλείστον ελαφρότερες υποδομές, προσαρμοσμένες στο περιβάλλον και έχουν την δυνατότητα να διαχέουν τις διάφορες τουριστικές δραστηριότητες στην περιοχή, βοηθώντας ταυτόχρονα την τοπική αναπτυξιακή διαδικασία και την συγκράτηση των τοπικών πληθυσμών σε ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές. Απευθύνονται σε ομάδες προτίμησης ειδικού τουριστικού ενδιαφέροντος και αφορούν δραστηριότητες που δεν επηρεάζονται από τις εποχές του χρόνου (π.χ. χειμερινός τουρισμός, χιονοδρομικός τουρισμός κ.α). Διευρύνουν έτσι την τουριστική ζήτηση, αμβλύνουν την εποχικότητα και εμπλουτίζουν το τουριστικό προϊόν της χώρας.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αφορούν δραστηριότητες ή ομάδες δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο χώρο ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σε αντίθεση με τις ειδικές μορφές τουρισμού που προϋποθέτουν ειδικές συνθήκες και εξειδικευμένη υποδομή και είναι μάλλον συμπλέγματα δραστηριοτήτων που μπορούν να λειτουργήσουν παράλληλα ή και συμπληρωματικά σε περισσότερες περιοχές ή ευρύτερες χωρικές ενότητες. Στη συνέχεια θα εξετασθούν οι δυνατότητες βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης των νομών της περιφέρειας της Δυτικής Ελλάδος.

Ο κάθε Νομός ξεχωρίζει για τα μοναδικά χαρακτηριστικά του και για το πλούσιο φυσικό κάλλος του, με αποτέλεσμα να αποτελεί πόλο έλξης των τουριστών. Στους Νομούς της περιφέρειας υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού, καθότι η κάθε μια έχει μοναδικά πολιτιστικά και φυσικά χαρακτηριστικά.

Οι μορφές του εναλλακτικού τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν στην περιοχή της περιφέρειας είναι:

- Ο πολιτιστικός τουρισμός λόγω των πολλών πολιτιστικών μνημείων που υπάρχουν σε κάθε Νομό ξεχωριστά όπως είναι το Αρχαίο Ωδείο Πατρών, η Αρχαία Αιγείρα κ.α.
- Ο παραλίμιος τουρισμός σε όσους Νομούς έχουν λίμνες όπως είναι η λίμνη Τσιβλού, Καϊάφα και Κοτύχι.
- Ο ορεινός τουρισμός στις περιοχές εκείνες που διαθέτουν ορεινούς όγκους όπως είναι τα Καλάβρυτα.
- Ο γαστρονομικός τουρισμός που προάγει την τοπική κουζίνα της περιοχής.

- Ο περιηγητικός τουρισμός λόγω των πολλών μονοπατιών που υπάρχουν στην περιφέρεια.
- Ο ιαματικός τουρισμός σε όσες περιοχές διαθέτουν ιαματικές πηγές όπως είναι τα λουτρά Καϊάφα και οι ιαματικές πηγές στην Κυλλήνη και στην Υρμίνη.
- Ο ποδηλατικός τουρισμός σε όσες περιοχές έχουν τις κατάλληλες υποδομές.
- Ο εκθεσιακός – συνεδριακός τουρισμός μέσω της διοργάνωσης στους Νομούς διαφόρων εκθέσεων και συνεδρίων.
- Ο θαλάσσιος τουρισμός καθότι και οι τρεις Νομοί έχουν πλούσιο φυσικό κάλλος και μοναδικές ακτές. Κάθε Νομός ξεχωρίζει για τις όμορφες παραλίες και από το γεγονός ότι καταφέρνει να συνδυάζει αρμονικά την θάλασσα με την φύση.
- Ο χιονοδρομικός τουρισμός μέσω της σωστής αξιοποίησης των υπαρχόντων χιονοδρομικών κέντρων όπως είναι το χιονοδρομικό Κέντρο Καλαβρύτων το οποίο λειτουργεί από το 1988 και διαθέτει 7 αναβατήρες, 12 πίστες, άνετους χώρους στάθμευσης, καφετέριες, εστιατόρια, κατάστημα πώλησης και ενοικίασης εξοπλισμού σκι, σχολή σκι και σταθμό Α' Βοηθειών.
- Μπορεί να υπάρξει συνδυασμός πολιτιστικού και συνεδριακού τουρισμού αξιοποιώντας τους πολιτιστικούς πόρους της Περιφέρειας και δημιουργώντας απαραίτητες υποδομές και υπηρεσίες όπως συνεδριακά κέντρα, ξενώνες σε παραδοσιακούς οικισμούς, θεματικά πάρκα π.χ. ελληνικής Μυθολογίας και δίκτυα διαδρομών πολιτιστικών περιηγήσεων.
- Ανάπτυξη αγροτουρισμού και οικοτουρισμού για την προώθηση του αγροτικού κυρίως χώρου με δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής ήπιας μορφής συμβατές με το περιβάλλον (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2000, σελ. 24).

Ωστόσο αξίζει να τονιστεί ότι από τους τρεις Νομούς της περιφέρειας, ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας παρουσιάζει την μικρότερη σε μέγεθος τουριστική ανάπτυξη. Συνεπώς πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην συγκεκριμένη περιοχή προκειμένου να τονωθεί τουριστικά. Ειδικότερα θα πρέπει να ληφθούν τα εξής μέτρα:

- Αξιοποίηση τουριστικών πόρων διεθνούς και εθνικής σημασίας.

- Ανάπτυξη της τουριστικής υποδομής ως προς τα καταλύματα και την οργάνωση του τουρισμού στις δυτικές ακτές και την Ναυπακτία.
- Προσπελασιμότητα μέσω της ανάπτυξης των οδικών, θαλάσσιων και εναέριων συνδέσεων.
- Ενίσχυση του συγκριτικού πλεονεκτήματος της περιοχής.
- Ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως ο οικολογικός, ο πολιτιστικός, ο περιηγητικός και ο θαλάσσιος.

Τα αποτελέσματα που αναμένονται να προκύψουν από τα παραπάνω μέτρα είναι τα εξής:

- Αύξηση της τουριστικής κίνησης (επισκεπτών και διανυκτερεύσεων).
- Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και της μέσης διάρκειας παραμονής.
- Ανάπτυξη της ορεινής ενδοχώρας και βελτίωση της ποιότητας ζωής των τοπικών πληθυσμών.
- Δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης των κατοίκων.
- Αύξηση του εισοδήματος και η συγκράτηση των πληθυσμών.
- Εμπλουτισμός με εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- Αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος της δυτικής Ελλάδας.
- Σύνδεση παραθαλάσσιων και νησιωτικών περιοχών μαζικού παραθεριστικού τουρισμού της χώρας με ορεινές περιοχές εναλλακτικού τουρισμού και η διοχέτευση τουριστικών ροών προς την ενδοχώρα (Καλοκάρδου, Ρ., & Κραντονέλλης, Κ., 2005, σελ. 25).

5.6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος έχει πολλά πλεονεκτήματα και μπορεί εύκολα να αξιοποιηθεί τουριστικά αρκεί να υπάρχει προγραμματισμός και χάραξη στρατηγικής. Ωστόσο μέχρι σήμερα δεν έχουν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα τουριστικής πολιτικής με αποτέλεσμα πολλές περιοχές της περιφέρειας να είναι απομονωμένες τουριστικά ενώ σε κάποιες άλλες να υπάρχει έντονος τουρισμός και να ξεπερνιέται η φέρουσα ικανότητα.

Ειδικότερα:

- Υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση τουριστικών κλινών στις παράκτιες περιοχές π.χ. Αρχαία Ολυμπία, Πάτρα, Πύργο, και Κυλλήνη.
- Το πολύ μικρό ποσοστό των τουριστικών κλινών βρίσκεται στις ορεινές περιοχές Καλαβρύτων και Ορεινής Ναυπακτίας.
- Ικανοποιητική υποδομή υπάρχει μόνο στις περιοχές της Αρχαίας Ολυμπίας, Πάτρας, Πύργου, Κυλλήνης και Καλαβρύτων.
- Μικρότερης κλίμακας αξιόλογη τουριστική υποδομή υπάρχει στις περιοχές του Αιτωλικού, Ναυπακτίας, Ακράτας, Αιγίου, Μεσολογγίου.

Η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδος διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα από πλευράς πρωτογενούς τουριστικής προσφοράς, τα οποία μέχρι σήμερα μένουν σχεδόν αναξιοποίητα. Συνεπώς ο εισερχόμενος τουρισμός στην περιφέρεια είναι κυρίως εσωτερικός με εξαίρεση τον Νομό Ηλείας που επικρατούν οι αλλοδαποί επισκέπτες της Αρχαίας Ολυμπίας.

Στον Ν. Αιτωλοακαρνανίας η πελατεία είναι σχεδόν αποκλειστικά ημεδαποί παραθεριστές και εκδρομείς που ταξιδεύουν μεμονωμένα. Στον Νομό Αχαΐας η πελατεία είναι μικτή και επικρατούν οι ημεδαποί ενώ ο τουρισμός είναι περιηγητικός ή παραθεριστικός για τους ημεδαπούς και μαζικός παραθεριστικός για τους αλλοδαπούς. Η Αχαΐα συγκεντρώνει το 43%, η Ηλεία το 34% και η Αιτωλοακαρνανία το 23% του συνολικού αριθμού των εγγεγραμμένων τουριστικών επιχειρήσεων.

Από την τουριστική κινητικότητα, λοιπόν, των διαφόρων περιοχών της περιφέρειας προκύπτει η διάκριση τους σε τουριστικά ώριμες, δυναμικές, αναξιοποίητες και περιοχές με δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης:

1. Ωριμες τουριστικά περιοχές
  - Η παράκτια περιοχή του Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας
  - Η παράκτια περιοχή Πατρών
  - Οι Β.Δ. ακτές Ηλείας – Κυλλήνης
  - Η παράκτια περιοχή Ακράτας – Αιγίου
  - Η παράκτια περιοχή Ναυπακτίας

2. Δυναμικές τουριστικά περιοχές
  - Δυτικές Ακτές Αιτωλοακαρνανίας
  - Η ορεινή περιοχή των Καλαβρύτων
  - Η περιοχή Μεσολογγίου – Αιτωλικού

3. Αναξιοποίητες τουριστικά περιοχές
  - Η ορεινή περιοχή του Αμβρακικού
  - Η ορεινή περιοχή των Λιμνών της Αιτωλοακαρνανίας
  - Η ορεινή περιοχή της Αχαΐας
  - Η ορεινή περιοχή του Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας
  - Η ορεινή περιοχή της Ν.Δ. Ηλείας – Καϊάφα

4. Περιοχές με δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης
  - Η παράκτια περιοχή του Αμβρακικού
  - Η ορεινή Ναυπακτία
  - Η παραλίμνια περιοχή των Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας
  - Η παράκτια περιοχή Ν.Δ. Ηλείας – Καϊάφα ((Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2003, σελ. 12)

5.7. SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πλεονεκτήματα:

- Ζεύξη Ρίου – Αντίρριου.
- Κομβική θέση Πάτρας ως Δυτική Πύλη της χώρας.
- Λειτουργία Ερευνητικών Ινστιτούτων Διεθνούς Εμβέλειας.
- Πλούσιο υδάτινο δυναμικό.
- Τουριστικοί και πολιτιστικοί πόροι, με κύριο συντελεστή παγκόσμιας εμβέλειας την Ολυμπία.
- Περιβαλλοντικοί χώροι προστατευόμενοι από διεθνείς συμβάσεις (NATURA, RAMSAR).

Μειονεκτήματα:

- Πληθυσμιακή αποδυνάμωση της υπαίθρου.
- Χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ.
- Χαμηλά ποσοστά απασχόλησης και υψηλά ποσοστά ανεργίας.
- Υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον αγροτικό τομέα.
- Χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας.
- Ελλιπής διάχυση των αποτελεσμάτων των ερευνητικών προγραμμάτων στην παραγωγική διαδικασία.
- Ενδοπεριφερειακές ανισότητες σε υποδομές υψηλής τεχνολογίας, πληροφορικής και επικοινωνίας.
- Έλλειψη οργανωμένων ΧΥΤΑ και υποδομής διαχείρισης απορριμμάτων.
- Διάβρωση εδαφών / απώλεια εδαφικού καλύμματος λόγω αποδάσωσης, υπερβόσκησης.
- Έλλειψη πλήρους πολιτικού αεροδρομίου, κλειστών αυτοκινητόδρομων και σύγχρονου σιδηροδρομικού δικτύου
- Έλλειψη δικτύου φυσικού αερίου.
- Δύσκολη προσπελασιμότητα ορεινών περιοχών

Ευκαιρίες:

Η περιοχή έχει ευκαιρίες και δυνατότητες για περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη και ενίσχυση της τοπικής οικονομίας της. Αυτές είναι:

- Η αναζήτηση νέων μορφών πολιτιστικών υπηρεσιών συνδέοντας τον πολιτισμό και το χώρο με τις νέες τεχνολογίες, τις τέχνες, την κοινωνία της πληροφορίας και του πολυθεάματος, προκειμένου να διασφαλιστεί η προσέλκυση των νέων γενιών και να διατηρηθούν οι ιδιαιτερότητες, η πολυμορφία και ο πλούτος της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιφέρειας.
- Η προστασία, ανάδειξη, προβολή και ολοκληρωμένη διαχείριση των τοπίων φυσικού κάλλους και των περιβαλλοντικά ευαίσθητων και προστατευμένων περιοχών της περιφέρειας θα μπορούσε να πολλαπλασιάσει το τουριστικό

προϊόν και να διευρύνει την εξειδίκευση του σε πολλαπλά θεματικά πεδία με συμπληρωματικές πολιτιστικές δράσεις και ένα πλέον διεθνή προσανατολισμό των τουριστικών υπηρεσιών.

- Ο ορθολογικός σχεδιασμός και η κατάρτιση διαχειριστικών σχεδίων για το σύνολο των τοπίων ιδιαίτερου φυσικού περιβάλλοντος με σκοπό την αποθάρρυνση της άναρχης δόμησης και την ενθάρρυνση δραστηριοτήτων φιλικών με τα κατά τόπους οικοσυστήματα.
- Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή αστικών πολιτικών για την αναβάθμιση των οικιστικών κέντρων υποστήριξης της τουριστικής δραστηριότητας και συμπληρωματικών δράσεων συνεργασίας ανάμεσα στην πόλη και στην ύπαιθρο.
- Η αξιοποίηση των χρηματοδοτήσεων των ΚΠΣ που εξειδικεύονται απόλυτα στις ανάγκες της περιφέρειας από άποψη φυσικών και πολιτιστικών πόρων.
- Δημιουργία και λειτουργία του Δυτικού Άξονα, της ΠΑΘΕ (Κόρινθος - Πάτρα), και σύγχρονης σιδηροδρομικής γραμμής.
- Αναβάθμιση του ρόλου της Πάτρας ως Δυτική πύλη της Ελλάδας προς τις χώρες της Ε.Ε.
- Αξιοποίηση των ερευνητικών δομών της Περιφέρειας.
- Αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης ποιοτικών υπηρεσιών στον τομέα του ειδικού ή εναλλακτικού Τουρισμού.
- Ανάπτυξης αιολικής, υδροηλεκτρικής ενέργειας.
- Ανάπτυξη τουρισμού και ιδιαίτερα των εναλλακτικών μορφών του.

Απειλές:

Οι κυρίαρχες απειλές που παρουσιάζονται στην περιοχή είναι:

- Συγκέντρωση στις παράκτιες περιοχές και εγκατάλειψη των ορεινών περιοχών αναξιοποίητων με επιπτώσεις στη τοπική κοινωνία.
- Σημειακές συγκεντρώσεις τουριστικών εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων σε περιοχές και δημιουργία προβλημάτων φόρτισης.
- Συγκρούσεις χρήσεων γης τουρισμού με παραθεριστική κατοικία και γεωργία.

- Κίνδυνος αλλαγής χρήσης της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας.
- Κίνδυνος υποβάθμισης των ακτών και των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων από τουριστικές δραστηριότητες.
- Υπερσυγκέντρωση και φόρτιση της μεταφορικής και τεχνικής υποδομής.
- Ανεπαρκής υποδομή των αεροδρομίων.
- Έλλειψη στρατηγικής τουριστικής προβολής και τουριστικής ταυτότητας της περιοχής.
- Περιορισμένη προσφορά τουριστικών πακέτων διακοπών.
- Αναξιοποίητες παραλιακές ζώνες όπως είναι η Αιτωλοακαρνανία.
- Περιορισμένη προσφορά σε τουριστικά καταλύματα.
- Έντονος ανταγωνισμός σε τομείς της παραγωγής από χώρες της Ε.Ε. μετά την διεύρυνση του 2005.
- Δυσμενείς ρυθμίσεις νέας ΚΑΠ.
- Καθυστερήση σύνδεσης με Εγνατία και Πανευρωπαϊκούς Άξονες.
- Ραγδαία μείωση των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα (Σπυρίδων, Σ., 2007, σελ. 39-40) .

5.8. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Για να επιτευχθεί βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος θα πρέπει να γίνουν τα εξής:

- Προστασία και ανάδειξη φυσικών τουριστικών πόρων. Οι φυσικοί πόροι είναι που αποτελούν την βάση για την τουριστική ανάπτυξη, συνεπώς χωρίς τους κατάλληλους φυσικούς πόρους δεν θα μπορέσει να υπάρξει και η αναμενόμενη τουριστική κίνηση.
- Προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων της περιφέρειας. Οι πολιτιστικοί πόροι με την σειρά τους προσδίδουν ένα χαρακτήρα και μια εικόνα σε μια περιοχή και συνεπώς είναι αναγκαίο να αξιοποιούνται καταλλήλως και να αναδεικνύονται.
- Έλεγχος, οργάνωση, συμπλήρωση τουριστικής προσφοράς.

- Ποιοτική αναβάθμιση και εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος. Η ποιοτικές τουριστικές υπηρεσίες που παρέχονται στους καταναλωτές – τουρίστες παίζουν καθοριστικό ρόλο για την διαμόρφωση θετικής εικόνας για την περιοχή.
- Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος. Η περιφέρεια είναι ανάγκη να διαφοροποιήσει το τουριστικό της προϊόν ώστε να μπορέσει να αποκτήσει συγκριτικό πλεονέκτημα και να ξεχωρίσει σε σχέση με άλλες περιοχές.
- Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Ενίσχυση ορεινών περιοχών.
- Προβολή τουριστικού προϊόντος. Η σωστή πολιτική προώθησης και προβολής του τουριστικού προϊόντος και του τουρισμού εν γένει είναι καθοριστικής σημασίας για το μέλλον του τουρισμού σε μια περιοχή. Χωρίς την κατάλληλη προβολή δεν μπορεί να υπάρξει τουριστικό ενδιαφέρον και συνεπώς τουριστική άνθηση.
- Τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση των ατόμων που απασχολούνται στον τουρισμό σημαίνει αυτόματα και σωστή εξυπηρέτηση και αποδοτικός χειρισμός των καταστάσεων, με άλλα λόγια ενίσχυση της τουριστικής εικόνας της περιοχής μέσω της ποιοτικής εξυπηρέτησης.
- Ενίσχυση τουριστικής ταυτότητας της περιοχής.
- Παροχή κινήτρων για επενδύσεις τουριστικού χαρακτήρα.
- Βελτίωση δικτύου μεταφορών. Χωρίς μεταφορικό δίκτυο και σωστές υποδομές δεν μπορεί να υπάρχει προσπέλαση στην περιοχή και συνεπώς δεν μπορεί να αναπτυχθεί ο τουρισμός. Απαιτείται η ανάπτυξη οδικών, σιδηροδρομικών και εναέριων μεταφορών προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των τουριστών.
- Στρατηγική τουριστικής προβολής της περιφέρειας.

Οι μικρές και οι μεσαίες επιχειρήσεις της περιφέρειας όλων των κλάδων της τουριστικής βιομηχανίας θα πρέπει να προβούν σε συμμαχίες και συνεργασίες προκειμένου να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες ανάπτυξης του τουρισμού. Οι αναγκαίες δράσεις που θα πρέπει να ληφθούν είναι:

- Η βελτίωση της ελκυστικότητας ενός προορισμού.
- Η βελτίωση της αποτελεσματικότητας του μάρκετινγκ ενός προορισμού.
- Η βελτίωση της παραγωγικότητας ενός προορισμού.
- Η βελτίωση ολόκληρης της διοίκησης ενός τουριστικού συστήματος προορισμού.

Τα αναγκαία έργα που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν στην περιφέρεια είναι:

- Έργα γενικής ανάπλασης στα οικιστικά κέντρα. Η ανάπλαση αυτή ωστόσο θα πρέπει να διατηρεί τον τοπικό χαρακτήρα της περιοχής και να μην αλλοιώνεται η παράδοση με την πάροδο των ετών .
- Έργα ειδικής παρέμβασης και ανάδειξης αστικού, φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Με την ανάδειξη των παραπάνω στοιχείων θα βελτιωθεί η εικόνα της περιοχής, θα υπάρξει καλύτερη προβολή της και συνεπώς περισσότερος τουρισμός.
- Έργα ανάπτυξης ορεινών περιοχών.
- Έργα οδοποιίας. Όπως προαναφέρθηκε, τα έργα οδοποιίας απαιτούνται για να μπορέσει να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην περιοχή.
- Έργα τουριστικής υποδομής όπως:
  - Ποιοτική αναβάθμιση τουριστικών υπηρεσιών
  - Διαφοροποίηση τουριστικού προϊόντος
  - Ενίσχυση εναλλακτικού τουρισμού (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2003, σελ. 15)

Οι παραπάνω προτεινόμενες παρεμβάσεις αναλύονται σε επιμέρους έργα και δράσεις. Στην κατηγορία των έργων περιλαμβάνονται μελέτες και κατασκευές. Στην κατηγορία των δράσεων περιλαμβάνονται ρυθμίσεις θεσμικές, οικονομικές κ.α. Τα προτεινόμενα έργα αφορούν κατά βάση μεταφορικές υποδομές, ενεργειακά και τηλεπικοινωνιακά έργα, έργα αναπλάσεων με σκοπό την βιώσιμη ανάπτυξη του οικιστικού δικτύου επιδιώκοντας τελικά την τουριστική ανάπτυξη.

5.9. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι επιπτώσεις που έχει ο μαζικός τουρισμός σε μια περιοχή είναι γνωστές και πολύ αρνητικές με αποτέλεσμα να γεννιάται η ανάγκη αντιμετώπισης τους μέσω του εναλλακτικού τουρισμού και της αειφορίας.

Ειδικότερα οι επιπτώσεις του τουρισμού έχει αντίκτυπο σε τρία περιβάλλοντα:

1. **Ακτογραμμές.** Ο τουρισμός επιφέρει μεγάλες πιέσεις στους ευαίσθητους παράκτιους πόρους. Προκαλεί ρύπους μέσω της αποβολής μερικώς επεξεργασμένων αποβλήτων από τα ξενοδοχεία και μέσω της ιστιοπλοΐας. Άμεσες επιπτώσεις προέρχονται από την συλλογή κοραλλιών για τουριστικά σουβενίρ, απρόσεκτη διαχείριση των βαρκών, πλοίων, κλπ.

2. **Βουνά.** Πιέσεις δέχονται τα εδάφη, το νερό και τα δάση καθώς και ο τοπικός πληθυσμός, ειδικά, λόγω του χειμερινού τουρισμού. Για παράδειγμα, η κατασκευή δρόμων, η ισοπέδωση επιφανειών για πίστες σκι μπορούν να οδηγήσουν σε διάβρωση. Η διάβρωση είναι αποτέλεσμα και της απώλειας βλάστησης. Οι επιπτώσεις των τουριστών στις ορεινές περιοχές προκαλούνται με την αυξανόμενη τουριστική εισροή και πίεση.

3. **Ιστορικά και Αστικά Περιβάλλοντα.** Αρχιτεκτονική «ρύπανση» προέρχεται από την κατασκευή μεγάλων, συχνά ακαλαιίσθητων ξενοδοχείων και εγκαταστάσεων διευκόλυνσης των τουριστών, που είναι εκτός της κλίμακας των υφιστάμενων κτιρίων κι έτσι αποτυγχάνουν να δώσουν οπτική ενότητα και ομοιομορφία στην περιοχή. Επίσης ιστορικά μνημεία βρίσκονται σε κίνδυνο φθοράς από τις τουριστικές επισκέψεις.

Υπάρχει κυκλική και συγκεντρωτική σχέση μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης, του περιβάλλοντος και της κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης. Σε πολλές περιπτώσεις, ο τουρισμός επιφέρει πιέσεις στο βασικό υπόβαθρο του, το περιβάλλον και θέτοντας σε κίνδυνο την μελλοντική προοπτική του τοπικού πληθυσμού. Το σοβαρό θέμα της αειφορίας εφαρμόζεται τόσο στους φιλοξενούμενους όσο και στους οικοδεσπότες σε θέματα τουρισμού. Μέσω του οικολογικού τουρισμού, ο τουρίστας μαθαίνει να σέβεται το περιβάλλον και να το προσέχει. Η αναγνώριση των συμβιωτικών σχέσεων μεταξύ του τουρισμού, του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης πρέπει να διαφυλάξει την διατήρηση των τουριστικών έλξεων. Περιβαλλοντική διατάραξη θα αποφευχθεί αν η διατήρηση του περιβάλλοντος επιφέρει οικονομικά οφέλη.

Ο αειφόρος τουρισμός εξαρτάται από:

- την εκπλήρωση των αναγκών του πληθυσμού-αποδέκτη του τουρισμού σε θέματα βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα,
- ικανοποίηση των αναγκών του όλο αυξανόμενου πληθυσμού των τουριστών και συνέχιση ικανοποίησης αυτών,
- προστασία του περιβάλλοντος για την επίτευξη των δύο προηγούμενων στόχων.

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι πρέπει να αλλάξουν κάποιες στάσεις και πολιτικές. Αυτό συμπεριλαμβάνει τέσσερα σημεία:

1. Προορισμοί των Τουριστών. Οι τοπικοί πληθυσμοί πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στην τουριστική ανάπτυξη. Αυτό εμπλέκει τέσσερις κύριες πολιτικές σκέψεις: α) ιδιοκτησία, β) κλίμακα, γ) χρόνος και δ) τοποθεσία. Δεν είναι απλά ένα θέμα επίλυσης θεμάτων ενδημικών-ξένων, μικρής-μεγάλης, βαθμιαίας-στιγματικής και διασπαρμένης-συγκεντρωμένης ανάπτυξης. Είναι θέμα συνδυασμού των παραπάνω έτσι ώστε ο τουρισμός να συνεισφέρει στην ανάπτυξη της περιοχής με όσο το δυνατό ηπιότερες επιπτώσεις στο περιβάλλον, στην κοινωνία και στην οικονομία και να διασφαλίσει την αειφορία.

2. Συμπεριφορά τουριστών. Για τον τουρίστα, ο αειφόρος τουρισμός προσφέρει την προοπτική εγγυημένης ικανοποίησης. Αλλά η συμπεριφορά και η στάση των τουριστών πρέπει να αλλάξει- οι τουρίστες πρέπει να συνειδητοποιήσουν τον τόπο που επισκέπτονται ως χώρο με βιοτικά και αβιοτικά στοιχεία και να σεβαστούν το περιβάλλον του και τον πολιτισμό του.

3. Τουριστικές Επιχειρήσεις. Οι τουριστικές επιχειρήσεις πρέπει να λειτουργούν φιλικά προς το περιβάλλον. Αυτό συνεπάγεται την εξοικονόμηση ενέργειας και ανακύκλωση αποβλήτων, μείωση ρύπανσης και χρήση τοπικών υλικών και προϊόντων. Πρέπει να γίνεται ενθάρρυνση των τουριστών, από την πλευρά των τουριστικών επιχειρήσεων, να συμπεριφέρονται με σεβασμό προς το περιβάλλον.

4. Παγκόσμιες Θεωρήσεις. Ακόμη κι αν οι τουριστικές περιοχές υιοθετήσουν σχέδια αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, οι τουριστικές επιχειρήσεις και οι τουρίστες συμπεριφέρονται με σεβασμό προς το περιβάλλον, ο τουρισμός και πάλι θα συνεισφέρει π.χ. στην παγκόσμια αύξηση της θερμοκρασίας λόγω της μεγάλης κατανάλωσης σε καύσιμα.

Το μέλλον του τουρισμού είναι αναμφισβήτητα συνδεδεμένο με το περιβάλλον και την κληρονομιά του μέρους προορισμού των τουριστών. Η ποιότητα των εντυπώσεων και των εμπειριών του τουρίστα εξαρτάται από την ποιότητα του περιβάλλοντος της περιοχής υποδοχής. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την προώθηση αιεφόρου τουρισμού. Το κοινό τους μήνυμα είναι ότι ο τουρισμός πρέπει να υιοθετήσει μια γενική προσέγγιση που του εξασφαλίζει χαρακτήρα μη-ρυπαντικό και σε ενότητα και συνέχεια με τα χαρακτηριστικά της περιοχής-αποδέκτη της τουριστικής ροής (Κέντρο των περιφερειών της Ευρωπαϊκών Μεσογείου για το Περιβάλλον, 2007, σελ. 5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έχοντας εξετάσει μέχρι στιγμής τον τουρισμό στην Δυτική Ελλάδα διαπιστώσαμε ότι υπάρχει αρκετό ενδιαφέρον από την μεριά των τουριστών για την περιοχή η οποία προσελκύει κυρίως οικογένειες, αλλοδαπούς και ημεδαπούς τουρίστες. Πολλοί από τους τουρίστες επιλέγουν την περιοχή για τα υπέροχα μνημεία της, άλλοι για τις ακτές της και για το φυσικό κάλλος της και άλλοι διότι κατάγονται από αυτές τις περιοχές και έχουν εξοχικές κατοικίες.

Μελλοντικά για την περιοχή επιδιώκεται η άρση των ανισοτήτων που παρατηρούνται και η ανάδειξη εναλλακτικών προορισμών και τουριστικών προϊόντων. Οι σημαντικότεροι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία της αρχαίας και νεότερης ελληνικής ιστορίας, τα αρχαιολογικά ή λαογραφικά μουσεία στους σημαντικότερους προορισμούς, τα κατάλοιπα της βιομηχανικής και τεχνικής κληρονομιάς αλλά και οι παραδοσιακοί οικισμοί σε συνδυασμό με ένα πλούσιο σε ποικιλία φυσικό περιβάλλον, μπορούν να προσελκύσουν τόσο τον αλλοδαπό όσο και τον ημεδαπό τουρίστα.

Τα τελευταία χρόνια με συγκροτημένες δράσεις από την τοπική κοινότητα υποστηρίζονται πρωτοβουλίες όπως διοργάνωση φεστιβάλ, αναβίωση εθίμων, κ.α., ώστε να αμβλυνθεί η εποχικότητα και να επεκταθεί η τουριστική περίοδος με την ανάδειξη νέων προορισμών για το Πάσχα, τα Χριστούγεννα, τις Αποκριές, την Καθαρά Δευτέρα κ.α..

Ωστόσο η περιορισμένη προβολή των τουριστικών αξιοθέατων, η απουσία καινοτόμων προϊόντων όπως θεματικά πάρκα, η έλλειψη υποδομών και η περιορισμένη επιχειρηματικότητα σε ειδικές μορφές τουρισμού όπως ο αθλητικός, ο θρησκευτικός ο συνεδριακός κ.α. δεν έχουν επιτρέψει την εκμετάλλευση σε ικανοποιητικό βαθμό του συγκριτικού πλεονεκτήματος της Περιφέρειας που είναι η μεγάλη της ποικιλία σε φυσικά και πολιτιστικά μνημεία.

Για να υπάρξει σωστή προώθηση της περιφέρειας και συνεπώς τουριστική ανάπτυξη απαιτούνται να γίνουν οι εξής ενέργειες:

- Διαφοροποίηση των νομών ανάλογα με τα μοναδικά χαρακτηριστικά τους προκειμένου να περιοριστούν και οι ανισότητες και να αναπτυχθούν εξίσου τουριστικά.
- Προώθηση ορισμένων μορφών εναλλακτικού τουρισμού ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής π..χ σε ορεινούς όγκους ανάπτυξη ορειβατικού τουρισμού.
- Βελτίωση των μεταφορικών μέσων και υποδομών προκειμένου να βελτιωθεί η πρόσβαση στην περιοχή.
- Ανάπτυξη ξενοδοχειακού δυναμικού το οποίο θα μπορεί να εξυπηρετεί τους τουρίστες ποιοτικά και να καλύπτει την υπάρχουσα ζήτηση. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να αναπτυχθούν περιοχές που είναι απομακρυσμένες και υπανάπτυκτες τουριστικά και έτσι και αποσυμφοριστούν άλλες περιοχές που σφύζουν από τουρισμό.
- Περαιτέρω βελτίωση του επιχειρηματικού προγραμματισμού, καθότι μέχρι σήμερα υπάρχει μικρός αριθμός επιχειρήσεων και περιορισμένη διαφοροποίηση ως προς κατηγορίες όπως ο γενικός τουρισμός, οι μεταφορές, οι συγκοινωνίες, οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις κ.α.
- Ενίσχυση των υποδομών και κυρίως των πολιτικών διαχείρισης αστικών και αγροτικών οικισμών και παράκτιων ή ορεινών ζωνών.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδος έχει όλες τις προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί τουριστικά ωστόσο απαιτείται η πραγματοποίηση ορισμένων σημαντικών ενεργειών, οι οποίες θα βελτιώσουν την υπάρχουσα κατάσταση, θα διατηρήσουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα των περιοχών και θα προβάλλουν μια νέα εικόνα εναλλακτικού τουρισμού που θα σέβεται το περιβάλλον και θα προάγει την αειφορία. Με αυτές τις προωθητικές ενέργειες και την συνεργασία μεταξύ των αρμοδίων φορέων θα μπορέσει να υπάρξει προγραμματισμός, υλοποίηση των έργων και αποδοτικό αποτέλεσμα το οποίο θα ενισχύσει τον τουρισμό της περιοχής και τελικά θα επιφέρει περιφερειακή ανάπτυξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**Ξένη**

- Botterill, D. & Owen R. & Emanuel L. & Foster T. & Gale, T. & Nelson, C. & Selby, M. (2000), Perceptions from the periphery: The experience of Wales, Clevedon: Channel View
- Burkart A.J.& Medlik S. (1981), Tourism: Past, Present and Future, Heinemann
- Dumazedier J. (1987), The myth of tourism today, Press University of France
- Forster, J. (1964), The Sociological Consequences of Tourism, International Journal of Comparative Sociology 5, 217-27
- Giaoutzi, M. & Nijkamp, P. (1993), Decision support models for regional sustainable development, Averbury, Aldershot
- Hall, C. M. (2000), Tourism Planning, Policies, Processes and Relationships, Prentice Hall.
- Hudman, D. E Hawkins E. D. (1989), Tourism in contemporary society: an introductory text, Prentice-Hall, p.11
- Ioannides, D. (1995), Strengthening the ties between tourism and economic geography: A theoretical agenda, Professional Geographer No.47
- Oppermann, M. (1992), International tourism and regional development in Malaysia, Annals of tourism research, No. 18
- Tosun, C. & Jenkins, C. L. (1996), Regional planning approaches to tourism development: The case of Turkey, Tourism Management No 17
- William A. M. & Shaw G. (1991), Tourism and economic development, Annals of tourism research, No. 86
- Young, G. (1973): Tourism: Blessing or Blight; Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex, UK
- World Tourism Organisation, 1983

Ελληνική

- ICAP (2004), Η Ελληνική Βιομηχανία. Εκτιμήσεις για το 2005, ICAP
- Βαρβαρέσος Στέλιος (2002), Καταναλωτική Συμπεριφορά Τουριστών, Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών , Τεύχος 108-109, σελ 347-390

- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (2003), Μελέτη τουριστικής ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, (2004), Εξέλιξη Τουριστικής Κίνησης 2004
- Ηγουμενάκης, Ν. Κραβαρίτης, Κ. Λύτρας, Π. (2000), Εισαγωγή στον Τουρισμό, Interbooks
- Καλοκάρδου, Ρ. & Κραντονέλλης Κ. (2005), Εναλλακτικές μορφές τουρισμού σε τουριστικές περιοχές της Δυτικής Ελλάδος, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
- Καραμέρης Α. (2000). Αξιολόγηση της περιβαλλοντικής γνώσης, στάσης και συμπεριφοράς των μαθητών της Α/βάθμιας Εκπαίδευσης, στα Πρακτικά «Περιβαλλοντική εκπαίδευση στο πλαίσιο της εκπαίδευσης του 21ου αιώνα. Προοπτικές και δυνατότητες» Λάρισα
- Κέντρο των περιφερειών της Ευρωπαϊκών Μεσογείου για το Περιβάλλον, (2007) Τουρισμός και περιβάλλον, Κέντρο των περιφερειών της Ευρωπαϊκών Μεσογείου για το Περιβάλλον
- Κοκκώσης Χ., (2000) Τα Ελληνικά Νησιά στο Νέο Ευρωπαϊκό Χώρο, Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος Ε. Ανδρικοπούλου και Γ. Καυκαλάς. Θεμέλιο, σ. 425-443.
- Κούση Μ. (2004), Μια κοινωνιολογική θεώρηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στην Ελλάδα: Σκούρτος Μ., Σοφούλης Κ. Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα, σελ.277-291
- Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (2007)
- Παλάσκας, Θ. (2004), Ρόλος και Προοπτική του τουρισμού στην Ελλάδα, IOBE
- ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος (2007)
- Παπανίκος Γ. (2004), Τουριστική ανάπτυξη, ΙΤΕΠ
- Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, (2001) Έρευνα Πιλοτικών Δράσεων Πολιτιστικού Τουρισμού, Σχεδιασμός Δράσεων πιλοτικού χαρακτήρα για την Ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού, ΥΠΕΧΩΔΕ
- ΣΕΤΕ (2007)
- Σπιλάνης Γ. (1995), Περιφερειακός οικονομικός σχεδιασμός και περιβάλλον, Μυτιλήνη
- Σπιλάνης, Γ. (1995), Περιβάλλον και περιφερειακή ανάπτυξη, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης
- Σπυρίδων, Σ. (2007), Η Ελλάδα και η περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας στην 3η & 4η προγραμματική περίοδο, Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας
- Σφακιανάκης Μ. (2000), Εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ

34. Σχέδιο της Κ.Υ.Α. του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό
35. Τσάρτας Π., «Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογική προσέγγιση στον τουρισμό», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, (1996)

Διαδίκτυο

36. <http://www.hellaskps.gr//2000-2006.htm> προσπελάστηκε 1-2008
37. <http://www.eot.gr>
38. <http://www.world-tourism.org>
39. <http://www.sete.gr/files/Ekdiloseis/020228Synedrio.doc>
40. <http://www.sete.gr>
41. <http://www.statistics.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Νομός Αχαΐας

Εικόνα 5: Παναχαϊκό - Καταφύγιο Ψαρθί

Εικόνα 6: Καταρράκτης στον Ερύμανθο

Εικόνα 7: Κορυφή του Χελμού

Εικόνα 8: Παραλία στον Κορινθιακό Κόλπο

Νομός Αιτωλοακαρνανίας

Εικόνα 9: Λίμνη Λυσιμάχεια

Εικόνα 10: Αμβρακικός Κόλπος

Εικόνα 11: Ακαρνανικά Όρη

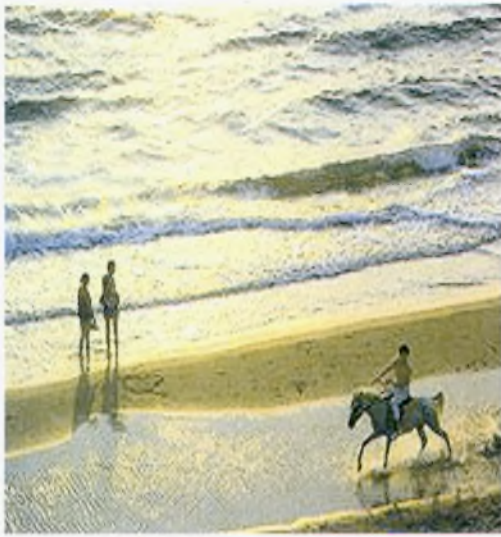

Εικόνα 12: Το Παναιτωλικό

Νομός Ηλείας

Εικόνα 13: Κυλλήνη

Εικόνα 14: Αρχαία Ολυμπία

Εικόνα 15: Δάσος Φολόη

Εικόνα 16: περιοχή Ζαχάρω

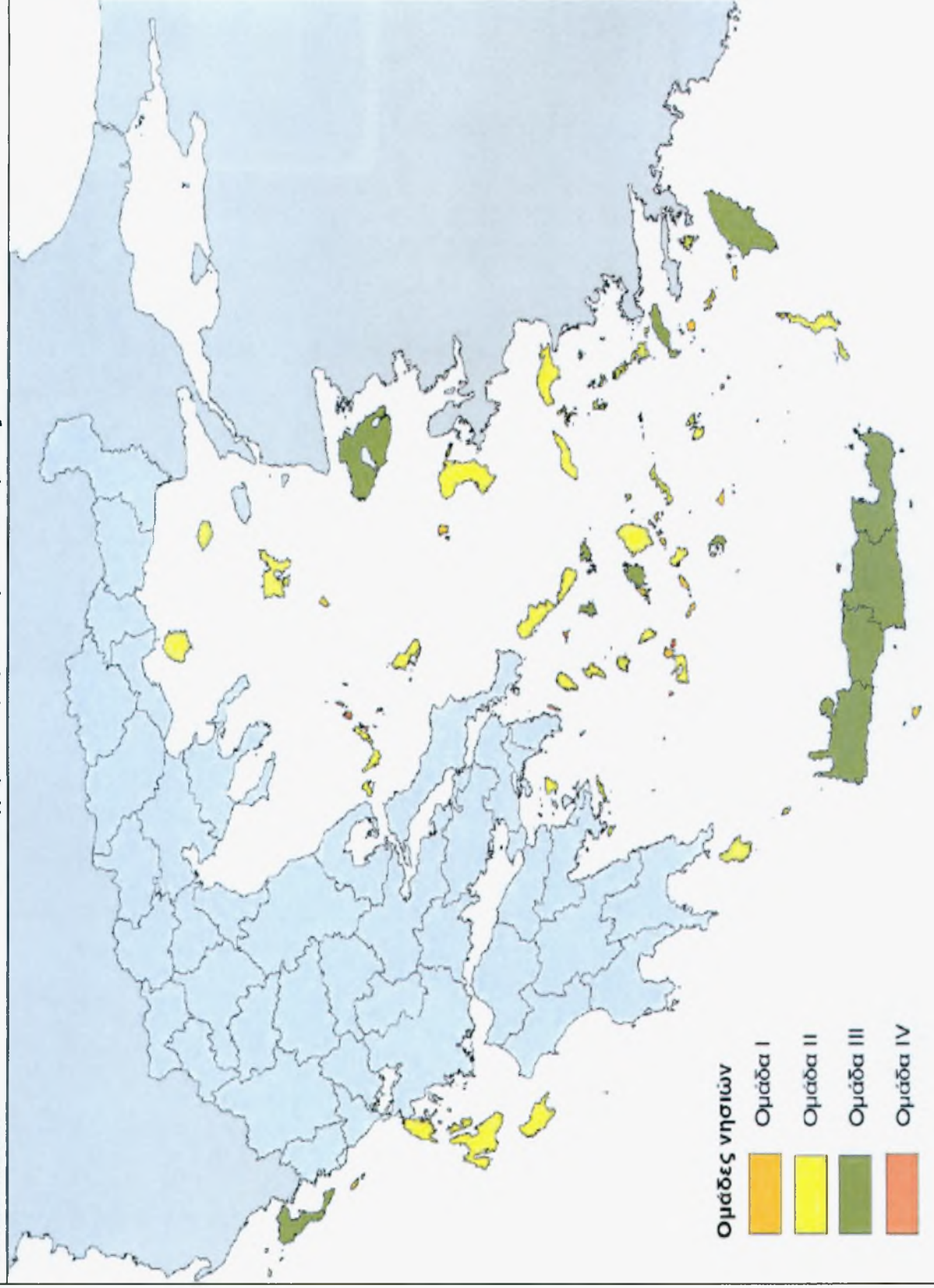

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

Κατηγοριοποίηση των νησιών σε ομάδες

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000091431